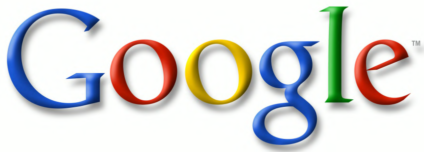

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

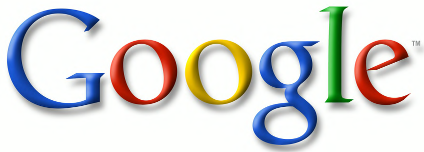
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Y88.14
B674z
G556l

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

HET LEVEN VAN

MR A. BOGAERS.

Niet in den Handel.

HET LEVEN

VAN

MR A. BOGAERS

(1795–1870)

OP VERLANGEN ZIJNER DOCHTER

UIT ZIJNE NAGELATEN PAPIEREN GESCHETST

DOOR

MR J. G. GLEICHMAN.

Niet in den Handel.

1875.

GEDRUKT BIJ METZLER & BASTING, TE AMSTERDAM.

Y88.14
B674z
G556l

In 1813 teekende een jongeling, naar zijn leeftijd pas aan de kinderschoenen ontwassen, maar in ontwikkeling van den geest reeds de gelijke, de meerdere van menigen oudere van jaren, in zijn album, dat als dagboek tevens dienst deed, deze woorden op:

„*Hoc symbolum elegi:*
. . . . *Nil non mortale tenemus*
Pectoris exceptis ingeniique bonis."
Ovid. L. 3. Trist. Eleg. 7. v. 43.

„*Tot kenspreuk heb ik mij dit gekozen:*
. . . . *Niets is aan ons onsterfelijk*
Dan de schatten van hart en geest."

Op die woorden, door den achttienjarige neergeschreven, zou een rusteloos werkzaam, een wèl en schoon besteed leven het zegel zetten. Niet vele vrienden, zoo

trouw; niet vele arbeiders, zoo onvermoeid; niet vele vereerders, zoo vurig en waardig tegelijk telt de dienst van het schoone, het goede, het reine, als zij in Adrianus Bogaers vond. Al wat gemeen, al wat onwelluidend, al wat smakeloos is, trof in hem een duchtig bestrijder; al wat liefelijk, al wat edel is, trok hem aan en kon op zijn hulde en ondersteuning rekenen. Als levensleuze koos zich de knaap Ovidius' zinrijk woord: geen beter grafschrift zou de zerk van den vijf en zeventigjarige kunnen versieren.

Te midden der stormen, die de laatste jaren der vorige eeuw beroerden, zag Adrianus Bogaers het eerste levenslicht. Den 6den Januari 1795 werd hij, oudste zoon van Mr. Frans Bogaers en vrouwe Maria Elisabeth Guicherit, te 's Gravenhage geboren.

Het geslacht Bogaers had zich tegen het midden der achttiende eeuw te 's Hage gevestigd. Vóór dien tijd behoorden zijne leden tot de inwoners van Geldrop bij Eindhoven. Dáár was de overgrootvader van Bogaers, Frans, (geb. 1687, overl. 1739) lakenfabrikant, terwijl hij tevens de ambten van drossaart en schepen bekleedde. Uit zijn huwelijk met Catharina Mathijsdr. Booms sproten zeven kinderen, alle, met uitzondering van Adriaan, den oudste, kinderloos overleden. Adriaan, den 14den Maart 1722 te Geldrop geboren,

trouwde den 30sten Mei 1751 te 's Hage Alida Jacoba Danckaerts. Hij was „eerste en expediëerende klerk" (chef de Bureau?) bij den Raad van State der Vereenigde Nederlanden; later, na de revolutie van 1795, „klerk van het comité tot de zaken van het algemeene bondgenootschap te lande." Voor het bewerken van een uitgebreiden Index op de oude Notulen van den Raad was hem in 1778 een zilveren theeservies ter waarde van ƒ 1800.— geschonken; bij de gedwongen opbrengst en afstand van zilverwerk, in 1795 als belasting uitgeschreven, trachtte hij, met een beroep op de herkomst van dit geschenk, het te behouden en van de algemeene heffing te doen uitzonderen, maar ontving ten antwoord dat de veege toestand der geldmiddelen geen uitzonderingen gedoogde, terwijl hem bleef vrijgelaten het, desverkiezend, van het land terug te koopen. Hij schijnt een ontwikkeld en geletterd man geweest te zijn, en voerde met van Wijn een uitvoerige briefwisseling, hoofdzakelijk loopend over de Unie van Utrecht.

Ook Kinker onderhield met de familie Bogaers vriendschapsbetrekkingen, zoo als blijkt uit de volgende karakteristieke huwelijks-communicatie (24 April 1793): „Belanglooze liefde," zoo luidt de gedrukte brief, onderteekend door Johannes Kinker en Maria Eva Theodora Bain, „Belanglooze liefde, van alle andere „bijzondre inzichten en drijfveeren afgescheiden, vormde „de eenstemmige neigingen onzer harten, en deed ons

„besluiten deze, door 't aangaan van een wettig Hu„welijk, met toestemming der Ouders van de Bruid „en genoegen van wederzijdsche Familiën, te bekroonen.

„Zij zal ons, gelijk wij niet zonder grond hoopen, „tot den dood toe vergezellen, en ons daardoor een „Huislijk geluk bereiden, dat zonder haar' invloed nim„mer gesmaakt kan worden. En daar 't bezit niet „zelden, evenzeer als 't gemis van andere „tijdlijke genietingen, de bron van 't waare „vergenoegen doet uitdroogen, houden wij „gaarne onze verdere hoop en verwachting aan 't lot, „en de Godlijke Voorzienigheid die het bestiert, onder„geschikt."

Adriaan Bogaers bewoonde, blijkens bewaarde verpondingsbiljetten, zijn eigen huis op de Stille Veerkade, en liet bij zijn overlijden (Januari 1809) drie kinderen na. De oudste, Maria Francina, was met den predikant Stephanus Isaacus Broekman gehuwd, en overleed kinderloos in 1832. Geertrui Johanna bleef ongehuwd en stierf in 1827. Frans, den 19den Januari 1763 geboren, en den 28sten Augustus 1844 te Rotterdam overleden, was de vader van onzen Bogaers.

Frans Bogaers ontving blijkbaar een zeer zorgvuldige opvoeding. Op twee en twintigjarigen leeftijd verkreeg hij ter Utrechtsche Hoogeschool den graad van meester in de regten. Van den loop en den aard zijner

academische studiën, die in hetzelfde tijdperk vallen waarin Bellamy, M. C. van Hall, Ockerse en vele anderen, wier namen voor het nageslacht nog niet verloren zijn gegaan, Utrecht bezochten, zijn geen bijzonderheden bekend. Alleen blijkt, dat hij om zijn gunstigen aanleg begunstigd was met een collatie of beurs, afkomstig uit de vicariegoederen der Nieuw Stadskerk binnen Zutphen, en ter begeving staande van de Gedeputeerde Staten van de Graafschap. Na zijne promotie vestigde hij zich als advocaat te 's Hage. Reeds een jaar later evenwel (5 Sept. 1786) trad hij, als „Nouvelle-schrijver" van den Raad van State, de ambtelijke loopbaan in. Tot aan de opheffing van dat collegie bleef hij als zoodanig (sinds 1793 de betrekking van ontvanger der contributiepenningen van de militaire hospitalen daarnevens bekleedend), onder het oog en de leiding zijns vaders werkzaam. Dubbel zwaar zal die opheffing en in 't algemeen de onspoed der tijden den jeugdigen ambtenaar getroffen hebben, nadat hij, in 1794 door den echt aan Maria Elisabeth Guichcrit, afstammelinge van een aanzienlijk geslacht van réfugiés, verbonden, den 6den Januari 1795 zijn eersteling, Adrianus, zag geboren worden. Mannelijke ernst en kinderlijk vertrouwen echter, (eigenschappen, die hem wèl te stade zouden komen en menige harde beproeving schitterend zouden doen doorstaan), behoorden reeds toen tot zijne karaktertrekken. Was welligt het huis in de

Jufvrouw-Ida-straat, dat hij in de laatste jaren der vorige en in de eerste van deze eeuw met zijn sterk aangroeijend gezin bewoonde, van menig bezorgd oogenblik (voor wien waren die jaren van nevelen vrij?) getuige, zijn veerkracht leed daaronder niet, zijn gezin wist hij van den terugslag zijner teleurstellingen te vrijwaren. Menigmalen zal in dit verhaal de naam van Frans Bogaers terugkeeren; tot aan zijn dood bleef hij de beste, de trouwste vriend zijns zoons; en dezelfde vaderlijke belangstelling, die de eerste vorderingen van den jongen op gymnasium of teekenacademie met ingenomen goedkeuring begroette, bleef den gelauwerden en gevierden dichter, den smaakvollen letterkundige verzekerd. Hartelijk en innig, natuurlijk en ongekunsteld was de betrekking die onafgebroken tusschen Bogaers en zijn vader bestond. Van die betrekking telkens de sporen te ontdekken; het vriendelijk beeld van dien vader zich in de liefde van en tot zijn zoon te zien afspiegelen, — het zal niet het minst aangenaam deel zijn der schoone taak, den steller van dit levensberigt opgedragen.

Wie de moeder was, die de eerste schreden van Adrianus leidde, — aan niemand, die de roerende opdragt der Jochébed las, is het onbekend. Ook haar naam is van de vriendelijkste herinneringen zijner jeugd onafscheidelijk, en keert in zijn ontboezemingen van rijper leeftijd telkens terug.

Na de opheffing van den Raad van State werd

Frans Bogaers aanvankelijk, even als zijn vader, overgeplaatst bij het committé voor de zaken van het bondgenootschap te lande. Den 21sten Februari 1798 werd hij aan het Departement van Financiën verbonden. Welke functiën hem daar waren opgedragen, blijkt niet; wèl mogen wij aannemen dat de benoeming tot auditeur-militair te velde, die hem den 15den Juli 1803 een geheel anderen werkkring opende, meer overeenkomstig zijn door de regtsstudie gevormden smaak zal geweest zijn. Ééne schaduwzijde, en geen geringe, was aan deze betrekking verbonden. In bewogen tijden nimmer een sinecure, drukte zij onder de soldaten-heerschappij der Bonapartes dubbel zwaar. Ten volle ging Frans Bogaers met zijn gezin dat ondervinden, toen hij in 1805 zich geroepen zag, het Hollandsch leger in den oorlog tegen Oostenrijk te volgen.

Bitter hard viel het afscheid van vrouw en kinderen, van zijn bejaarden vader; en lastig was de reis, die hem tot in het hart van Duitschland moest brengen. Tot Nijmegen ging de togt per as; van daar, op een Zondag omstreeks de helft der maand September, met de ligte artillerie verder te paard. Te Kleef, waar reeds toen een Robbers een door Hollanders veel bezochte herberg hield, was alles overvol; aan het vinden van huisvesting of comfort viel niet te denken. Verder dus naar Pfalzdorf; het inkwartieringsbiljet stond ten name van boerenlui, brave, hartelijke menschen,

die het hun gasten aan niets lieten ontbreken; „mais" (Frans Bogaers correspondeerde naar de gewoonte dier dagen veelal in het Fransch) „Mais un Hollandais „qui quitte son pays a besoin avant que de pouvoir „manger de se familiariser avec la malpropreté et la „mauvaise odeur." Van Pfalzdorf liep de reisroute langs de plaatsjes, tegenwoordig voor 't meerendeel slechts als zoovele stations van de Rheinische Eisenbahn bekend: Kevelaar, Geldern, Neukirch, Aldenkirch, Crefeld. Van Crefeld per as, met een volkomen onbekwaam koetsier, die onderweg een kind overrijdt, naar Keulen. „Cologne „est une vieille, grande et laide ville, dont vous ne „pouvez vous faire une idée sans l'avoir vue; j'y suis „resté deux jours, que j'ai employés à voir ce qu'il y „avait de plus curieux, (à la vérité bien peu de chose)"; de Domkerk, de Jesuitenkerk, de kerk der H. Ursula, „qui comme bâtiment n'a rien d'extraordinaire, mais „comme contenant les ossements de cette sainte et des „onze mille vierges qui l'accompagnaient, est remar- „quable par la pitié que cela inspire de voir comment „l'homme se prête et croit aisément aux contes les plus „absurdes; les ossements des plus heureuses sont joli- „ment placés dans des boîtes couvertes de verre, le „long des murs, à peu près comme les boîtes où nous „plaçons nos papillons, ce qui, pour peu qu'on voit „que ce sont des ossements humains, n'est pas joli à „voir." Ter wille der verscheidenheid (zonder ophouden

kan men toch geen kerken met heiligen-beenderen bezigtigen), een bezoek aan 't kleine dorp Deutz, door een gierbrug aan Keulen verbonden. „Deutz appartient au „Prince de Nassau-Usingen, c'est l'endroit de récréation „de tous les habitants de Cologne; les auberges et les „jardins, où l'on rencontre fort bonne compagnie, sont „le long de la rivière d'où l'on a la vue sur Cologne, „qui se dessine majestueusement. Dans ces jardins il y „a de la musique, on s'y promène, boit du vin, mange „des écrevisses de rivière, enfin on y est fort gai et fort „honnête."

Na de twee dagen rustens te Keulen (het logement „de la cour Impériale" voldeed aan alle billijke eischen) liep de weg over Bonn „petite mais char-„mante ville," Godesberg („le dernier Electeur y a „fait bâtir un Bronhuis superbe"), Remagen, Sinzig, Brohl, naar Andernach. Van daar tot Maintz leverde de reis niets merkwaardigs. De schoone landstreek maakte een levendigen indruk op den reiziger, al kon hij een telkens terugkeerend gevoel van weemoed bij de gedachte dat hij zoolang en zoo ver van de zijnen zou gescheiden zijn, niet onderdrukken. Te Maintz had hij den Generaal Dumonceau, tot wiens corps hij behoorde, moeten aantreffen; deze was echter reeds vertrokken, en dat wel zonder orders voor den auditeur achtergelaten te hebben. In deze omstandigheden besloot Bogaers, met de rijdende artillerie, in wier ge-

zelschap hij nu eenige dagen gereisd had, verder te trekken.

Aangenamer werd de togt er niet op. Vooral de kwartieren, die men betrok, begonnen te wenschen over te laten. Deugdelijk voedsel en behoorlijke ligging waren slechts voor geld, niet voor goede woorden te bekomen. „Overal waar vrijheid en handel bloeien, is welvaren"; ziedaar de betuiging die de kennismaking van eenige uren met het toen reeds levendig en volkrijk Frankfort den reiziger ontlokt. Toch mogten ook daar zijne gewaarwordingen niet onvermengd opwekkend zijn: hij vond er geen brieven van huis, en dat terwijl reeds zoo groote afstand hem van vrouw en kinderen scheidde! Waar en wanneer hij de zoo vurig gewenschte berigten ontving, blijkt niet; het reisjournaal loopt slechts tot Miltenberg aan den Main; verscheiden bladen ontbreken, en het bewaard gebleven fragment van het verhaal vangt eerst weder aan op 't oogenblik dat Bogaers zich in het hart van Oostenrijk, in de hoofdstad zelf, bevindt. Het wordt voortaan in het Hollandsch geschreven, vooral ook om het meer geschikt te maken ter voorlezing in den familiekring. Weenen was reeds in 1805 een prachtige stad: „lieden, in staat om over Parijs en Weenen „te kunnen oordeelen, hebben mij verklaard, dat de „luxe vooral in equipages, livereibedienden en kleeding „in de laatste grooter zij dan in de eerste: wel te ver-„staan in vredenstijd, want ik voor mij heb Weenen niet

„in dien luister kunnen zien, daar de aankomst der „Franschen tachtigduizend menschen heeft doen emigree- „ren, waaronder al wat rijk en aanzienlijk was." Van het paleis des Duitschen keizers wachte men geen uitvoerige beschrijving: „de verlatene woning van eenen „vlugtenden souverain is meerder bezienswaardig voor „eenen filosooph, dan voor eenen nieuwsgierige." Zij bevat intusschen schilderijen, die de vermelding overwaard zijn, en die Bogaers, ofschoon geen kenner, opgetogen doen staan. „Wat zal onze Janus" (zoo werd de oudste zoon in den familiekring genoemd) „aan „de schilderkunst menigerlei genieting te danken hebben, „wanneer zijn natuurlijke aanleg door onderwijs en studie „op dat gebied zal ontwikkeld zijn."

Men ziet, tot zijn gezin keeren te midden van den woeligen en vermoeijenden togt de gedachten van den liefhebbenden man en vader telkens terug. Een geheel bijzondere warmte onderscheidt zijn stijl, wanneer hij van tijd tot tijd aan zijn verbeelding den vrijen teugel laat en wanneer hij zich door haar de zaligheid van het wederzien voor oogen laat tooveren. In plaats van het wapengekletter, het heen en weertrekken in vijandige, berooide en beroofde landen de vredige rust in de huiskamer van de Jufvrouw-Ida-straat — welk een contrast!

Onder dat alles had Bogaers een geopend en scherpziend oog voor de belangrijke gebeurtenissen waarvan hij getuige was. Uit menige bladzijde van zijn

helaas slechts zeer onvolledig bewaard journaal blijkt het. Werpt o. a. de volgende anecdote niet een helder licht op de magtige figuur van den eersten Franschen keizer? De neerlaag bij Ulm was geleden, de veldtogt, voor Oostenrijks wapenen zoo rampspoedig, was ingewijd: „de genereuse handelwijze," zegt Bogaers, „van den „Franschen keizer betrekkelijk de Oostenrijksche officiers, „zijn gegeven antwoord aan den Generaal Mack en den „Prins Lichtenstein zijn opmerkelijk. De Prins wilde „de nederlaag der Oostenrijkers zoo wat bedekken, zeg-„gende: Votre Majesté m'avouera cependant que les „Autrichiens se sont bien battus! waarop de keizer ant-„woordde: Comment, bien battus! Si un de mes gé-„néraux dans une pareille position s'était avisé de se „rendre avant d'avoir perdu les trois quarts de son „monde, je le ferais fusiller à son arrivée à Paris. Jegens „de Oostenrijksche officieren, die hem omringden, zeide „hij: Messieurs, je vous laisse l'épée, vos chevaux et „vos bagages, on vous assignera un endroit où vous „pouvez vous retirer; vous engagerez votre parole d'hon-„neur de ne plus servir contre moi ni mes alliés avant „l'échange. Pour vous, Monsieur Mack, vous avez „faussé votre serment déjà une fois, vous pouvez vous „retirer où bon vous semble; bedoelende daarmede, dat „toen gemelde Generaal te Napels eenige jaren geleden, „door de Franschen was krijgsgevangen gemaakt, dezelve „zijn woord gebroken had en uit Frankrijk weggeloopen

„was. Ik geloof niet, dat men iemand iets vernede-
„renders zeggen kan; 't is zooveel als: eer heb je niet,
„en als Generaal veracht ik je talenten zoo, dat ik niet
„bevreesd ben je weder te ontmoeten, maar het als een
„geluk vóor mij reken, zoo de Oostenrijkers je nog eens
„een leger te commandeeren gaven."

Van nabij het gewoel en de groote gebeurtenissen des oorlogs gadeslaande; reizende en trekkende van de eene plaats naar de andere, viel Bogaers de tijd kort en de taak niet te zwaar. Met vrij wat meer welgevallen echter dan bij de woeste tooneelen van den strijd verwijlt zijn pen bij de schoone natuurtafereelen, bij de kunstschatten die hij op zijn weg ontmoet. Ieder oogenblik van rust wordt te baat genomen om vrouw en kinderen op de hoogte te houden van zijn wedervaren en om jegens hen zijn vurig verlangen naar den terugkeer in 't vaderland uit te drukken. Hoe welgevallig zal hem de eerste marschorder die de rigting van zoet Holland aanwees, in de ooren hebben geklonken!

Bij de campagne van 1805 bleef zijn militaire loopbaan zich niet bepalen. Van auditeur-militair te velde werd hij auditeur, onder den titel van commissaris-rapporteur (24 September 1806); als zoodanig maakte hij den veldtogt tegen Pruissen mede; later (3 September 1807) commissaris-rapporteur van 's konings garde; in die betrekking trok hij eerst (1808) in het Holsteinsche, marcheerde hij in 1809 bij de landing der Engelschen naar

Zeeland, en in 1810 naar Frankrijk; nog later (11 Mei 1810) commissaris-rapporteur van het eerste District.

Kort na de inlijving bij Frankrijk werd alle betrekking tot het leger afgebroken door zijne benoeming tot Substituut-Keizerlijk Procureur bij de Regtbank te Hoorn. (24 Januari 1811.)

Omstreeks den tijd, waarop hij den Haag met der woon verliet, spoedde voor zijn eerstgeborene de periode der eigenlijke opvoeding reeds ten einde. Over zijn eerste levensjaren lichte Adrianus Bogaers zelf ons in. Het eerste en éénige stuk der auto-biografie, waarmee hij later (blijkens het handschrift op gevorderden leeftijd) een aanvang maakte, luidt aldus:

„In den harden winter van 1795 (toen de soldaten „der Fransche Republiek ons vaderland over het ijs „binnentrokken) ben ik den 6^{den} Januari te 's Gravenhage „geboren, de eersteling mijner ouders M^{r}. Frans Bo-„gaers en Marie Elisabeth Guicherit.

„Den.... Februarij daaraanvolgende werd ik in „de Nieuwe Kerk gedoopt door den oom mijner moe-„der Jean Isaac Guicherit, predikant bij de Waal-„sche Gereformeerde Gemeente in gezegde stad en Hof-„kapellaan van Prins Willem den Vijfde.

„Den naam van Adrianus draag ik naar mijnen „grootvader Adrianus Bogaers, die gehuwd was „met Alida Jacoba Danckaerts en ook in 's Gra-„venhage woonde.

„Vele dagen mijner eerste kindsheid heb ik ten „huize van dezen mijnen grootvader doorgebragt. Hij „was een door en door braaf, zachtzinnig, beminnelijk „en werkzaam man, door en door bekend met onze „vaderlandsche geschiedenis en hartelijk gehecht aan de „gereformeerde kerk en het huis van Oranje.

„Als stamhouder der familie (want mijns vaders „eenige broeder Jan Bogaers was ongehuwd en is „ook ongehuwd gestorven) was ik den ouden lieden „dubbel lief.

„Op mijn grootvaders schoot las ik reeds gewijde „en ongewijde geschiedenissen, die hij mij dan ver„tellender wijze ophelderde.

„Ik heb kleine kinderlijke aanteekeningen van mij „gevonden op mijn 4e jaar geschreven met drukletters „toen ik wel lezen, maar het gewone schrift nog niet „schrijven kon. Ook hield ik veel van de voorwerpen, „die ik zag, met potlood na te teekenen en van mijne „vroegste jeugd af ben ik een warm bewonderaar ge„weest van het schoone (het vrouwelijk schoon daar„onder begrepen) en diep gevoelig voor het edele, ver„hevene en vaderlandsche.

„Dikwijls hebben mijn kinderoogen van tranen „overgeloopen bij het lezen der heldendaden onzer voor„ouders en heb ik de Fransche overweldigers verwenscht, „die den ouden Leeuw in ketens klonken.

„De eerste school, die ik bezocht was eene Fran-

„sche. De taal, daar onderwezen, sprak ik reeds vrij „vlot en met een zuiver accent, want mijne moeder „was van Réfugié's afkomstig en ten huize harer ouders „was Fransch nog de taal van het gewone gesprek.

„Ik leerde vlug, had veel eerzucht, maar hield „(levendig van verbeelding als ik was) van allerlei jon„gensspel, loopen en plukharen.

„Mijn vader, bemerkende dat op school het onder„wijs in het sierlijk schrijven veel te wenschen overliet „en grooten prijs op een fraaije hand stellende, gaf mij „een afzonderlijken meester, met name Furnée, die „met regt de reputatie had van goede discipelen te vor„men. Aan hem en vóór alles aan mijn zorgvuldigen „en beminnenden vader heb ik het (nader op hoogen „prijs door mij gestelde) voorregt te danken van een „vlugge en duidelijke hand te schrijven.

„Op mijn 11e jaar ben ik naar de Haagsche La„tijnsche school gezonden, waar ik elk half jaar den „eersten prijs mijner klasse en meermalen praemia „ceteris ornatiora behaalde.

„Den 11den Maart 1811 verliet ik deze school met „een buitengewonen eersten Latijnschen en Griekschen „prijs, bij welke gelegenheid ik in het Latijn eene oratie „hield, door mij opgesteld en door den Rector nagezien, „tot opschrift voerende de Matheseos praestantia.

„Op de gedachte om dit onderwerp te behandelen „was ik gekomen, omdat mijn vader mij reeds gedurende

„een jaar of drie onderwijs had doen geven in de Al-„gebra en Geometrie door den bekwamen onderwijzer „Convenent.

„Mijn vader koesterde teregt de gedachte, dat „buiten en behalve het practische nut der sciences „exactes, er niets geschikter was om juist en ordelijk „te leeren redeneeren dan de Mathesis.

„Daarbij kwam nog het vooruitzigt, dat zoo ik „mogelijk tot de krijgsdienst gedwongen wierd, kennis „der Mathesis bij genie of artillerie eene goede plaat-„sing zou waarborgen.

„Daarom dan ook heb ik na de noodige voorbe-„reidende studiën voor den Hove van Holland mijn „examen als landmeter afgelegd...."

Tot zoover loopt slechts het te ras afgebroken levensberigt.

Met buitengewone gaven toegerust, maakte hij zich reeds zeer vroeg de kundigheden eigen die in den regel eerst het deel zijn van hem, die gereed staat de groote maatschappij in te treden. Maar ook die intrede in de maatschappij werd door den aard der tijden voor Bogaers vervroegd. Welke loopbaan in den Franschen tijd een jong man met gegrond uitzigt op wèlslagen te kiezen had, was een moeilijke vraag. Kon men de krijgsdienst ontgaan — en dat lag in aller wenschen — dan schenen een geletterde opvoeding en een doctorale graad nog de meeste waarborgen opteleveren. Hoe lang

tot het verkrijgen van dien graad de gelegenheid bij een van 's lands aloude hoogescholen zou openstaan, was een raadsel. Geruchten van opheffing ontbraken niet, en Napoleon's willekeur was tot alles in staat. Vandaar dat Bogaers met velen zijner tijdgenooten zich haastte, den doctorstitel te verwerven, eer het jus promovendi voor Leiden tot de geschiedenis zou behooren. Hoe men het met de voorbereidende studiën, hoe met het candidaats- en het doctoraal examen maakte, blijkt niet. Maar veilig mag men onderstellen, dat dit een en ander zoo naauw niet genomen werd, wanneer men Bogaers (en zijn voorbeeld staat niet alléén) den 11den Maart 1811 het Haagsch Gymnasium ziet verlaten om drie en een halve maand later — den 25sten Juni — te Leiden den doctorstitel in de beide regten te verwerven.

Wèl lag op dien 25sten Juni een veel bewogen halfjaar achter den nauwelijks zestienjarige. Het landmeters-examen was den 12den December 1810 met goed gevolg afgelegd „voor den Hove van Justitie over het voormalig „Departement Holland," nadat „de Geometricus Samuel Johannes de Puijt den suppliant op zijne „bekwaamheid tot de bediening van het landmetersambt „geëxamineerd en daartoe in staat bevonden had." De promotie van het Haagsch Gymnasium volgde drie maanden later met een „Redenvoering over de voortreffelijk-„heid der Wiskunde en de noodzakelijkheid van hare

„beoefening voor den Nederlander in 't bijzonder," waarbij warme lof aan de wiskunde gebragt en een bij uitnemendheid droog onderwerp met vaak treffend dichterlijken gloed behandeld werd. Weer verliepen ruim drie maanden, en de Academische Promotie (op vijftien stellingen, meest aan het Romeinsch regt ontleend) zette de kroon op het werk.

Voordat wij ons met de maatschappelijke loopbaan van den jongen meester in de regten bezig houden, vorderen zijn eerste schreden op letterkundig gebied onze aandacht.

Drie omstandigheden vooral bepalen daarvan de rigting.

Het vriendelijk ouderlijk huis wordt, nevens de teedere banden die allen daar vereenigt, allereerst bezongen. Nu eens is 't het herstel van zijn vader uit een zware ziekte, dat toonen van diepgevoelden dank aan de luit van den knaap ontlokt, dan weer (en herhaaldelijk) wordt aan den verjaardag van een der lieve huisgenooten een feestlied gewijd. En ook aan de meestal schertsende en schalksche verjaar-poëzy is reeds nu bijwijlen de ernst niet vreemd. „Vrees niet" — zoo heet het in een vers ter eere zijner zuster Maria —

...... Vrees niet, als de noodstorm giert,
„De donder gansch 't heelal doet ijzen;
„Wanneer de deugd het roer bestiert,
„Zal wijsheid u de klippen wijzen."

Nevens het gezin wordt bij voorkeur het vaderland bezongen, het arme, vertrapte, straks het uit de magt des dwingelands geredde vaderland. Eere den vijftienjarige, die in 1810, in het jaar der inlijving, met zoo wakkeren moed voor de toekomst was bezield, dat hij in een vers op „de Vrijheid" een toon als deze durfde aanslaan:

„O Vaderland, schoon diep gezonken,
„Gij blijft mij nog in liefde ontvonken;
„Hoe zoet een hoop verblijdt mijn geest!
„Eens zult ge uw ouden glans herkrijgen,
„Eens uit den poel van jamm'ren stijgen,
„Zoo groot zijn als ge ooit zijt geweest."

Het vers werd, gelijk zoo menig ander, voorgegedragen in een kleinen letterkundigen kring, onder de spreuk „Vriendschappelijk en leerzaam" door Bogaers met eenige makkers opgerigt, en dikwijls nog door hem bezocht ook nadat hij in den Haag zijn vaste woonplaats niet meer had. Later in een leesgezelschap hervormd, was de kleine kring aanvankelijk bestemd om onder zijn leden door voorlezingen en daarop gevolgde gedachtenwisseling den zin voor letteren en historie aan te kweeken. Carbasius, later Regter in de Haagsche Regtbank, B. R. van der Meulen, P. W. Romeny maakten er o. a. deel van uit. Talrijk waren de bijdragen, in „Vriendschappelijk

„en leerzaam" door Bogaers geleverd. Een rede „over de Magt der Welsprekendheid;" een luimig vers, aan „de gulden middelmaat" gewijd; een verhandeling over de spreuk van Horatius: „Het is zoet en roemvol, voor zijn vaderland te sterven" behoorden onder de best geslaagde proeven.

In de poëzy van dit eerste tijdvak valt de invloed van Helmers niet te miskennen. Ook verzen in den trant van Feith ontbreken niet, maar Helmers wordt met voorliefde gevolgd.

„O God, die boven 't zwerk gezeten,
„Des stervlings wemelen aanschouwt;
„Die onbeperkt en ongemeten
„Uw grooten troon op eeuwen bouwt;
„Jehovah, onuitspreeklijk wezen,
„Steeds groot, steeds goed en nooit volprezen,
„Duld dat mijn speeltuig voor U klink',
„Dat ik mijn zwakke citersnaren
„Aan 't loflied der Natuur mag paren,
„Terwijl ik voor U nederzink."

De regels, in een „Lierzang aan de Godheid" voorkomend, zouden van Helmers zelf kunnen zijn.

Geen wonder, dat het scheiden van een vriendenkring, waarin hij, door zijne medeleden toegejuicht en als primus inter pares erkend, zijn eerste (welligt ook zijn zoetste) lauweren op letterkundig gebied verwierf, Bogaers moeite kostte.

„Schoon uit dezen kring verwijderd,
„Blijft mijn hart toch voor u slaan;
„Tijd kan ijzren muren vellen,
„Ware vriendschap blijft toch staan."

En staan bleef zij: menige brief, met de makkers zijner jeugd gewisseld, ligt daar om het te getuigen.

In de derde plaats eindelijk was het de natuur met haar steeds wisselend maar onverwelkelijk schoon, die van den aanvang af met voorliefde door hem bezongen werd. Nog waren de klanken onvolkomen, die zij hem ontlokte; maar toch is reeds in de verzen die hij, als knaap door bosch en duinen dolend maakte, de gloed niet te miskennen die den dichter van den heerlijken aanhef van Heemskerk's Togt naar Gibraltar, van de Paradijs-beschrijving in Adam's Eerstgeborene en van zoo menig ander juweel zou bezielen. De indrukken der jeugd, wat laten ze diepe sporen achter, wat zijn ze voor de vorming van den mensch van overwegend belang! Gelukkig, wie gelijk Bogaers als jongen door het groen der velden, het gezang der vogelen zich aangetrokken voelde; gelukkig, wie de magtig-liefelijke stemmen der natuur leerde verstaan reeds in de kindsche jaren; ze blijven hem bij, ze zullen straks zwellen tot accoorden, die vrede en harmonie brengen ook in het door strijd en lijden geslingerd hart.

Dankt de dichter enkele zijner beste en schoonste inspiratiën niet aan de natuur; blijft hij gevoelloos voor haar schoon; heeft zij hem niets te zeggen, hij niets van haar te vernemen, — meester moge hij dan zijn van de taal, nimmer zal hij het worden van het gemoed. Bilderdijk rekende iederen dag, buiten doorgebragt, verspild; de verveling wachtte hem op aan de poorten der stad; het gezelschap zelfs van Valckenaer werd hem kwelling in plaats van verpoozing, waar het buiten moest worden opgezocht; zijn niet de regels te tellen van Bilderdijk, die iets zeggen tot het hart?

Hoe geheel anders, van zijn vroegste jaren tot in hoogen ouderdom Bogaers! Verlaat hij (1812) met zijne ouders den Haag, niet de hofstad zal hij missen, maar de duinen, de zee en het Haagsche Bosch:

„Statig oord, waar 't windgemurmel
„Als een teeder snarenspel
„Door het dicht gebladert fluistert,
„Eenzaam, lomm'rig woud, vaarwel!

„Welig oord, daar 'k in elk struikje
„Een gedachtenis ontmoet
„Waar elk bloempje mij een blijdschap
„Mijner jeugd herdenken doet,
„Nimmer tree 'k uw omtrek binnen

„Of een huivring schudt mijn lêen;
„Teer gevoel en heilige eerbied
„Smelten in mijn borst inéén."

Eigenaardig-schoone inleiding, niet waar? tot de roerende strophen, waarin de dichter meer dan een halve eeuw later (1867) nog eenmaal het Haagsche Bosch bezingen zou. (Gezamenlijke Dichtwerken II blz. 250).

De medegedeelde proeven regtvaardigen de groote — en later waarlijk ook niet beschaamde — verwachtingen, die betrekkingen en vrienden reeds vroeg van den dichter koesterden. Ze werden neergeschreven in een album, en bleven voor 't meerendeel, zonder mededeeling aan anderen waardig gekeurd te worden, daar voor goed berusten. Ze zijn fragmenten, invallen, impromptu's — en daarom juist voor de kennis ook van het karakter des makers niet zonder waarde. Spreekt niet reeds in de volgende regelen van den zeventienjarige de dichter, die later met zooveel vuur alwat naar huichelarij en schijnvertooning zweemde hekelen en geeselen zou?

„Eens anders foutjes bits te doemen
„En zijne deugden te verbloemen
„Is iets dat algemeen geschiedt.
„Maar 's naasten feilen niet te laken
„En 't beter met der daad te maken
„Is iets hetgeen men zeldzaam ziet."

„Getrouw den Godsdienst bij te wonen
„Om voor 't gemeen zich vroom te toonen
„Is iets 't geen algemeen geschiedt.
„Maar naar den prediker te streven
„En naar zijn voorschrift braaf te leven
„Is iets hetgeen men zeldzaam ziet."

„Het schoon des christendoms te prijzen,
„De waarheid er van te bewijzen,
„Is iets wat algemeen geschiedt.
„Maar naar de zedenleer te handelen
„En op het pad der deugd te wandelen
„Is iets hetgeen men zeldzaam ziet."

„Wat woorden na veel moeite en zwoegen
„In maat en rijm bijeen te voegen
„Is iets dat algemeen geschiedt.
„Maar door het dichtrenvuur te gloeijen,
„En 't nakroost aan zijn zang te boeijen
„Is iets 't geen men zeer zeldzaam ziet."

. . . .

„In deze weinige coupletten
„Eens anders beeldtnis op te letten
„Is iets 't geen algemeen geschiedt.
„Maar er zich zelven in te ontdekken
„En nuttigheid er uit te trekken
„Is iets hetgeen men zeldzaam ziet."

Den 1sten Juli 1811 legde Bogaers, toen zestien jaren oud, den eed af als advocaat bij het Keizerlijk

Geregtshof te 's Hage. Nog in den loop van dat, of in het begin van 't volgend jaar voegde hij zich weer bij 't ouderlijk gezin, dat door de benoeming van Mr. Frans Bogaers tot substituut-keizerlijk Procureur naar Hoorn verplaatst was. Ook daar trad hij als advocaat op; het lidmaatschap van het bureau van consultatie gaf hem gelegenheid, zich met de praktijk vertrouwd te maken. Zoo ging het jaar 1812, afgewisseld door bezoeken te Amsterdam [1]) en te Maasland, waar zijn oom, Stephanus Isaacus Broekman predikant was, voorbij. Te Hoorn knoopte hij betrekkingen van hartelijke vriendschap aan met L. Stokbroo van Hoogwoud en Aartswoud, den bekenden kunst-beschermer en verzamelaar; een vriendschap die den afstand tarten en beide mannen tot in den avond van hun leven verbonden houden zou. Te Hoorn ook trad Bogaers voor de eerste maal in wijder kring als spreker op met de voordragt van een gedicht „de Wiskunst" geheeten, in de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

„Gelijk als de Oceaan al de andre stroomen drenkt,
„Hun uit zijn overvloed het noodig voedsel schenkt,
„'t Zij dat zij bruischende langs duin en rotsen vlieten,

[1]) Zooals blijkt uit een bewaard gebleven Permis de Séjour, door den Directeur-Generaal van Policie afgegeven ten name van „Adria-„nus Bogaers, Avocat, âgé de 16 ans;" — vertoefde hij bij herhaling en vrij langdurig te Amsterdam; met welk doel en te wiens huize, hebben wij niet kunnen ontdekken.

„Of kronklend door het veld hun zilvren golfjes schieten:
„Zoo is 't de wiskunde ook, die de andre kunsten spijst
„En haar den regten weg naar d' Eeretempel wijst."

Men ziet: al werd het landmeters-beroep niet uitgeoefend, de studiën voor het met zooveel lof afgelegd landmeters-examen hadden niettemin vruchten gedragen, en in dichtmaat zelfs werd een vervolg op de gymnasiale „redevoering" geleverd.

Het verblijf te Hoorn was echter van korten duur. Den 29sten Januari 1813 werd Mr. Frans Bogaers in zijne betrekking overgeplaatst naar de veel aanzienlijker Regtbank te Rotterdam, en daarheen volgde hem weldra zijn zoon. Hij trad er op als „avocat des droits „réunis" of „de la régie," met een jaarwedde van ƒ800, en werd daarenboven in Augustus 1813 benoemd tot „membre du conseil officieux chargé de défendre gra„tuitement les droits des absens pour cause de ser„vice aux armées de terre et de mer." In dien „con„seil" had hij den advocaat N. J. A. C. Hoffmann en den procureur (avoué) J. Ruyghaver tot ambtgenooten.

Maar de dagen der Fransche heerschappij waren geteld, en aan de vrees of niet ook Bogaers-zelf weldra tot de „absens pour cause de service" zou behooren (hij was achttien jaar, en of de conscrits dan wel de gardes d'honneur hem onder de hunnen zouden tellen,

scheen nog slechts een quaestie van weinig weken) aan die vrees kwam een einde.

Gedaan is het met de overheersching; de oude heer Bogaers behoeft zich niet meer angstig af te vragen, of de zaak van den dwingeland ook het bloed van zijn zoon zal eischen:

„Neen, zoo dat bloed zal moeten vloeijen,
„Dan zal 't den vrijen grond besproeijen
„En vlieten voor het Vaderland." (Album.)

„Nog levendig" — zoo schrijft vijftig jaar later de emeritus-predikant Delprat aan Bogaers — „nog „levendig staat mij de belangstelling voor, waarmede „uw hooggeachte vader van mij dagelijks de berigten „vernam, op het Leesmuseum of elders bijeenge- „zameld omtrent den voortgang van den opstand, en „de opgewonden stemming van den anders zoo bedaar- „den beschouwer der gebeurtenissen bij het aanhooren „van soms meer gewenschte dan wel dadelijk zekere „successen van de Geallieërden; — zijn kwalijk verkropte „tevredenheid vooral, toen hij, bij het openen van een „brief, door Stassart gerigt tot den reeds gevlugten „Officier van de Regtbank, de aankondiging las van „het vertrek der Fransche autoriteiten uit 's Hage, met „bevel om haar den doortogt door Rotterdam naar „IJsselmonde te vergemakkelijken" enz.

Bezwaarlijk kunnen wij het gevoel van verademing

overschatten, dat in den winter van 1813 op 1814 ons volk bezielde. De druk was zoo geweldig geweest; hij had zoozeer de geheele maatschappij omvat en had zoo zwaar gewogen op de zaken en betrekkingen ook van den meest eenvoudigen en huiselijken aard, dat men werkelijk bij het wegvallen daarvan kon meenen, tot een nieuw leven te ontwaken. Wat wonder, dat men aan het zoet bewustzijn der herkregen vrijheid den vrijen teugel vierde, dat men zich liefst zoo weinig mogelijk het hoofd brak met de vraag of de aanvankelijk door „de Mogendheden" — zooals de geijkte term luidde — bevochten zege duurzaam zou zijn en dat men samenstel en bestier van het herboren vaderland goed geloovig en kalm berustend aan anderen overliet? Uit schier alle geschriften en gedichten — en 't waren er, vooral van de laatste, niet weinig — die in dien winter het licht zagen, waait ons iets van een vreugde-roes tegen. Mogen wij, lettend op hetgeen was voorafgegaan, daarvan iemand een verwijt maken? Was de nationaliteit niet herwonnen, en was de Oranjevorst niet daar, om ze te handhaven?

Volksliederen in den eigenlijken zin van 't woord; liederen, uitdrukking gevend aan hetgeen er omgaat in het volk, en daarom levend in den mond van het volk — wij tellen er weinig. En de weinige waarop wij wijzen kunnen zijn — (nieuw bewijs voor het echt nationale van den band, die Nederland en het Stamhuis van Oranje

vereenigt) — bijna zonder uitzondering geïnspireerd door het wel en wee van Oranje. Het oude Wilhelmus heeft nog altijd een populariteit, die zelfs voor het Wien Neêrlandsch bloed nimmer zal zijn weggelegd; het „Al is ons Prinsje nog zoo klein" klinkt nog altijd, niet slechts uit het carillon van sommige kerktorens, maar temet ook uit het gejoel van feestvierende scharen ons tegen.

De gebeurtenissen van 1813 waren geschikt, de volkspoëzy te wekken; en wel kunnen wij ons voorstellen, dat het volgend door Bogaers onder zijne curiosa bewaard Oranje-liedje dapper langs straten en velden gezongen werd:

„Nu zijn dè Franschen van de vloer, hoezee!
„De lieve Prins komt aan het Roer, hoezee!
„Nu zingen wij weer, hand aan hand,
„Voor 't ouwe lieve Vaderland
„Hoezee, hoezee, hoezee!

„Nu zijn wij allen eensgezind, hoezee!
„En dragen weer Oranjelint, hoezee!
„Komt weer een Franschman op ons af,
„Dan vindt hij zeker hier zijn graf,
„Hoezee, hoezee, hoezee!

„Wij dansen nu de straten rond, hoezee!
„En danken God met hart en mond, hoezee!

„Ons Prinsje komt aan 't Roer van staat,
„Wij zingen, maar doen niemand kwaad,
„Hoezee, hoezee, hoezee!"

Waar zulk een zangerige parafrase geleverd werd van de bekende, in lapidairen stijl vervatte proclamatie, waarmee het Haagsch Driemanschap de aanstaande wederkomst van Prins Willem had aangekondigd — daar behoeft men niet te vragen of de opgewondenheid wel algemeen, de vreugde wel ongekunsteld, het mouvement wel spontané was.

Ook het luimige genre werd beproefd. De latere President der Regtbank te Rotterdam, Mr. P. van Vollenhoven, dichtte een „Nieuw lied of een „Oranje-snuifje, Napoleon aangeboden door „de Nederlandsche Maagd:"

„o Groote koopman in Tabak!
„Vrees niet voor mij, 'k ben geen Kozak;
„Mijn spies zal u niet deren.
„Laat door de Nederlandsche Maagd,
„Eens door u uit haar tuin verjaagd,
„Een snuifje u presenteeren.

„'t Is gloed-Oranje van couleur,
„Maar 't heeft den ouden lekkren geur,
„Uw neus heeft niet te schroomen;
„Die kleur draagt elk op hoed of borst
„In Neerland thans; gij niest; o Vorst!
„Het moog U wel bekomen!

„Een telg uit 't echte Oranjebloed
„Beschermt nu weer mijn bloed en goed;
„Hij heeft zijn regt hernomen;
„Mijn Nederland is weder vrij;
„Gij niest alweer, ik wensch u blij:
„Wel moog het u bekomen!

„De Rus, de Pruis, de Brit, de Zweed,
„Zij weren van mijn tuin al 't leed,
„Waarvan gij ligt mogt droomen;
„Gij niest, wel man! wat ik u biê
„Is beetre waar toch dan Regie,
„Wel moog het u bekomen! enz. enz."

De Regie en het continentaalstelsel, — dááraan ontkomen te zijn leverde op zich zelf reeds dankens- en juichensstof te over. Volkomen de saison was dan ook de aanhef van de „Comische beschrijving van de uitvinding der Koffij," door Bogaers aan de oude vrienden van Vriendschappelijk en Leerzaam ten beste gegeven, en in hun midden den 29sten Mei 1814 voorgelezen:

. . . .

„— In dien onzaalgen tijd, dien tijd van ramp en klagen
„Toen nog een aartstiran ons ketenen deed dragen,
„Toen deed ik, bevende voor ons toekomstig lot,
„Een vuurige gelofte aan Delos blonden God:

„O Phebus, zeide ik, hoe, hoe diep moet Neerland zinken!
„Uw zonen moeten reeds gebrande rogge drinken.

„Hun zangaar, die voorheen zoo fel, zoo ruischend vloot,
„Is, sints de koffij week, verslapt, verdroogd, ja dood!
„Een dwingland laat ons reeds in onze tuinen kroten
„En mangelwortels in de plaats van bloemen poten!
„Verhoor mijn smeekzang, o Apol, verhoor mijn tonen,
„Schenk ons de koffij weer, verdrijf de paardebonen,
„Geef ons er suiker bij en jaag de kunstsiroop
„Met al de bieten en de krooten op de loop.
„'k Zweer, zoo ge ons dat geluk terugschenkt, op mijn snaren
„Den lof van 't koffijvocht aan uwen lof te paren.

„De nacht van jamm'ren week, de dwingland stortte neer,
„De Belg rees uit het stof, de koffij keerde weer."

Zoo gaat het luimig schertsend voort, tot aan 't kernachtig slot:

„'t Eigen slagzwaard om de lenden,
„Aan het hoofd van eigen benden,
„De eigen vlag weer op de mast,
„Haalt de Belg met eigen kielen,
„Die van eigen zeeliën krielen,
„Weer zijn koffij waar ze wast.

De eerste jaren, door Bogaers te Rotterdam doorgebragt, behoorden zeker tot de gelukkigste zijns levens. Hard en zwaar had hij tot dusverre gewerkt; een schat van kundigheden, in den regel eerst het deel van den aankomenden man, had hij zich reeds als knaap

vergaard; als advocaat was hij reeds werkzaam op een leeftijd, die de meesten nog op de banken van het Gymnasium aantreft. Maar nu was dan ook voor hem de tijd daar, om zijn jeugd te genieten, om te deelen in de verstrooijingen en de vermaken die zoo lang voor de studie hadden moeten wijken.

Welopgevoed, geestig, innemend gelijk hij was, vond hij in de beste Rotterdamsche kringen een gereed en gul onthaal. Dieper sporen dan men veelal denkt had de Fransche tijd in die kringen achtergelaten. Niet alleen werd de Fransche litteratuur met kennelijke voorliefde en schier bij uitsluiting beoefend; maar ook de conversatie en de correspondentie werd onder hen, die tot den beaumonde gerekend werden, veelal in 't Fransch gevoerd. Tot op zekere hoogte voer men daar niet slecht bij. Het deftige, saaije, zwaar-op-de hand-achtige dat voorheen onder de onmisbare kenmerken van den regtgeaarden Hollander werd gerekend, kon een alliage met een goede dosis Franschen geest en Fransch vernuft verdragen, zonder dat men zich voor een overslaan tot de Fransche wuftheid beducht behoefde te maken.

Een ligte, maar daarom niet ligtzinnige, een prettige toon heerschte in de familiën, waarmee Bogaers in de jaren na 1813 verkeerde. Spoedig was hij daarin geheel ingewijd, en zocht men in het maken van charades, impromptu's, boutsrimés te vergeefs zijn meerdere.

Voor zijn vorming als dichter was dit een en ander gansch niet zonder beteekenis. Ter wille van het evenwigt was het niet kwaad, dat na de wiskunst ook de liefde eens bezongen werd; en de zoetvloeiendheid, de zich nooit verloochenende goede smaak, die in zijne verzen zoozeer bekoort, is zeker voor een deel te danken aan het ongedwongen verkeer in fijnbeschaafde gezelschappen, waar ontwikkelde vrouwen den toon gaven. Galanterie, in den goeden zin van 't woord, zat daar voor; complimenteus mogt men zijn, maar al wat laf was werd streng geweerd. Geheel zijn aanleg, geheel zijn temperament bragt mede dat Bogaers zich op het aldus afgebakend terrein met het meeste gemak bewoog. De Fransche taal was hem geen hinderpaal; hij sprak en schreef ze uitmuntend. Ten volle (en niemand zal het wraken) gaf hij zich over aan de genoegens van het gezellige leven, na een zoo arbeidzame jeugd voor 't eerst door hem gesmaakt.

Wel vergat hij ook nu zijne studiën niet, en zette hij die integendeel, vooral op regtskundig gebied, met ijver voort; maar als bij instinct begreep hij dat voor 't oogenblik aesthetische ontwikkeling meer dan de reeds zoo ver gevorderde intellectueele de hoofdzaak moest zijn. Karakteristiek is een uit die dagen bewaard gebleven oproepingsbriefje der schutterij, waarbij de korporaal Eickmeijer „den fusilier A. Bogaers” aanzegt, dat „het piquet voor het 1ste batt. zal ingaan op morgen

„Zondag den 27sten April 1817," en waarvan de keerzijde gebezigd werd tot het neerschrijven van deze regels, aan eene der Rotterdamsche schoonen gerigt:

„Si vous voulez de l'amitié,
„Soyez moins aimable et moins belle;
„Comment donner une étincelle,
„Quand tout le coeur est embrasé?"

Dat hij niet uitsluitend aan het Fransch zou offeren, en nog wat anders, ook in dezen tijd, zou blijven dichten dan minneliederen en verzuchtingen, daarvoor stonden zijn opvoeding en zijn karakter borg. Niet beter kunnen wij de ongekunstelde, natuurlijke wijze in het licht stellen waarop hij den ernst aan de scherts wist te huwen, dan door een fragment mee te deelen van een brief, waarbij hij aan een zijner nichtjes verslag gaf van zijn optreden in de Hollandsche Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen met een dichtstuk, aan „de Moederlijke Teeder„heid" gewijd.

„....... Que je vous dépeigne à présent la soirée „de Jeudi passé, soirée où j'ai beaucoup regretté votre „absence. La séance van de Maatschappij van fraaije „Kunsten en Wetenschappen avait lieu dans la salle „de concert (on n'y fume point); de notre côterie Mmes „La Regnère, Fauchey, de Lockhorst, Gijs-

„berti, et puis la famille Monchy, Hubert, Wil-
„kens et encore un grand nombre d'autres dames „étaient venues m' entendre. Je suis monté en chaire, „et j'ai chanté la Tendresse maternelle. Les Dames, „qui ordinairement à ces assemblées parlent plus qu'el- „les n'écoutent, parce qu'elles parlent mieux que nous, „m'ont témoigné la condescendance d'être très-atten- „tives et tranquilles. Il fallait m'avoir vu là, en noir „tout habillé, la mine austère, l'oeil sérieux, pronon- „çant du haut de la chaire d'une voix grave un discours „point du tout badin, roulant sur un sujet dont je ne „ferai jamais l'épreuve. Vous ne m'auriez pas reconnu. „Aussi je crois que cela a été le cas avec les Dames „de ma connaissance, qui m'avaient annoncé qu'elles „ne pourraient retenir leurs ris quand elles me verraient „prêcher, et qui du premier moment ont été d'un „sérieux imperturbable. Mad^e^ Fauchey qui est très- „sensible, a été touchée, et Mlle La Regnère m'a fait „son compliment de ce que j'avais évité dans mon „discours les mots Hollandais qui sont plats et qui „choquent les oreilles. J'ai eu naturellement toutes „les mères pour moi et par conséquent les enfants aussi, „et les pères devront bien suivre le courant, s'ils ne „veulent pas faire mauvais ménage."

De avond, waarop de Moederlijke Teederheid door Bogaers werd voorgedragen, was die van den 5^{den} Februari 1818. De vergaderingen der Hol-

landsche Maatschappij werden toen ter tijd beurtelings boven de vleeschhal (alleen voor heeren) en in de concertzaal (ook voor dames) gehouden. Talrijk waren gemeenlijk op de ook voor dames toegankelijke bijeenkomsten de „bijdragen." Zoo werden bijv. op dien 5den Februari na de voordragt van Bogaers bijdragen geleverd door „de Heeren Tollens, Brouwer, Messchert, en Mejufvrouw van Alphen"; welke laatste ook vroeger en later meermalen een spreekbeurt vervulde.

In October 1817 had Bogaers zich bij de toen zeer bloeijende Rotterdamsche afdeeling der Hollandsche Maatschappij aangesloten; van Reesema was voorzitter, W. Messchert secretaris. Nevens haar was de letterkundige Maatschappij Verscheidenheid en Overeenstemming, waar de bejaarde, maar nog altijd krasse Scharp den schepter zwaaide, met afnemenden bijval werkzaam; terwijl eindelijk ook de leesvergaderingen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen aan de letterkundigen, waarop Rotterdam teregt roem droeg, de gelegenheid gaf, zich in 't publiek te doen hooren. De beide laatstgenoemde kringen genoten, niet minder dan de Hollandsche Maatschappij, Bogaers' medewerking. Den 13den November 1816 was hij in „het Nut" opgetreden met het gedicht „de Onsterfelijkheid"; negen dagen later had hij in „Verscheidenheid en Overeenstemming"

een Redevoering gehouden „bij gelegenheid der „derde verjaring van de vrijwording van 't „Fransche juk"; den 10[den] December 1817 las hij in „het Nut" een vers, getiteld: „Het zuivere ge- „weten." Een paar jaren later, in Maart 1820, gaf hij in de Hollandsche Maatschappij eene „Re- „devoering over Ossian en zijne Temora" ten beste, in 1822 gevolgd door eene „Lofrede op The- „mistocles van Athene" en door een dichtstuk: „de Redding van het kind Mozes uit de wa- „teren" — later omgewerkt tot de bekende en beroemde „Jochébed."

Enkele dezer stukken zijn geheel of gedeeltelijk in handschrift bewaard gebleven. Gedrukt zijn ze nimmer. Ze werden niet opgesteld met het plan, ze aan de pers toe te vertrouwen, en toen in de latere dagen van zijn leven Bogaers aan den algemeenen en wel te verklaren aandrang om minder karig te zijn met de uitgave zijner werken toegaf, keurde hij, streng zooals hij jegens zichzelf was, geen enkel zijner eigenlijke juvenilia de eer der opneming waardig. Teregt, meenen wij. Als bijdragen tot de kennis zijner vorming als dichter mogten zij van groot belang zijn, maar dáármee had naar zijn gevoelen het publiek niet te maken, dáárover had de critiek de vierschaar niet te spannen.

Dat studie, en wel zeer degelijke studie aan zijne vroegere evenzeer als aan zijne latere werken ten grond-

slag lag — daarvan kunnen de bundels aanteekeningen die voorhanden, en blijkbaar nog slechts zeer onvolledig en met talrijke hiaten voorhanden zijn, getuigen. De brokken van zijn onderzoek naar Ossian doen het betreuren, dat hij het later niet weer ter hand genomen en des noods omgewerkt en aangevuld heeft; die van zijne Lofrede op Themistocles leveren het bewijs dat hij redenaar niet slechts, maar waar het pas gaf ook geschiedvorscher kon zijn en in klassieke vormen de resultaten van een grondig onderzoek wist neêr te leggen.

Het gedicht „de Moederlijke Teederheid" is in zijn geheel voorhanden. De volgende fragmenten wettigen den bijval, dien de voordragt ondervond:

„Gelijk wanneer de Lent' den naakten boomgaard weêr
„Zijn groenen mantel schenkt, dien 't gure stormenheêr,
„Des winters voorboô, daar heel de schepping treurde,
„Met plunderziek geweld hem van de schoudren scheurde,
„Een kundig hovenier het jeugdige geboomt'
„De teedre takken buigt, en 't ongevoelig toomt,
„In zachte bochten leidt, en, zonder het te schenden,
„Een beter rigting geeft, en cierlijk weet te wenden;
„Opdat, als 't eens den stam volwassen opwaarts schiet,
„Het bij een koele schaâuw ook zoete vruchten bied', —
„Zoo weet de moeder ook, door teedre zorg geprikkeld,
„Als zich de denkenskracht in 't jeugdig hoofd ontwikkelt,
„Den aard te plooijen van haar kind; zijn lust, zijn drift
„Te reeglen, en die wet, den stervling ingegrift,

„Doe wèl, en mijd het kwaad, aan 't zwak verstand t' ontvouwen;
„Zij weet begrijplijk hem zijn pligten voor te houên;
„Zij voegt zijn handen saam en buigt zijn jonge kniên,
„Om God, die de onschuld mint, zijn kinderbeê te biên;
„Zij prent in 't jeugdig hart, voor elken indruk vatbaar,
„Dat waar gevoel voor deugd, zoo duurzaam, zoo onschatbaar;
„Zij vlecht de waarheid in een aangenaam verhaal,
„En giet ze voor haar wicht in kinderlijke taal;
„En daar zij kind weer wordt, om met haar kind te spelen,
„Weet zij al spelende het leering mee te deelen.
„Zoo kneedt zij 't weeke hart, zoo vormt zij 't zwak verstand,
„Zoo drenkt zij d' eedlen geest, die reeds van weetlust brandt;
„Zoo stort zij d' eerste kiem van nutte kundigheden
„In 't vruchtbaar kinderbrein, en scherpt de botte reden,
„En hult de stroeve les in een bevallig beeld,
„Dat in zijn ziel zich hecht, daar 't zijn verbeelding streelt.

„Niets breekt, o vrouw, uw liefde, uw moederteerheid af;
„Zij werd met uwen telg en duurt tot aan zijn graf.
„Wat zeg ik? tot aan 't graf — o neen, zijn dampig duister,
„Hoe klam, hoe ijskoud ook, bluscht d' onuitdoofbren luister
„Dier liefdevlammen niet. De rillende aêm des Doods,
„Die, waar hij blaast, versteent, blaast hier steeds vruchteloos;
„Hij moge een tijd dat vuur met wanhoopsmist omringen;
„Een dikke droefniswolk er dicht om henen dringen —
„Toch sterft het niet, maar blaakt, gelijkt het Groot gestarnt',
„Dat soms in neevlen schuilt, maar eeuwig gloeit en barnt.
„Neen, moeders! die uw kroost in 't bloeijen hunner dagen,
„Te vroege prooi des doods, naar d' open zark zaagt dragen,

„Uw liefde zonk niet met hun asch in 't graf gesteent,
„Een ledig hart ontvlugt, dat vraagt waarom het weent;
„Neen, 'k weet het, ik zag zelf die gruwbre moedersmarte,
„Ik hoorde d' ijsbren zucht, die weerklonk in mijn harte
„En d' Almagt reekning vroeg. Ik zag de wanhoopstraan
„In 't hol, in 't starend oog als vastgeketend staan,
„Niet vloeijen willend. 'k Zag de moederlippen kleven
„Op d' ongekleurden mond, en vuurge kussen geven.
„O vuurge kussen, die in 't kil bevrozen bloed
„Gewis ontstaken een vernieuwden levensgloed,
„Die 't ademlooze stof op nieuw bezielen zouden,
„Had d' Albezieler zich die magt niet voorbehouden.

„Wee den ondankbre dan, die, min met smaad belonend,
„Natuur, uw heilig regt bij Godes voorschrift honend,
„Den naam van mensch onwaard, dat harte lijden doet,
„Waaronder hij eens rustte en dat hem heeft gevoed;
„Een traan ontperst aan haar, die alle vreugd verzaakte
„Om hem haar zorg te biên: die bij zijn ziekbed waakte,
„Voor smetstof onvervaard, wanneer de ontstoken gloed
„Der krankte 't hoofd hem blaakte of brand stichtte in zijn bloed.
„Wee zijner! Waar hij dwale, in welk verblijd geweste,
„'t Gebloemt' dorr' voor zijn voet, als of zijn aêm 't verpestte;
„Nooit streel' de vadernaam met wellust zijn gehoor,
„Of, zoo die naam hem wacht, dat hij zijn ziel doorboor',
„Dat zonen, zijner waard, zijn graauwe hairen vloeken!

Bij gelegenheid der „derde verjaring van de vrij-„wording dan 't Fransche juk" een feestrede uit te

spreken, die noch in banaliteiten, noch in opgeschroefde volzinnen zich verloor, was zeker een uiterst moeilijke taak. Enkele proeven mogen toonen, hoe uitmuntend Bogaers zich daarvan wist te kwijten:

„Menigmalen heb ik uit den mond van ontaarde „Hollanders de tegenwerping gehoord, dat, toen wij „nu drie jaren geleden onze slaafsche banden vertraden, „er geen stoutheid, geen echt vaderlandsche mannen-„moed in dit bestaan gelegen was, dewijl volgens hunne „redeneering de verbonden legers in aantocht waren, „en er onder de overheerschers, in ons vaderland ge-„nesteld, groote schrik en verbaasdheid heerschte.....

„Was het geen stout bestaan van de eerste aan-„leggers onzer herkregen onafhankelijkheid, toen zij in „'s Gravenhage, waar nog een halfduizend vreemde „krijgsknechten met hun geschut in bezetting lag, zich, „met de kleur der onafhankelijkheid, de Oranjekleur „versierd, naar den trotschen en wreeden Proconsul „begaven, en hem door hunne mannentaal en on-„verschrokken houding de vrees in het hart joegen en „hem op de vlucht dreven?

„Was het geen stout bestaan van alle Nederlanders, „den kreet der vrijheid te doen hooren en de leus des „opstands tegen het geweld op de borst te plaatsen, „toen onze overheerschers nog met magt verschanst „waren in ons midden; toen een enkel woord, door „hunne bevelhebbers aan plunderzieke en moordzuchtige

„benden toegesproken, den gruwelnacht van Woerden „algemeen konde maken?

„Was het geen heldenmoed om, toen de ver- „bondene Mogendheden verre van ons waren — toen „het nog onzeker was, of zij in haren zegevierenden „voortgang zich naar Hollands bodem wenden zouden — „toen de saamgetrokken magt der Franschen in ons „midden ons nog verpletteren konde — toen zij zelfs „nog telkens versche hulptroepen wachtende waren — „was het toen geen manhaftig, geen schoon besluit, „zelfs onder hun oog den Adelaar te vertrappen, de „banden hunner magt te verscheuren, den standaard „der vrijheid op onze muren te plaatsen?

„Was het toen geen zielsverheffing, welke het zoo „lang verdrukte volk op eens alle denkbeelden van ge- „vaar, alle denkbeelden van dood en plundering deed „vergeten, op de enkele gedachte van vrij, van on- „afhankelijk te zijn?

„Er zijn er, welke in de valsche meening ver- „keeren, dat werkeloosheid en afwachting van den uit- „slag der verrigtingen der verbonden Mogendheden voor „het Nederlandsche volk minder gewaagd en even heil- „zaam in de gevolgen ware geweest. Doch hoe valt oogen- „blikkelijk het ongegronde dier voorgevens in het oog!

„Onze werkeloosheid, ons geduld hadden den Gauler „niet belet om op middelen van verdediging tegen de

„vereenigde heirmagten bedacht te zijn; gelijk de „bewustheid van hier omringd te wezen van inwen- „dige vijanden die niet stille zaten, hen hierin ver- „hinderde.

„En wat zou dan bij ons het geval zijn geweest?

„Een van beiden: òf de overwinnaar van Frankrijk „ware, zonder deze gewesten aan te tasten, op den „vijandelijken bodem doorgedrongen, en wij waren bij „het een of ander tractaat naar goedvinden van den ze- „gepralende op de eene of andere onzekere wijze behan- „deld geworden — doch altijd behandeld geworden als „een verlaagd, als een overwonnen volk.

„Of, indien de vereenigde legers de hier versterkte „Franschen (hetgeen het waarschijnlijkst is) hadden aan- „gevallen, dan zouden wij vooreerst de vernielende pla- „gen des oorlogs op onzen eigen grond hebben zien „woeden, wij zouden zijn blootgesteld geweest aan „elke dier gruwzaamheden der wanhoop, welke de „Franschen, tot het uiterste gedrongen, welligt te baat „hadden kunnen nemen, en, na ten laatste door den „overwinnaar uitgeplunderd en met krijgsbelastingen te „zijn bezwaard geweest, zouden wij, al had zijne regtvaar- „digheid ons eindelijk aan onzen wettigen vorst terug- „geschonken, toch altijd die nationale eer, die hoogach- „ting der andere volken, dat roemruchtig deel in het „nedervellen der dwinglandij, (al hetwelk ons thans is „te beurt gevallen) gemist hebben."

Schaarsch worden ze aangetroffen, de een-en-twintigjarige redenaars, die zóó weten te spreken; even schaarsch de een-en-twintigjarige dichters, die een toon, zoo breed en krachtig, weten aan te slaan als in den aanhef van het gedicht „de Onsterfelijkheid" weerklinkt:

„O pelgrim, die van smart gebogen,
„Wanhopig op deez' rotsklomp rust,
„En twijfelend uw zoekende oogen
„Doet waren langs deez' dorre kust;
„Houd moed! die hemelhooge baren,
„Wier huilen ijzing jaagt door de aâren,
„Verbergen u een overkant,
„Waar u na kommer en ellende
„Genot en kalmte wacht op 't ende, —
„Verbergen u een vaderland!

„O, zeg niet morrend en mismoedig:
„Die Oceaan heeft grens noch grond,
„Omdat gij 't gindsche strand niet spoedig
„Ziet klimmen uit den horizont;
„Stuur voort de hulk; hoe ge ook moet slaven,
„Eens zeilt gij juichend in de haven,
„Waar tegenwind noch storm meer woên;
„Waar de u vooruitgestreefde magen,
„Van alle zorgen reeds ontslagen,
„Geloften voor uw aankomst doen."

En verder:

„Wijk, twijfling, die slechts wanhoop voedstert,
„Die 't êelst gevoel met ijs omkleedt;
„De onzinnige, wiens brein u koestert,
„Vloekt de Almagt, noemt de Algoedheid wreed.
„Zou Hij, die in onze ingewanden
„Dien dorst naar eeuwig heil doet branden,
„Waarvoor geen aarde laafnis biedt,
„Wreedaardig ons die laafnis weigren,
„Allengs dien dorst ten top zien steigren,
„En doof zijn voor ons zielsverdriet?

„Ja, dierbren! ons van 't bloedend harte
„Waarin uw beeld steeds woont, geroofd,
„Gereten met onlijdbre smarte,
„Die tijdsverloop noch rede dooft;
„Eens zullen wij, o blijd verrukken!
„Den vuurgen kus des weêrziens drukken
„Op uwen hemelreinen mond;
„Eens op uw lagchend Englenwezen
„De zaalge welkomstgroete lezen,
„Bij 't licht van d' eeuwgen morgenstond!

Is het wonder, dat nog andere kringen dan die waar een gezelllige, verfijnde conversatietoon heerschte, zich voor Bogaers openden? Is het wonder dat de kleine, maar uitgelezen kring van letterkundigen en

dichters, die Tollens aan het hoofd had, hem met ingenomenheid den toegang opende? Niemand is meer aanwezig, om ons te verhalen van de intieme avondjes, door Bogaers met Tollens, Messchert, Nierstrasz, A. S. v. Reesema, Abm. des Amorie van der Hoeven en anderen gesleten, en niet zelden door de tegenwoordigheid van Amsterdamsche en Haagsche gasten opgeluisterd. Weggedragen op den adem van den wind zijn de woorden, daar gesproken; voor altijd verstomd, de stemmen die daar wisten te roeren, te treffen, te overtuigen, te schertsen. Hoe moet daar het vernuft hebben geschitterd, hoe moet de goede smaak daar gehuldigd zijn, en de zin voor al wat schoon is en wèl luidt, daar zijn gekweekt!

Onder hen, die vaak opzettelijk uit andere plaatsen overkwamen, om met de Rotterdamsche kunstvrienden samen te zijn, behoorde Willem de Clercq, sedert zijn vestiging in den Haag meer à portée dan vroeger. Vielen deze kleine bijeenkomsten in zijn smaak — aan publieke vergaderingen onttrok hij zich liefst; getuige zijn weigering om een spreekbeurt in de Hollandsche Maatschappij te komen vervullen. (12 October 1827):

„Doet men het op één plaats, dan kan men het „op de andere niet weigeren, en de tijden zijn zoo „pointilleus, dat men altijd gevaar loopt om op de „eene of andere wijze aan te lopen, vooral met mij „wiens verhandelingen eigentlijk nog meer uit het hart

„dan uit het hoofd kwamen. De tijd die mij over-
„schiet is niet veel, en dezen ben ik weder aan mijn
„vrouw en kinderen verschuldigd. In volgende tijden
„voel ik mij zoo God wil er misschien weder eens toe
„aangevuurd. Gij zelf, Bogaers, schijnt de lier aan
„de wilgen te hangen, en laat Mozes [zie boven] nog
„maar in zijn biezen korfje liggen, zonder met hem de
„Sinaï en den Nebo te beklimmen. Geloof mij, beste
„Vriend, er is nog veel heerlijks te zien en te bezin-
„gen op den weg van den Nijl tot aan den heuvel van
„Golgotha. Gij hebt Gods voorzienigheid gezongen bij
„het redden der dobberende hulk, eens zingt gij mis-
„schien Gods genade als uw hart er eens vol van is,
„hoe hij zondaars tot bekeering roept en zich uit liefde
„tot hen zoo diep vernederde. — Vergeef mij deze
„episode, maar het is mij onmogelijk een brief te schrij-
„ven waarin niets anders zou staan dan dat ik niet kan
„komen verhandelen.”

Gedurende de eerste vijftien jaren, die Bogaers te Rotterdam doorbragt (1813—1828) wijdde hij zich bij voorkeur aan de studie der letteren in haar wijdsten omvang. Ze waren voor den dichter, op wiens bezit eenmaal het vaderland trotsch zou zijn, het wèlbesteed tijdperk der voorbereiding, der oefening. Vergeten werd daarbij de regtsgeleerdheid wel niet, maar zij stond op den achtergrond. Kundig en scherpzinnig jurist was Bogaers naar 't eenstemmig getuigenis van bevoegde

tijdgenooten; maar zijn voorliefde, en daarom ook zijn kracht, lag elders dan in codex en twistgeding.

Zijne praktijk als advocaat schijnt dan ook niet uitgebreid geweest te zijn. De zeer schaarsch bewaard gebleven correspondentie althans uit evengenoemde jaren (ze bepaalt zich tot enkele brieven) gewaagt wel vrij geregeld van de behandeling der aan hem opgedragen zaken, maar daaronder komen er geene voor, die van meer dan gewoon gewigt waren. Hij was trouwens de éénige niet, die te vergeefs naar een druk bezoek van goed betalende cliënten uitzag. In den Franschen tijd hadden velen, die in gewone omstandigheden een andere loopbaan zouden gekozen hebben, naar den meestertitel gedongen die, zonder veel moeite verkrijgbaar, uitstel, zoo al geen afstel der gevreesde verpligte krijgsdienst beloofde; van daar, dat na 1815 het aantal advocaten buiten alle verhouding stond tot dat der te beregten zaken.

Wat Bogaers echter ook deed, hij deed het goed; en ook de minder belangrijke zaken, hem opgedragen, nam hij met ijver, con amore ter harte. Zijn correspondenten in den Haag waren mannen, zijner waardig: Mr. Dirk Donker Curtius en Jhr. mr. D. T. Gevers van Endegeest. Ook te Brussel had hij regtszaken te behandelen Maar de briefwisseling, met zijn correspondent aldaar, Mr. Verbrugge gevoerd, schijnt toch meer over litteraire onderwerpen, over het lidmaat-

schap van letterkundige vereenigingen enz. geloopen te hebben dan wel over ingewikkelde regtskwesties.

In een losse notitie („Memorie-boekje van November 1821 tot ultimo December 1822"), die als index op een dagboek schijnt gediend te hebben, komt het volgende voor: „p. 65, ik word tot advocaat van de „stad aangesteld". 't Is de éénige aanwijzing van de opdragt dezer functiën, die wij hebben aangetroffen.

Eén beroemd en geliefd cliënt bediende hij van den aanvang af, en bleef hij met regtskundigen raad bijstaan ook nadat hij een zetel in de Regtbank had ingenomen: het was Tollens, wiens handelszaak, vooral in de troebele tijden van 1830 en volgende jaren, nog al eens aanleiding gaf tot het inroepen van advies.

Tot 1828 bleef Bogaers, voor zoover wij hebben kunnen nagaan, bij zijne ouders inwonen. Het was een gelukkig en bloeijend gezin. De oudste dochter, Maria, was den 23sten October 1822 in het huwelijk verbonden met J. P. Klinkhamer, en woonde te Antwerpen, waar haar man een aanzienlijke betrekking bekleedde. Drie zusters bleven het sieraad uitmaken der ouderlijke woning, en schitterden door schoonheid en geest onder den Rotterdamschen beau monde. Wèl ging het daar toen ter tijd vrolijk en lustig toe! De publieke, voor ieder toegankelijke uitspanningen waren minder in getal en — de kermis uitgezonderd — minder gezocht dan thans. Maar het meer intiem verkeer stelde daarvoor

ruimschoots schadeloos. De familiën, in wier kring men was opgenomen, zagen elkander in beperkt getal druk en gaarne. In den kermistijd daarentegen fraterniseerde al wat jong was. Dan kwam men tijd te kort, om aan alle uitnoodigingen te voldoen en aan alle vermaken deel te nemen. De traditioneele Zaturdagavond ving aan met een diner, om den volgenden ochtend tusschen vier en vijf ure, na afloop der Vauxhall, op het Leesmuseum met het gebruik van een restaureerend kop bouillon besloten te worden. Even dapper als de heeren hielden de dames vol. De familie Blokhuijzen en de familie Bogaers op Zondag ochtend 21 Augustus 1826 te half vijf, voor de open ramen van het museum — waarlijk, zulk kermisvieren hebben de Rotterdammeren verleerd. Wie ook zal het nu nog in het hoofd krijgen, van heinde en verre logeergasten te vragen tegen dien corvéetijd, die week van schreeuwerige bacchanaliën die, o gruwel! nog den eernaam van Rotterdamsche kermis draagt? In dezelfde mate als de bevolking en het rumoer is vermeerderd, is de ware kermis-stemming, joviaal maar niet gemeen, opgewonden maar niet liederlijk, afgenomen en onder hoog en laag ontaard.

Een goede, ouderwetsche Rotterdamsche kermis, wie zou die moedwillig verzuimen? Oom Tom (de Generaal Guicherit, later met een zijner nichtjes gehuwd) kwam er opzettelijk uit den Bosch voor over; lieve logétjes kwamen bij tal van familiën, uit alle stre-

ken van het land, tot zelfs uit Engeland, ze bijwonen. Tot zijn teleurstelling was echter in dat jaar 1826 Bogaers niet van de partij. Hij werd op de hoogte van den gang der zaken gehouden door zijn vriend M[r]. Musquetier, die zich den lof mogt toekennen van in steadiness bij het kermisvieren voor niemand onder te doen. Bogaers bezocht omstreeks dezen tijd Aken en Spa. Redenen van gezondheid (wij vonden ter loops van pijnlijkheid in den arm gewag gemaakt) deden een badkuur te Aken, weldra vervangen door eene te Spa, wenschelijk voorkomen. Op zijn terugreis bragt hij Kinker en van Limburg Brouwer te Luik een bezoek, en beval hij hun zijn broeder Daniel aan, die zijne studiën aan de Luiksche Hoogeschool stond aan te vangen.

Hoe ook gekoesterd in het vriendelijk ouderlijk huis, hoe ook gezocht en geëerd in de beste kringen — bij Bogaers sprak luider en luider een behoefte van het hart, die dáár geen volkomen bevrediging kon vinden. Een lieve levensgezellin, wie was ze meer waardig dan hij? wie bezat meer dan hij de eigenschappen die der vrouw een gelukkig huwelijk, een gezegenden huiselijken haard beloven? Die levensgezellin, hij had ze gevonden — den 16[den] Juli 1828 werd hij met Maria Elisabeth Gleichman in den echt vereenigd.

Wat idealen zal dat jonge paar gevoed hebben!

Zij, trotsch en overgelukkig tevens in het bezit van den man, die reeds een sieraad van Rotterdam, van geheel het beschaafd Nederland mogt heeten; hij, zijn rijke gaven en zijn warm hart in de eerste plaats wijdend aan de vrouw, die hij uit zoovelen als de zijne had uitverkoren, en haar thans in werkelijkheid dat huiselijk heil bereidend dat hem in zijn dichterlijke droomen zoo lang en zoo smetteloos voor den geest had gestaan. Helaas! het mogt niet zoo zijn. Eenige maanden slechts — en verwoest lag daar hun huiselijk geluk, dat op zijne beurt maar een droom geweest was. Na aan een tweeling (waarvan de een, Frans, een jaar later overleed) het levenslicht geschonken te hebben, werd de jonge vrouw hem van het hart gescheurd.

Sprakeloos stond Bogaers bij de puinhoopen van zijn geluk. Van hem, den naauwlettenden verzamelaar, die zoo zorgvuldig vele der door hem ontvangen brieven bewaarde en van de verzondene vaak afschrift behield; van hem, die gaarne aanteekende wat voor zijn levensloop van belang was en daarop invloed oefende — van hem uit de jaren 1828 en 1829 schier geen enkel woord dan het allernoodzakelijkste. Teregt. Diepe smart is stille smart. Niet aan de menschen klaagde hij zijn leed, en geen vreemd oog mogt dringen in het heil, het te kortstondig heil dat hij genoten had, of in de namelooze droefheid, waarmee hij dat heil zag zinken in het graf.

ning ontbrak het niet. Wat zijne moe-
re dagen voor hem was, blijkt uit de op-
ébed; hoe zijne eigene en zijne aange-
gen zijne smart, die ook hun smart was,
gen, werd dankbaar door hem erkend.
enden bleven niet achter. Nog is, met
ste hand des dichters geschreven, het
vers bewaard, door Tollens hem toe-
en 12den Juli kwam Abm. des Amorie
even uit Amsterdam over om — nog
adat hij het huwelijk had ingezegend — de beide moederlooze kinderen te doopen. „Wien heb „ik nader" — schreef hem Bogaers — „om met „dit plegtig werk te belasten dan u, beste Vriend, die „de trouwe leermeester en leidsman hunner lieve moeder „geweest zijt, en den kortstondigen echt hebt ingezegend, „waarvan zij de teedere overblijfsels zijn. Van harte „verzoek ik u dus, mij het aandoenlijk genoegen wel „te willen verschaffen om bij de eerste gelegenheid mijne „geliefde kindertjes ten mijnen huize door u te zien „doopen en door u Gods zegen over hen te hooren „inroepen." En later, nadat van der Hoeven zich gaarne daartoe bereid verklaard had: „Het is mij een „onuitsprekelijk genoegen, dat Gij mijne twee lievelingen „doopen zult."

Met de eerste zorgen voor de huishouding en de opvoeding der kinderen belastte zich zijne zuster Fanny,

die hem ook later, waar het pas gaf, daarin met zusterlijke trouw en liefde bleef ter zijde staan. Het huis in de Boompjes, getuige van zijn zoo ras verstoorden huiselijken zegen, zeî hij, zoo spoedig als het verstrijken van den huurtermijn dat toeliet, vaarwel, om zich in een kleiner woning aan de Nieuwehaven te vestigen.

Gelukkig, wie als Bogaers zijn leed niet te verzetten maar te dragen weet. Gelukkig wie als hij, ook waar het harte bloedt en ach! zoo eenzaam en verlaten zich bevindt tegenover de raadselen van het leven en de mysteriën van den dood — gelukkig wie aan zijn geloof, aan zijn pligtbesef energie genoeg weet te ontleenen, om het hoofd op te houden, om, buigend, niet te breken. Verre was het van hem, de zorg voor zijne kinderen, de waarneming zijner maatschappelijke pligten af te wijzen of ter zijde te stellen. De ware levensmoed begaf hem nu, evenmin als onder eenige andere teleurstelling of beproeving. Wel was de taak zwaarder geworden — maar toch werd ze met kalme berusting weer opgenomen; wel was de vrolijke, onbezorgde levenslust van weleer nimmermeer voor hem weggelegd; maar helder bleef het hoofd, wakker de hand, warm het hart.

Niet mijmerend slechts en vervlogen vreugd herdenkend zat deze dichter daar neder. Den 18den Juni reeds van hetzelfde jaar 1829 zag hij zich, door zijne benoeming tot Regter-plaatsvervanger in de Regtbank

van eersten aanleg te Rotterdam een nieuwen werkkring geopend, en in de daarop volgende jaren nam hij ook weder als bestuurder, eerst als Algemeen Secretaris, later als Algemeen Voorzitter, aan de werkzaamheden der Hollandsche Maatschappij deel.

De tijden waren ernstig, en geheel onder den indruk der gebeurtenissen van 1830—1832 werd het eerste vers geschreven, dat Bogaers aan de pers toevertrouwde en onder zijne vrienden verspreidde. De volksstemming van het oogenblik uitdrukkend en weergevend, vond het allerwege, ook bij bevoegde oordeelaars, een gunstig onthaal. „Heb dank" — schreef van der Hoeven — „voor de toegezonden exemplaren van „uw gedicht Volharden, dat mij uit de ziel geschreven „is. Ik heb het op mijn reciteer-collegie voor mijne „studenten gedeclameerd."

En Frans Smeer, wiens gave van improviseeren nog enkelen ouderen van dagen heugt, beantwoordde de toezending met het volgend extempore:

„Ja zoo, zoo voegt het ons! voor 't onregt niet gezwicht!
„Noch leeft, gelijk van ouds, der volkren pleitbeslechter!
„Gesterkt door onzen moed, door regtsbesef en pligt,
„Verlaat ons Neerland zich op d'Allerhoogsten Regter.
„Al stijgt de springvloed hoog, al giert de noodstorm rond,
„Al schijnt Geweld en List de zege te behalen, —
„Elk onzer wordt een held, voor zijn geboortegrond,
„En leert al wie hem schendt zijn moedwil duur betalen.

„Aan God, aan Nederland, en aan Oranje trouw,
„Zweert ieder wis verderf aan wie dien grond durft naadren.
„Volharden is de leus! en voor ons staatsgebouw
„Is 't offer nooit te groot, op 't heldenspoor der vaadren!
„Heb dank, mijn landgenoot, mijn broeder en mijn vrind!
„Uw vaderlandsche toon, voor Neerlands heil en glorie
„Heeft warme hulde en dank bij 't vaderland verdiend,
„En aan uw leus getrouw, wacht Neerland de Victorie.
„Wat vall' of zwichten moog, ons vaderland zwicht niet,
„Volharden blijft de leus, of sterven met den Koning.
„Uw volgehouden toon beziel' ons aller lied,
„En God vervull' uw beê, door Zijne gunstbetooning!
„De Luipaard strekk' zijn klaauw, de Haan zijn vlerken uit,
„De Leeuw vreest beiden niet, hoe vaak zij hem benarden:
„Eens strekt hun overmoed Gods wraak en straf tot buit,
„Mits met het oog op God ons Neerland blijft volharden."

Niet met woorden alléén deed Bogaers van zijne warme belangstelling in het lot des lands blijken. Reeds den 5[den] October 1830 was een commissie uit het Corps officieren gevormd tot ondersteuning der betrekkingen van de uitgetrokken schutters en vrijwilligers. Leden waren nevens Bogaers, mr. R. A. Mees, mr. P. Wentholt, W. A. Fuchs, C. J. van Bell, J. Ballot en J. C. Bernelot Moens. Aanvankelijk had Bogaers een nog wijder strekkend plan. Voor zoover uit een briefje van mr. R. A. Mees valt op te maken, wilde hij vrijwillige giften in groote hoeveelheid en tot groot

bedrag inzamelen, en het provenu aan de Regeering aanbieden, in de verwachting van op die wijze verhooging van belastingen en creatie van nieuwe schuld te voorkomen. Rotterdam moest het voorbeeld geven, het geheele land zou dan weldra volgen. Teregt merkte Mees daartegen op: „al kwam onze stad ook nog „zoo edelmoedig te voorschijn met ruime offers; al werd „dit voorbeeld nagevolgd door anderen, ik geloof niet „dat de kloof zou gevuld worden welke de schatten „heeft doen wegzinken."

Maar ook voor de vorming der tot bescheidener werkkring beperkte commissie was het initiatief aan Bogaers te danken. Gedurende den ganschen tijd harer werkzaamheid (15 September 1834 leî zij haar taak neer, nadat 22 Augustus bevorens de schutterij te Rotterdam was weergekeerd) was hij haar Voorzitter. Zes honderd zes en tachtig gezinnnen waren ondersteund met *f* 234,829.75 in wekelijksche giften en *f* 1,255.55 in giften in ééns. De onkosten hadden *f* 8,616.28⁵ bedragen. Dit een en ander werd bestreden door vrijwillige bijdragen der burgerij ad *f* 235,145.58⁵, terwijl de stadskas het ontbrekend saldo ad *f* 9,523.— voor haar rekening nam. (Rapport van den Kolonel-Commandant 's Jacob aan den Koning 12 November 1834.)

Bij de ontbinding der Commissie bragt het stedelijk Bestuur haar zijn wèlverdienden dank voor het verrigte. Een blijk van waardeering van Regeeringswege volgde

eerst later door de benoeming van Bogaers tot Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw (1837), niettegenstaande het niet aan pogingen ontbroken had om dat eerbewijs reeds in 1834 voor hem te verwerven. Bogaers' bemoeijingen voor deze Commissie waren inderdaad uiterst talrijk en tijdroovend. Bij de onophoudelijke, dagelijksche aanraking met de achtergebleven betrekkingen der schutters voegde zich een onafgebroken correspondentie met hun chef, den Kolonel 's Jacob, over de verdeeling der gelden enz. Maar waar Bogaers een belang ter harte en in handen nam, daar was geen moeite hem te veel en kweet hij zich met bewonderenswaardigen ijver van iedere, ook van de lastigste en schijnbaar meest alledaagsche en eentoonige taak.

De tijden waren ernstig, bij den opstand van België voegde zich de cholera. Vooral in den zomer van 1833 woedde zij te Rotterdam hevig. Wie het doen kon, ontvlugtte voor korter of langer tijd de sombere stad. Ook Bogaers trok naar buiten. Terwijl zijn dochtertje (sedert 1830 zijn éénig kind) zich in gezelschap van zijne zuster Fanny op Veldzigt te Rijswijk bij zijne schoonmoeder bevond, reisde hij te paard door Utrecht en Gelderland tot Kleef. Vooral te Zeist hield hij zich met groot genoegen op. „Ik „voel" schreef hij aan zijn vader, „dat de lucht (waarin „ik van 's morgens vroeg tot 's avonds rijd of wandel)

„mij goed doet. In 't eerst gaf ze mij vlagen van „hoofdpijn, doch dit is over." Bij vrienden en kennissen in den omtrek vond hij een gul onthaal. „Ik heb „mij in de Zeister omstreken (ondanks het koude weder) „goed geamuseerd, veel beleefdheid van den Heer „Twiss (met een Jufvr. van der Pot gehuwd) en „diens echtgenoot ontvangen, bij Jan Hoffman, bij „Walter de Vrij en bij Mevr. v. Oosthuijsen „gedineerd. Eergisteren was het Rijsenburgsche kermis, „de drukste boerenkermis uit de buurt. Bij die ge„legenheid gaf Mevr. v. Oosthuijsen, als vrouw „van 't dorp, een diner, de boeren knuppelden een „kat, staken te paard zittende naar den ring, maakten „mascarades, balanceerden op een bijenkorf waardoor „een touw liep, alles om uitgeloofde prijzen, en dansten „'s avonds in de stal van 't logement."

Verder ging het nu over Arnhem („dat door den „nieuwen straatweg slechts negen uren gaans van Zeist „afligt") naar Kleef. Daar werd in gezelschap van talrijke Rotterdamsche familiën een dag of wat rust gehouden, waarna de terugtogt over Nijmegen en verder per stoomboot werd ondernomen.

Met het najaar begon de gevreesde ziekte in hevigheid af te nemen, en met een gevoel van verademing kon ieder zich allengs weer rustiger dan een paar jaar lang het geval was aan zijne bezigheden en genoegens wijden.

Ook het letterkundig verkeer, dat een poos had gekwijnd, herleefde tot nieuwen bloei. Bogaers had zich nogmaals de benoeming tot secretaris der Hollandsche Maatschappij laten welgevallen, en hij was er de man niet naar, om de zaken ten halve te doen of slepend te houden. Hoe men 't hem soms met dwaze pretentiën lastig maakte, maar van hem daarop behoorlijk en duchtig bescheid ontving, blijkt uit de volgende correspondentie met den dichter A. van der Hoop Jr.

„Het speet mij" (schrijft van der Hoop) u verleden Donderdag onder mijne WEINIGE AANhoorders te „missen; niet, om dat ik in de quantiteit van mijn „auditirium (sic) eenig belang stel; neen, het de „gustibus non disputandum is mijns bedunkens „nog meer op de schatting van den verhandelaar „toepasselijk dan op die zijner hoorders; maar omdat „ge alsdan in de gelegenheid zoudt geweest zijn, om „ALS SECRETARIS, op eene gemakkelijke wijze, onzen ge„achten VOORZITTER, den waardigen Huet, kennis te „geven, dat mijn vriend, J. van Lennep, de leesbeurt „van den 26sten November had aangenomen. De be„paling, dat mijn boezemvriend zoude overkomen, in„dien de gezondheid zijner gade, welke in „December eenen huwelijksspruit te gemoet „ziet, het toelaat, bracht den Heere Huet op het „denkbeeld, dat het den Heer van Lennep wellicht „aangenamer zoude wezen, indien ZEd. de leesbeurt

„waarnam; dan heden ontfang ik eenen brief van mijnen „vriend, waarin hij mij meldt dat hij, overeenkom-„stig met zijne letteren van den 9 dezer, IN ALLE „GEVAL zal overkomen, en niet alleen de leesbeurt hoopt „waar te nemen, maar dat hij zich ook ten opzichte „der aangeboden oesters niet onbetuigd houden zal. „Geef hiervan den Voorzitter althans spoediger ken-„nis dan van den inhoud van mijn vorig billet. Ver-„geef mij dat ik, zonder dat er periculum in mora „is, het festina lente niet gaarne ten opzichte mijner „briefjens in werking zie gebracht. De gouden spreuk „der Latijnen zegt: Quae medicamenta non sanant, „ferrum sanat, quae ferrum non sanat IGNIS sanat. „Zonder u echter het VUUR aan de schenen te leggen ge-„loof ik, dat gij ten minsten voortaan zooveel consideratie „voor mijne letteren zult gebruiken, dat gij er TIJDIG „den Voorzitter kennis van geeft. Met gepaste hoog-„achting en vriendschap" enz.

Fijne ironie speelt in Bogaers antwoord door den beschaafden en gekuischten toon, dien hij nooit verloochent:

„Daar uw billet van gisteren met een vriendschaps-„groet begint en met eene vriendschapsbetuiging eindigt, „zoo zou ik u van dubbelhartigheid moeten verdenken, „indien ik veronderstelde dat het met een onvriendelijk „opzet geschreven was; waartoe anders de toon van het „briefje wel eenige aanleiding zou geven.

„Dit echter wil ik niet, en ik zal dus, in plaats „van hetzelve het gewone lot van onbeleefde briefjes „te doen ondergaan, er den zakelijken inhoud van me- „dedeelen aan onzen voorzitter.

„Wat uwe sanatio per ferrum et ignem aanbelangt, „zoo raad ik u, voortaan (ten einde u dan onverdeeld „aan het medice cura te ipsum te kunnen wijden) al „hetgeen gij aan den voorzitter of wien dan ook te „melden hebt, hun dat spoedshalve immediaat en zon- „der vreemde tusschenkomst ter kennisse te brengen. „Dan genoeg hiervan. Wij kennen beiden de gulden „spreuk ingenuas didicisse etc. Laat ons die wederkeerig „in acht nemen, en dan blijf ik mij gaarne met vriend- „schap teekenen" enz.

De brieven, waarbij verscheiden letterkundigen van naam zich bereid verklaarden, in den winter van 1833/34 de Rotterdammers op de vruchten van hun geest te ont- halen, zijn niet bewaard gebleven. Anders is het met de kennisgevingen van hen die bedankten of aarzelden.

Abraham des Amorie van der Hoeven, zijn definitief besluit zich nog voorbehoudend „hoopt toch, „dat het Bestuur niet dan gespeende oesters eet. „Anders staat het te vreezen, dat dezen winter de een „of ander het slagtoffer van zijnen kunstijver wordt." Kan hij, niets nieuws voorhanden hebbend, zelf niet komen, dan beveelt hij in zijne plaats Prof. van Kampen, S. Muller, C. G. Withuijs, Ds. Swart,

J. van Lennep, H. H. Klijn, Lamberts („den „comicus, dien gij u herinnert") of van Oosterwijk Bruijn aan.

H. H. Klijn berigt, verhinderd te zijn, „gedurende „dit winterjaargetijde Amsterdam te verlaten," en doet zoodoende de voorspelling van Tollens falen, „dat „hij wel bereid zou bevonden worden, een elders reeds „gelezen vers te komen opdreunen."

Geel zal zien, wat hij doen kan. „Ik vind mij „vereerd met uwe dringende uitnoodiging om de raderen „der Rott. Afdeeling te helpen smeren. Ik zou het „zoo gaarne doen, indien ik olie had. Maar mijn kruik „is lêeg...... Heb dus de vriendelijkheid, voor de „belangen uwer afdeeling te zorgen, alsof ik er niet „was; maar, wanneer gij eens lust hebt om de pen „weder op te vatten, deel mij dan mede, hoe dat toe„gaat onder ul. Zijn er twee optredende lezers zooals „bij ons? Zijn er dames? Heeft de spreker ruimte? „Ik heb vijf voeten diameter noodig, dat is, voor mijn „lijf, en den zwaai van mijn armen: en dat is waar„lijk in deze voorlezerige tijden nog al discreet."

Potgieter schat zijne „voortbrengselen niet be„langrijk genoeg, in een kring van geletterden, in een „kring van Dames vooral, te worden voorgedragen; in „onze dagen vordert de verfijnde smaak van zulk een „publiek" (is het ernst of ironie, o Potgieter!) „meer „dan ik zoude kunnen leveren."

Ook Wiselius kan aan de uitnoodiging geen gehoor geven: „in de eerste plaats, om redenen, in mijne „Toespraak aan jeugdige Dichters niet onduidelijk te „verstaan gegeven; ten anderen, omdat de staat mijner „gezondheid reeds lange zoo wankel was, dat ik genoodzaakt ben geweest, om mij zelven het genoegen „te ontzeggen van, in den afgeloopen zomer, mijne „kinderen, te Rotterdam en elders wonende, te bezoeken; ten derden, vermits de bittere slag welke „mij, nu tien weken geleden, trof, mijne nog overgeblevene krachten aanmerkelijk verminderd en zelfs mijn „stem zoozeer verzwakt en gebroken heeft, dat ik mij, „in den gewonen en dagelijkschen omgang, niet dan „met moeite kan doen verstaan."

Evenzeer moet van der Palm zich verontschuldigen. 't Kost hem, schrijft hij, wezenlijke zelfsverloochening. Maar hij heeft eene — niet genoemde — reden van verhindering, en die is voor hem „peremtoir — beslissend had ik moeten zeggen."

Van de mindere goden difficulteert zelfs de rumoerige R. H. van Someren. Hij schijnt bevreesd te zijn geweest, dat zijn optreden de eerste stap zou zijn tot het aanvaarden van het lidmaatschap der Rotterdamsche Afdeeling, hetgeen hem op het betalen eener contributie te staan zou komen, waarin hij weinig lust, en waartoe hij, om de waarheid te zeggen, ook niet altijd de middelen beschikbaar had.

Vrij wat meer echter dan de betrekking tot deze en andere letterkundigen beteekende voor Bogaers het verkeer met Tollens. Het was langzamerhand intiem geworden. Bijna dagelijks zagen de vrienden elkander; beiden waren trouwe bezoekers van het Leesmuseum, en even groote liefhebbers van wandelen. Menige wandeltogt in de omstreken van Rotterdam werd, vooral des Zondags, gezamenlijk ondernomen. Bleef persoonlijke ontmoeting om de eene of andere reden (Tollens leed van tijd tot tijd aan voeteuvel, en ook Bogaers was door ongesteldheid nog al eens aan huis gebonden) gedurende een paar dagen achterwege, dan werd de omgang op het papier voortgezet. Wat van die correspondentie bewaard is gebleven, toont aan, hoe hartelijk en ongekunsteld de omgang tusschen de twee vrienden was. Ter gelegenheid van Tollens' verjaardag is een taart gebakken: komt Bogaers die en famille mee opeten? — Tollens wacht een paar doorreizende Heeren, aan wien hij ten zijnent een stuk brood en goed gezelschap beloofd heeft. Wil Bogaers voor dit laatste komen zorgen? Zij reizen samen naar Amsterdam, ter bijwoning van de Algemeene Vergadering der Hollandsche Maatschappij, of met gelijk doel naar Leiden of naar het huis ten Deijl: Tollens is kassier en legt in den keurigen vorm die al wat uit zijne handen komt onderscheidt, rekening en verantwoording af; de gesmaakte genoegens worden her-

dacht, het gehoorde en gelezene wordt besproken en gecritiseerd.

Over hun verzen gaan beide dichters sedert 1830 geregeld met elkander te rade. Het „spaar mij niet, „zoo ge mij lief hebt" dat ze daarbij elkander toeroepen, is geen ijdele klank; de wensch is gemeend en wordt vervuld. Later zal gelegenheid te over zijn, dat met sprekende bewijzen te staven.

Één ding heeft Bogaers boven Tollens voor, die het hem dikwijls schertsend herinnert. Hij heeft niet, als Tollens, zich met koopen en verkoopen te moeijen, en gaat niet gebukt onder de wederwaardigheden en tracasseriën van den handel, die Tollens, aantrekkelijk zooals hij was, het leven dikwijls zuur genoeg maakten. Rijzen er bezwaren van juridieken aard, Bogaers is de aangewezen raadsman.

„Sedert vier of vijf maanden," klaagt Tollens, „zit zekere Anthony van Venrooy te Breda, als „onze debiteur, in hechtenis op vonnis van de Recht„bank alhier en wegens wanbetaling zijner promesse ten „onzen behoeve. Heden ontvangen wij een brief van „den Deurwaarder, die, zooals gij ziet, de mogelijkheid „schijnt te veronderstellen dat van Venrooy, ten ge„volge van het thans invalide of insolvent verklaren „van zijnen boedel, zou kunnen ontslagen worden. Is „dat zoo? Het komt mij alleronwaarschijnlijkst voor. „Eilieve, wees zoo goed en zend mij in den loop van

„den dag deswegens een schriftelijk adviesje, dat ik den „Deurwaarder wensch toe te zenden....

„Ik wil liever den misslag vóórkomen dan naderhand mijn regt op den vrederegter of wie het zijn moge, „te moeten verhalen. Kan en mag de cipier te Breda „den gegijzelden ontslaan, zonder dat van onze toestemming deswege blijke? Mij dunkt, er zouden weinig ge„gijzelden in hechtenis blijven, indien zoodanige maat„regel het geslagen vonnis verijdelen kon."

En 't waren niet alleen deurwaarders en cipiers, wier gedragingen Tollens mishaagden; ook de procureurs hadden 't voorregt niet, in een goed blaadje bij hem te staan. „Zie toch eens" — zoo luidt een ander „briefje — „zie toch eens, Vriend! welke goddelooze „afzetters uwe procureurs zijn! — Op mijne aanvraag „heb ik deze declaratiën met het daarbij behoorend bil„let ontvangen. Ik kan er niet toe komen om mij, „midden in de stad op klaarlichten dag, door struik„roovers te laten plunderen. Meermalen heb ik mij „over mijnen eigen stand beklaagd, maar Goddank! dat „ik geen procureur ben."

Een andermaal moest Bogaers raad schaffen in een klagt, tegen Tollens ingediend door zekeren stadgenoot, dien wij met X. zullen aanduiden en die aan Tollens zijn handel en magazijn in verfwaren had overgedaan en daarna (in strijd, beweerde Tollens, met de overeenkomst) onder een nieuwe firma dezelfde

zaken voor eigen rekening bleef drijven. Van wat aard het vergrijp was, waarover Tollens zich bij de Regtbank van enkele Politie, zitting houdende te Rotterdam, had te verantwoorden, moge uit het volgend, door hem zelf geschreven, (irritabile genus) relaas blijken.

„Op de beschuldiging, mij door X. in zijne dag-„vaarding gedaan, valt weinig af te dingen. Alleen in „kleine bijzonderheden is eenige onnaauwkeurigheid.

„Het is volkomen waar, dat ik op Woensdag den „17den Mei, door de Wagenstraat naar de Delftsche „poort gaande, door X. die van de Krattebrug scheen „af te komen, als 't ware, tegen 't lijf geloopen werd, „terwijl hij op een stoep trad en aan een huisdeur „schelde. Wij waren strijkelings bij elkander, en hem „voor 't eerst ontmoetende, na het bedrog, dat hij aan „mij heeft gepleegd, en hem onder vier oogen heb-„bende, zeide ik hem, dat hij wèl zou doen door mij „zooveel mogelijk te ontwijken, want dat hij gevaar „liep, door mij als een opligter te zullen worden ge-„denonceerd, waar ik hem ook in 't publiek ontmoette; „vervolgens met een blik van verachting op hem neêr-„ziende, wierp ik hem den smaadnaam van schobbejak „toe, en vervolgde mijnen weg.

„Het is evenzeer waar, dat ik (gelijk de dagvaar-„ding inhoudt) hem nogmaals dien zelfden namiddag „in de Wijnstraat voor mijn kantoor aantrof, alwaar „hij scheen te kruisen en op mij te wachten. Ik be-

„tuigde hem mijn leedwezen dat ik tweemaal op den „zelfden dag denzelfden schelm moest ontmoeten; ik „zeide hem dat hij alle gevoel van schaamte scheen te „hebben uitgeschud, door zich tot zelfs voor mijn kan„toor te durven vertoonen; — dat hij een schandvlek „voor zijn familie was en de verachting van ieder fat„soenlijk mensch verdiende.

„Kennelijk was deze tweede ontmoeting door hem „gezocht om mijne verontwaardiging te provoceeren, „want, een schoenmakerswinkel over mijn kantoor inloo„pende, vroeg hij (gelijk mij later gebleken is) of men „daar had gehoord, wat ik hem had gezegd. De „schoenmaker had niets gehoord; maar toen ik X. zijn „winkel zag intreden, volgde ik hem op den voet, en „vroeg den man, of hij wist wien hij in huis had. „Op zijn ontkennend antwoord hernam ik, dat het een „bedrieger was, voor wien hij op zijne hoede moest zijn."

Bij gebrek aan voldoend bewijs schijnt Tollens van alle regtsvervolging ontslagen, en aan X. de door hem geëischte schadevergoeding van driehonderd gulden ontzegd te zijn.

De jaren 1834 en 1835 waren voor Bogaers jaren van drukke werkzaamheid op letterkundig gebied. Als Algemeen Voorzitter der Hollandsche Maatschappij had hij hare jaarlijksche Vergadering te leiden, en opende

hij die met een bijdrage in poëzy: de Genoegens der Herinnering, naar 't Engelsch van Samuel Rogers; in de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen hield hij een redevoering over Helmers; te Amsterdam trad hij als spreker, en teregt gevierd spreker, herhaaldelijk op. Den 22sten Augustus 1834 droeg hij daarenboven, bij gelegenheid van het feestmaal, van stadwege gegeven ter eere der teruggekeerde schutters, het zeer toegejuichte vers voor, dat in de Gezamenlijke Dichtwerken is opgenomen.

Geel had in 't voorjaar van 1834 voor 't eerst „de raderen der Rotterdamsche Afdeeling helpen smeren" (zie boven); gastvrij bij Bogaers ontvangen, had hij ten zijnen huize een dier samenkomsten bijgewoond waarbij men, aan den gezelligen disch gezeten, allen dwang ter zijde stelde en die, dank zij het schitterend vernuft, waarmee de aanwezigen, en de gastheer niet het minst, ze wisten te kruiden in de herinnering bleven voortleven lang nadat ze waren gestaakt.

„Dat ik onnoozel ben," schrijft Geel, „zal u uit „dezen brief blijken. Want ik vermoed, dat het mis„schien niet geheel en al scherts is geweest, toen gij „mij naar den datum van mijne Leidsche lezing vroegt, „en er bijvoegdet: „„want ik moet naar Amsterdam, „„en heb dan lust, u in het voorbijgaan te komen „„hooren."" Die lezing zal vooreerst niet doorgaan, „om verschikkingen en invallende vacantie der Academie.

„Het resultaat is nu wel tamelijk onverschillig, en er „is slechts dit onderscheid, dat zoo gij hier komt, wij „het genoegen hebben, u te zien, en zoo gij voorbij„reist, wij dat genoegen missen. Maar de beleefdheid „vorderde dat ik u dit schreef: gij mogt eens denken, „dat een half voornemen, bij een vrolijk soupé aan„gekondigd, eenige de minste verpligting oplegde! — „Ik herinner mij nog met genoegen de gulle en aan„genaame ontvangst, die ik met mijn luchtigen maar „weinig voedenden kost bij ul. genoten heb. De Hemel „doe er de Maatschappij, en Rotterdam, en haar we„reldhandel voor bloeijen."

De „luchtige maar weinig voedende kost" waarop Geel de Rotterdamsche Afdeeling onthaald had, was niet meer of minder dan het juweeltje „over het Rei„zen," later in zijn Onderzoek en Phantasie gedrukt.

Of Bogaers op zijn togt naar Amsterdam in 't voorjaar van 1834 Leiden nog bezocht heeft, blijkt niet; wèl, dat die togt-zelf werkelijk plaats had. De bewegelijke en luidruchtige Withuijs riep hem een daverend „welkom toe in Amstels grijze wallen;" maakte hem, schriftelijk zoowel als mondeling, deelgenoot van al zijn wenschen en teleurstellingen, tot zelfs van zijne verhuizing- en schoonmaakmisères toe; en trachtte vruchteloos Bogaers' ondersteuning te verkrijgen voor de vestiging van een pensioenfonds, waarvan hij, Wit-

huijs, Directeur zou zijn en dat, zoo het al in werking is gekomen, spoedig met verlies voor de deelhebbers schijnt te zijn opgeruimd. Met de beste bedoelingen bezield, was Withuijs een onverbeterlijke plannenmaker; naauwelijks had hij het eene onpraktische denkbeeld moeten laten varen, of hij stond gereed het andere, minstens even onpraktische, op te nemen. De schipbreuk van al die plannen wekte bij den maker allereerst hevige, en juist om haar hevigheid vermakelijke verontwaardiging. Werkelijk boos bleef Withuijs echter zelden; en waar het voorkwam, was niet zijn geldelijk belang, maar zijne ijdelheid als dichter in het spel.

Aan die ijdelheid werden nog al eens gevoelige wonden geslagen. Withuijs was de man niet naar 't hart van het jonge Holland.

„De Redactie van de Muzen" zoo klaagt hij aan Bogaers — „bestaat uit de Heeren Heije, Pot-„gieter, Brester enz.; alle menschen van aanleg, „maar zonder ondervinding, en — vol inbeelding. „Vriend T. [Tollens] kan het bij hen niet goed maken; „Ik verheug mij derhalve hen niet geheel te voldoen. „Heije is mijn beoordeelaar; ik had het wel geraden, „dat jonge mensch was 1½ jaar geleden mijn bescher-„meling."

Nu, Withuijs maakte het er ook niet naar, in iemands smaak te vallen, hij mogt dan tot het oudere of tot het jonge Holland behooren. W. H. Warn-

sinck Bz., gemoedelijk maar scherpzinnig als altijd, getuigde omstreeks dezen tijd jegens Bogaers van hem: „De anders in menig opzicht zoo verdienstelijke „Withuijs begint helaas! langs zoo meer aan [de] „bombast-ziekte te laboreren. De Feestviering van het „Amst. 1ste Dep. van 't Nut, op den 2den [April 1835] „leverde er treurige verschijnselen van op. Zijne can- „tate vloeit over van valsch vernuft en wansmaak, en „zijn gelezen vers is nog 50 % erger. Na den afloop „zeide van Hall tot mij: „„Wij hebben een Zwa- „„nenburg Secundus gekregen, en Withuijs is „„nu voor altijd verloren."" „Van Kampen vroeg „mij: „„waar moet dat heen?"" „en met v. d. Hoeven „heb ik allerlei glossen gemaakt op: Zangerig riet, — „een sluitend graf van 50 jaren, waarop een eik staat, — „een juweelen stift, waarmede een geest, die N. B. „niet om te koopen is, op gulden bladen schrijft, — „een made die een zon geldt, — een vruchtlooze „adeldom, enz."

Bogaers' bezoek aan Amsterdam stond in verband tot den voorbereiden druk zijner Jochébed. De Amsterdamsche lithograaf Desguerrois zou, naar de teekeningen van Rochussen, de vignetten leveren, en de firma Spin zou den druk bezorgen. Keurig, tot in de kleinste détails, moest de uitvoering zijn; kosten noch moeite werden daaraan gespaard. De briefwisseling, met teekenaars, letter- en plaatdrukkers door

Bogaers over zijne Jochébed en over zijne latere werken gevoerd, beslaat een lijvigen bundel.

De kunst om een goede édition de luxe te leveren stond bij ons te lande in 1835 nog op een zeer lagen trap. Geen wonder, dat het smaakvol gewaad, waarin de Jochébed verscheen, algemeene bewondering wekte, en dat de lof, aan het uiterlijk gegeven, gelijken tred hield met dien, door bevoegde beoordeelaars eenstemmig aan den inhoud geschonken. Geestig regtvaardigt Bogaers-zelf de buitengewone keurigheid, ook in den vorm door hem geëischt: „Opgedragen," schrijft hij aan M^r. P. S. Schull te Dordrecht, „aan „eene geliefde Moeder, en tot een vriendschappelijk „aandenken vrienden en vriendinnen aangeboden, draagt „het boekske een zondagspakje, dat eigenlijk boven „zijn stand en verdienste is: doch wie durft vereerde „personaadjes naderen zonder een gekleeden rok, al „was het maar, te huren?"

De Jochébed vestigde voor goed Bogaers' naam als dichter. Geheel de letterkundige wereld, van Tollens af tot aan den Heer van Pellecom toe, betuigde hare ingenomenheid. Zeker, onder de pligtplegingen waarmee de ontvangst van het met mildheid aangeboden geschenk werd erkend, waren er vele die niet anders waren dan accusés de réception; en onder de uitbundige loftuigingen, den dichter toegezwaaid, zijn er niet weinige, voor de schatting en de

kritiek van het werk ten eenenmale zonder waarde. Maar daartegenover staan getuigenissen en oordeelvellingen, die wij niet gaarne zouden missen, en die voor onze kennis van den dichter, van zijn werk en van zijn vrienden kostbare bijdragen leveren.

Tollens, die het dichtstuk-zelf reeds lang kende, was door Bogaers over de opdragt geraadpleegd, en had er zijn warme goedkeuring aan geschonken. Een paar opmerkingen over woordvoeging en zinbouw had hij aan Bogaers onderworpen, en had deze zich met erkentelijkheid ten nutte gemaakt.

D. J. van Lennep getuigde: „In deze uwe „lettervrucht is alles behagelijk. Wat vroeger over een „boek van Benserade gezegd werd, kan men over „uw boek zeggen

„J'en trouve tout fort beau
„Papier, dorure, images, caractéres.

„Maar men zal er niet zooals van zijn werk bijvoegen

„Tout hors les vers,

„want de verzen mogen hier als de grootste aanbeveling „van het werk beschouwd worden. De slotzang vooral „is heerlijk, en het gaf mij innig genoegen, zulk een „dichterlijk talent aan zulk een onderwerp en de uit- „drukking van zulke gevoelens besteed te zien."

Naar het oordeel van Staring van den Wildenborch „zijn hier vinding, waar gevoel en keurige „bewerking op het gelukkigst vereenigd, en beschamen

„[die] het slordig gerijm dat thans zoo dikmaal voor „Poëzy in de wereld gestooten, de geestelooze naäping „van uitheemschen trant voor eigen genie wil doen gel- „den, en den smaak van ons publiek tegelijk met „onze Moedertaal meer en meer bederft."

Ook da Costa heeft een present-exemplaar ontvangen. „Zedert lang", antwoordt deze, „ontwende ik het „gemeenzaam gebruik van den dichtveder" [met vaster hand dan ooit zou hij dien spoedig weer opnemen] „doch niet geheel, zoo ik hoop, het gevoel voor des- „zelfs voortbrengselen. Doch hetgeen boven alles mij in „uwe verzen trof, was de indruk der achtbaarheid van „het Goddelijk Bijbelverhaal zelve op uw gevoel. Ja een „verheven voorwerp in allen opzichte is die man Mo- „zes! En toch — wat was hij dan de dienstknecht „van dat huis, wiens Heer en Bouwmeester die Zoon „is, van welken geschreven staat: Aanbidt Hem, opdat „Hij niet toorne? In Zijne kennis is het leven. Een- „maal zal Hem-alleen ter eere alle cither in hemel en „op aarde klinken. Gelukkig die Hem zijn hart mag „geven en zijne gave geheiligd zien in de dienst van „dien Heiland van zondaren, buiten wien alle dingen „ijdelheid zijn."

Men ziet, da Costa tracht het nuttige met het aangename te vereenigen en stelt al zijn phraseologie beschikbaar om Bogaers ter loops over de noodzakelijkheid zijner bekeering te onderhouden. Wonderlijk

en toch niet onverklaarbaar: zoo lief als ons da Costa's poëzy is, zoo onverschillig laat ons zijn proza. Deze vurige zoon van het Oosten moest, wat hij het volk te zeggen had, zeggen in versmaat; waagde hij zich aan de alledaagsche menschentaal, — weldra was hij in de voor sommigen, naar 't schijnt, stichtelijke maar voor een gewoon menschenverstand zinledige frase opgegaan.

Onze bedoeling zal het best in 't oog vallen, wanneer wij naast het bedankje van da Costa dat van Willem de Clercq leggen. Niet minder regtzinnig geloovig Christen dan da Costa is de Clercq; niet minder dan gene vindt ook deze het zijn pligt en zijn lust, te getuigen van zijn geloof; maar hoeveel eenvoudiger, hoeveel waardiger, hoeveel treffender schrijft de Clercq!

„Ik dank u voor uw geschenk en voor uw vriend„schappelijke herinnering. De vaerzen zijn mij bij het „overlezen" (ook de Clercq had het stuk vroeger reeds door Bogaers hooren voordragen) „weder regt goed be„vallen. Uw genre is classiecq en goed, en uwe vrien„den zullen zich zeker verheugen, wanneer zij uwe „Jochébed eens met een pendant verrijkt zien."

„De wet is door Mozes gegeven, de ge„nade door Jezus Christus geworden. Gij hebt „dus nog maar de helft bezongen, en ik wacht u op „het vervolg. De Heer geve dat wij allen niet alleen „zangers, maar voorwerpen van Zijne genade mogen

„zijn. Het leven is ernstig en het is in ons belang „te onderzoeken wat waarheid is. Dit zij uw deel en „het mijne: God te kennen in Christus. Alles vergaat, „maar zoo wij op de rots staan, zijn wij behouden.”

Siegenbeek brengt lof aan het dichtstuk, en niet minder aan de degelijke historiekennis, waarvan het de blijken draagt; M. C. van Hall getuigt: „in„dien de kiesche Feith nog leefde, zou hij de voor„spelling terugnemen, dat het met de Nederduitsche „poezij gedaan was;” J. van Lennep bejammert het, dat Bogaers zoo weinig in ’t licht geeft, daar dat weinige altijd zoo voortreffelijk is, en beschuldigt hem op dit punt van een zekere pruderie, die hem waarlijk niet voegt. „En dit is niet slechts mijn oordeel, doch het was dat „van Wiselius, de Vries, van mijn vader en anderen „quibus bonae literae cordi sunt, toen wij Don„derdag in de klasse [van ’t Instituut] over u spraken. „Uwe poezij is zoo echt klassiek, d. i. verheven, ge„kuischt en sierlijk — want ik wil mijne uitdrukking „van klassiek niet verkeerd opgenomen zien.”

P. van Limburg Brouwer motiveert zijn lof aldus: „Inderdaad er worden (zonder u nu in uw aan„gezicht te willen prijzen) weinige gedichten uitgegeven, „die zulk een uitlokkend voorkomen hebben, maar ook „weinige, die het zoo waard zijn. Er is een Oostersche „tint in, die het zeer eigendommelijk eigenaardig maakt. „Uwe verzen zijn juist die ik zoo gaarne lees, niet dat

„eentoonig jambengetrippel, maar gedurige en gepaste „afwisseling en van tijd tot tijd een fiksch enjambe- „ment. En welke fraaije, regt dichterlijke plaatsen! „Waarlijk, gij maaktet reeds lang goede verzen, maar „hiermede hebt gij een wezenlijken sprong gedaan."

van Dam van Isselt geeft zijn ingenomenheid lucht in een vers:

„Waar, Bogaers, heeft uw lied die kracht, dat vuur ontleend?
„Gij schildert met den gloed eens dichters uit het Oosten,
„Wanneer Jochébeds oog bij 't vreeslijk offer weent;
„Als Mirjams blijde maar het moederhart komt troosten,
„Of als ge, in stouter toon, Gods afgezant ons maalt,
„Wiens glorie tot ons kwam door 't stortend puin der eeuwen;
„Die 't heilig licht ontstak, dat nog ons pad bestraalt;
„Die God aan de aard verkondde in 't wetboek der Hebreeuwen.

„Ga voort, mijn kunstgenoot, mijn meester! Laat de toon
„Der echte poezij nog vaak ons hart betoovren;
„Dan blijv' de moederkus belooning voor den zoon,
„Den Dichter siert de krans van Phebus' eereloover!"

Jeronimo de Vries verklaart, „in lang geen „dichtstuk gelezen [te hebben] zoo vol gevoel, zoo fijn „en smaakvol van bewerking, zoo rijk in welgeplaatste „zaken en woorden." En ten bewijze dat het hem met dien lof ernst is, weerhoudt hij (navolgenswaardig voorbeeld!) de opmerkingen en bedenkingen niet, die onder

het lezen bij hem opkwamen. Men moet naar zijn oordeel woorden als bijv. dwangboei, hemelwelf, schrikgestarnte, bloedbesluit, woestenijwind, onschuldsengelen, angstblik niet dan zeldzaam en omzigtig bezigen. „Men heeft geklemde of niet ge„klemde lettergrepen; de zachte vocaalbruggetjes, om „zoo te spreken, moeten van de eene harde op de an„dere ons doen overstappen" enz.

Ook jong-Holland laat zich niet onbetuigd. Met innemende bescheidenheid bepaalt Beets zich tot de verklaring dat hem, „jong, en met hart en ziel der „poezij en den Vaderlandschen letterroem toegedaan, „ieder teeken van belangstelling in zijn persoon en ge„ringe talenten, van den kant eens Dichters hoogst „aangenaam en vereerend [is], gelijk ieder nieuw be„wijs, dat de Hollandsche Litteratuur mannen heeft die „haar eer te handhaven weten, welkom en verheugend. „Aanmatigend" — voegt hij er bij — „zoude het zijn, „indien ik ondernemen wilde u iets aangenaams over „uw werk te zeggen."

Geheel in denzelfden toon luidde het bedankje van Hasebroek. Bij Heije, ouder en reeds in 't bezit eener maatschappelijke, positie, minder ingetogenheid; hij wenscht der vaderlandsche letterkunde geluk „met de „aanwinst van een dichtstuk waarin zich de plastici„teit der ouden zoo gelukkig aan de studie der harts„tochten huwt," en roept ten slotte den dichter „met

„volle overtuiging" — maar met afschuwelijke versregels — toe:

„Wreek, wreek de Dichtkunst van den waan der Dwingelanden,
„Die 't ware dichtervuur van uit onze eeuw verbanden."

Potgieters brief moge de reeks dezer citaten besluiten. „Ontvang" — schrijft hij — „mijnen har-„telijken dank voor uw voortreffelijk dichtstuk, dat mij „verrukt en medesleept, hoe dikwerf ik het leze; „dat mij het schoonste toeschijnt dat in jaren het licht „zag. Ik wensch er u, ik wensch er ons Vaderland „geluk mede!

„Vergeef mij die geestdrift, — maar waarom u „om vergeving gevraagd; hebt gij ze mij niet zelf in-„geboezemd? deelen uwe rijkst begaafde vrienden haar „niet? Voorzeker, hoe weinig ik mijn oordeel ver-„trouwen moge, ik bedrieg mij geentzins, als ik mij „hen voorstelle van Jochébed tot Mozes en van „Mozes tot Jochébed in levendige bewondering „voortgaande en terugkeerende, terwijl zij in de eerste „de waardige tegenhangster van Loots' beroemde Ha-„gar, in den laatsten de kracht van Bilderdijk en „het gevoel van Onno Zwier van Haren vereenigd „zien. Er tintelen geen dichtervonken in uwen zang, „het geheel is Poezy in den verhevensten zin des woords.

„De hemelen, Gods heemlen moeten dalen, zoo

„de echte geest der Dichtkunst u verrukt, zong da „Costa, in zijn schoonsten tijd; uw talent kan dien „toets doorstaan; zie om u, hoe weinigen u gelijken; ge „zult gevoelen, wat de vaderlandsche Letterkunde van „u verwacht!

„In een ander Land zoude ik, om eenen brief „als dezen te schrijven, u nader hebben moeten ken- „nen; in het onze, waarin ellendige middelmatigheid „dikwerf even gunstig beoordeeld wordt als waarachtige „verdienste, is de lofspraak eener vriendschap, onpar- „tijdig als de mijne, voor u misschien niet overbodig, „zeker niet ongepast."

Nous en passons, et des meilleurs; onderhoudende en geestige, zoo als van Spandaw, S. Muller, van Marle, Collot d'Escury van Heinenoord, van Walré, Helvetius van den Bergh en vele anderen; opgeschroefde, zooals van Withuijs, van der Hoop, van Someren. Des laatsten oordeel over de kritiek is echter te grappig om niet bewaard te blijven. Bogaers, meent hij, moet Jochébed uitgeven, algemeen verkrijgbaar stellen; hij, van Someren, gaat evenzoo met zijne lettervruchten te werk, en wat deren hem de recensenten? „Gij vermijdt door „de niet verkrijgbaarstelling van hetzelve, wel is waar, „eenige giftige angelsteken, welke de kunstwespen aan „de beste vruchten" [daarvan wist van Someren mee te praten!] „bij voorkeur toedienen; doch wat

„schaadt het miergewriemel aan een frisch opgeschoten „Eikenstam? wat het gif eener spin aan den weligen „Laurier?”

Niet de vrees voor recensenten, zooals de goede van Someren meende, hield Bogaers in 1835 en nog vele jaren later van de publieke uitgave zijner werken terug. Eene overgroote, misschien te ver gedreven, kieschkeurigheid dreef er hem toe, zich een eigen kring van lezers te zoeken. Van nature antipathiek aan al wat ook maar in de verte aan ostentatie en marktgeschreeuw deed denken, zocht hij evenmin de goedkeuring van het publiek, als hij zijne afkeuring vreesde. Hij verachtte het publiek niet op zijn Multatuliesch; hij rekende het publiek misschien incompetent, zeker bij zijn werk niet geïnteresseerd, en liet het daarom ongemoeid. Waarlijk, Bogaers kende de kaart van het land te goed en was zich zijner kracht te wèl bewust, om niet te weten dat de stemgeregtigde critici als één man de uitgave van Jochébed zouden hebben toegejuicht; alleen die zekere pruderie waarover van Lennep zich beklaagde, weerhield hem. Met den bijval, door een uitgelezen kring van dichters en letterkundigen aan zijn werk geschonken, was hij overgelukkig en tevreden. Meer begeerde hij niet; en Immerzeel, die het portret van den gevierden dichter van Jochébed voor zijn jaarboekje verlangde, ontving een weigerend bescheid. Een bijdrage in proza of poezij zal Bogaers

gaarne leveren: „wil u met deze toezegging vergenoegen, „en overigens mij ten goede houden dat ik, ofschoon „gevoelig aan uw vereerend voorstel om mijn portrait „te plaatsen, het echter niet aanneme. Om die onder- „scheiding te verdienen moet men wat meer gedaan heb- „hebben. Alwat naar aanmatiging zweemt haat ik. Als „een blijk van vriendschap zal ik het beschouwen, in- „dien gij geene poging doet om mij van dit mijn be- „sluit, dat trouwens vast staat, af te brengen."

Heeft die bescheidenheid, die pruderie, zoo men wil, maar een pruderie dan toch, aan alle affectatie vreemd, en eerder naïef dan bestudeerd, heeft zij niet iets bijzonder aantrekkelijks?

In den zomer van 1835 ondernam Bogaers zijne eerste meer uitgebreide reis. Engeland was het doel van den togt. Den 7[den] Juni vereenigde hij zijne familie aan een klein afscheidsmaal ten zijnen huize, en den volgenden dag vertrok hij per Batavier naar Londen. Zijn neef Labouchère te Amsterdam had voor introductie-brieven aan het Londensch huis Baring zorg gedragen, en zijn vriend Musquetier, die meermalen Londen bezocht had, had hem van een korten, echt praktischen leiddraad voorzien omtrent hetgeen op reis, bij de aankomst en bij zijn verblijf in de wereldstad te doen stond.

De overtogt ging zeer naar wensch. Maar in Londen wachtte hem een hitte die het hem, anders op dit stuk voor geen klein geruchtje vervaard, aanvankelijk benaauwd genoeg maakte. „Heden," schrijft hij den 11den Juni, „heb ik de St. Paul's kerk bezigtigd; hetgeen er mij het meeste in beviel, was de koelte, want „het scheelde weinig of ik was gebraden. Dat gevoel „van verademing en bekoeling verzwolg alle gevoel van „bewondering bij den naar schaduw smachtenden wandelaar."

Den volgenden dag werd dan ook reeds de buitenlucht te Chatham opgezocht, ten huize van den heer Bentham die, vroeger in Holland gewoond hebbende, daar de kennis van Bogaers had gemaakt en thans gastvrij zijn woning voor hem openstelde. In dat vriendelijk gezin oefende Bogaers zich dapper in 't Engelsch spreken. „Met mijn gebroken Engelsch kon ik „mij redelijk wel doen verstaan; niet dat ik niet nu en „dan fouten maakte, waarom zij glimlachten, en dikwijls „het contrarie zeide, dan wat ik zeggen wilde: doch „dit alles werd vriendelijk opgenomen en verholpen. „Het moeielijkste was B. te verstaan als hij snel sprak. „De taal wordt zooveel door de keel gesproken en (even „als in andere talen) worden er zooveel letters in de „snelheid des gespreks opgegeten, dat alvorens daaraan „gewend te zijn, een vreemdeling als ik veel verliezen „moet. Dat niet verstaan of niet begrijpen van mijne

„zijde deed hetzelfde uitwerksel als het niet verstaan „van doove menschen: een stemverheffing namelijk bij „de sprekers, daar ik wel eens om lagchen moest."

Weldra naar Londen teruggekeerd, begon hij de groote stad en al hare merkwaardigheden op zijn eigene, d. i. grondige en degelijke wijze, in oogenschouw te nemen. De voornaamste schouwburgen, Covent Garden, Drurylane, de groote Opera vooral troffen hem door hun grootte en luister; Malibran, Grisi, Rubini, Lablache streelden zijn gehoor. De tunnel (nog in aanbouw); de talrijke musea, de Tower, Westminster Abbey, de dokken, de brouwerij van Barclay en Perkins, en al de andere merkwaardigheden van Londen, òf uit aanschouwing òf uit plaatwerken thans aan ons allen, maar in 1835 nog slechts aan enkelen bekend, ontvingen herhaalde bezoeken. In den heer Young Ottley, die hem toegang verschafte tot de boekerij van het Britsch Museum, trof hij met ingenomenheid een geleerde aan, die niet slechts geloofde, dat de uitvinding der boekdrukkunst aan Holland te danken was, maar tot verdediging dier stelling een boek geschreven had, dat tot dusverre, zegt Bogaers, ter kennis noch van Koning, noch van Scheltema scheen gekomen te zijn.

Hoe gaarne gaven wij hier een plaats aan een der uitgebreide brieven, waarin Bogaers zijne impressions de voyage aan zijn vader mededeelt! Maar de keuze is zoo moeilijk, en de grenzen, ook van dezen

onzen arbeid, zijn beperkt. Onthouden wij ons, hoe noode ook, voor ditmaal van de mededeeling, — wij reserveeren de noodige ruimte aan latere correspondentie, waarin van nog stouter en schooner dingen dan Londen te zien geeft, waarin van de heerlijke natuur en van hare indrukken op Bogaers sprake zal zijn.

Den 29sten Juli verliet Bogaers Londen. In gezelschap van den Heer Verwoert, een Hollander die geen woord Engelsch verstond, en regt dankbaar was, zich te mogen aansluiten, bezocht hij achtereenvolgens Chichester en de races te Goodwood; verder ging het over Worthing en Arundel naar Brighton, en terug over Chichester naar Portsmouth. Van daar uit werd een uitstapje naar Wight gemaakt, en voorts over Cowes en Southampton naar Salisbury gereisd. Salisbury's interessante omstreken — Old Sarum, Emsbury, Stonehenge, Druidshead — werden per phaëton bezocht, evenzoo den daarop volgenden dag de Salisbury races. Verder lag Bath aan de beurt, waar bij den Heer Boode en zijne familie (die Bogaers vroeger te Rotterdam ten huize van den Heer Moens scheen ontmoet te hebben), een paar aangename dagen werden doorgebragt. De Heer Boode, een vermogend man, die o. a. nog een groote plantage in Demerary bezat, meende dat die kolonie wel Hollandsch zou gebleven zijn, indien onze Minister Fagel stouter had durven spreken in 1814 of 1815. Hij staafde die meening met de wel wat vreemd klin-

kende verzekering, dat Fagel een Engelschman was, en den eed van allegiance had afgelegd; welken eed het Engelsch Gouvernement hem tegenwierp, wanneer hij tegen het belang van Engeland wilde spreken.

Clifton, Bristol, Gloucester, Cheltenham, Birmingham werden bezocht op weg naar Llengollen in Wales. Van Holyhead gaat het per stoomboot naar Kingstown, en van daar per spoorweg naar Dublin. Slechts twee dagen vertoeven de reizigers aldaar; Bogaers resumeert zijn indruk aldus: „Wat wij te Dublin van de natie „gezien hebben, doet mij denken dat het gros van het „volk arm, slordig, vuil, lui, onverschillig, maar gul, „welwillend, koppig en boertig is. Wij hebben veel „beschonkenen ontmoet." Over Liverpool en Londen wordt de reis huiswaarts ondernomen. In 't voorbijgaan worden Oxford en Blenheim nog bezocht.

Een wèlverdiend bewijs van waardeering wachtte Bogaers bij zijne terugkomst in het vaderland. De 2de klasse van het Instituut benoemde hem tot correspondent.

De algemeene Vergadering der Hollandsche Maatschappij, die ditmaal te Rotterdam gehouden en door Bogaers gepresideerd werd, gaf hem de handen vol. Niet zoozeer om de bijdrage, waarmee hij ze te openen had: (de hierboven reeds vermelde, met grooten bijval

ontvangen Genoegens der Herinnering lagen reeds vóór zijn vertrek naar Engeland afgewerkt in zijne portefeuille); maar om den strijd, die over het voorzitterschap gedurende het volgend maatschappelijk jaar gestreden scheen te zullen worden. Wij danken aan dien strijd den volgenden geestigen brief van Geel aan Bogaers.

„Waarde Vriend, ik moet u met eene commissie „lastig vallen, aan welker goede uitvoering mij veel ge- „legen is. Ik weet, wat gij kunt; als er eene goede „wil bijkomt, dan ben ik gered. Ik kan hoogstwaar- „schijnlijk aanst. Vrijdag en Zaturdag op de vergaderin- „gen niet komen. Intusschen zal er aan het geëerde „publiek een drietal van aanst. algemeene Presidenten „voorgelegd worden, bestaande uit 1. Bake, 2. Geel, „3. Moltzer. Indien de menschen regt verstandig en „fatsoenlijk handelen, dan zullen zij den bovenstaanden „(Bake) met algemeene stemmen verkiezen. Maar in- „dien er eens een getal is, dat de fijne talenten van „Bake niet kent, en omdat hij zich zelden in het pu- „bliek hooren laat, hem beneden zijne waarde taxeert; „en omdat zij mij een enkele keer met goedwilligheid „en vriendelijke goedkeuring aangehoord hebben, (als „ik hun wat voorleuterde) hunne stemmen aan mij en „niet aan Bake geven, en misschien de balans eens „naar mijne zijde overslaat? Dan zou het gekheid worden, „amice! Zeer waarschijnlijk is het, dat mijn bezwaar

„geen grond heeft, en misschien denkt gij reeds, dat ik „nog al goed van mij-zelven denk; maar dit nu eens in „het midden gelaten; ik moet er in allen gevalle bij tijds „bij zijn, en voorkomen, wat ik volstrekt niet gaarne „zag gebeuren. Itaque: indien de Maatschappij mij ver- „kiest, dan neem ik de benoeming niet aan; „dat staat vast als een paal. Wanneer Bake zulk een „sneê gekregen had, zou het praesidium voor mij iets „zeer pijnlijks wezen.

„Wat ik dus eigenlijk van u wensch, is, dat gij, „zooveel gij immer kunt, vooruit, en staande de verga- „dering, singulatim aan de menschen vertelt, dat Geel „de benoeming niet zal aannemen, en het met al uwe „Presidents-talenten daarheen brengt dat Bake verkozen „wordt. Het beste zou wezen dat v. d. Palm, zoo hij „meê in de vergadering is, of iemand anders van jaren „en gewigt (moreel) het voorstel deed om Bake met „acclamatie er door te halen.

„Deel het geschrevene, si placet, ook aan uw knap- „pen secretaris [G. H. M. Delprat] mede.

„Heb ik u reeds voor uwe lieve, nette, sierlijke „Jochébed bedankt? Ik geloof het haast niet. Van „binnen en van bùiten geheel Bogaers! Gij hebt er „bon op. Vale et ama tui amantem.

J. G.

Of de oppositie tegen Bake ter vergadering sterk was, is ons niet gebleken. Zooveel is zeker, dat hij tot

President benoemd werd en die benoeming aanvaardde. Op zijn aandrang en dien van Siegenbeek kwam Bogaers in den winter van 1835 op 1836 de Genoegens der Herinnering in eene vergadering der Leidsche Afdeeling voordragen. Hoe Siegenbeek, wiens fort naauwkeurigheid in afspraken niet schijnt geweest te zijn, verwarring deed ontstaan omtrent den dag der vergadering, en hoe aan die verwarring door Bake een einde werd gemaakt, blijkt uit een briefje van dezen laatste aan Bogaers: „Vir Amicissime, Collega Siegenbeek „durft het u niet te schrijven; daarom vat ik als president „de pen op. Hij heeft..... alles in de war gebragt, „en nu een dag bepaald, die gisteren gebleken is vol„strekt niet ten onzen dienste te staan. Wij hebben „voor alle genootschappen slechts één lokaal, voor het „gebruik waarvan die verschillende gezelschappen zich bij „den aanvang van het saizoen inschrijven, om alzoo hare „vaste dagen te behouden. De aanstaande Dingsdag is „de dag voor het Nut van 't Algemeen, en al het jus „divinum et humanum verbiedt ons die bepaling te „doen verbreken. Siegenbeek wist dit, en dacht, (won„derbaar genoeg) dat dit wel zou losloopen. Nu is het niet „anders; en ik kom u thans, schoorvoetend en bedeesd, „maar zoo vriendelijk mogelijk voorstellen, of gij de Di„rectie verpligten wilt, met eene laatste definitieve bepa„ling aan te nemen, voor Donderdag 4 Februarij; zijnde „dit de eerste convenable dag tegen welken wij ons zeer

„secuur van het lokaal hebben kunnen verzekeren. Dien „avond zoudt gij ons bijzonder vereeren, met, na den „afloop der lezing, in ons gezelschap een oestertje te „willen nuttigen, en een glaasje te drinken op de uitne- „mende directie van collega Siegenbeek! Niets zal „mij met hem kunnen verzoenen dan uw gunstig ant- „woord, dat wij welligt door zijne schuld verbeurd heb- „ben," enz.

Bogaers schijnt aan de dringende noodiging gevolg te hebben gegeven. Voor 't overige bewoog hij zich gedurende den winter van 1835 op 1836 minder dan gewoonlijk in 't openbaar. Aan het groote werk, dat meer dan eenig ander zijn roem als dichter vestigen zou, aan Heemskerk's Togt naar Gibraltar werd al zijn beschikbare tijd ten koste gelegd. Toen het voltooid was en als antwoord op de uitgeschreven prijsvraag der Hollandsche Maatschappij was ingezonden, zocht Bogaers verpoozing van den arbeid in een reis langs Rhijn en Moezel, over Trier en Metz naar Parijs. Gedurende het eerste deel van den togt was Dr. H. N. van Teutem zijn zeer gewaardeerde medgezel. Te Parijs scheidden de vrienden; van Teutem bleef slechts kort; Bogaers daarentegen ruim een maand.

Dat hem het lot, dat op de Algemeene vergadering der Hollandsche Maatschappij zou blijken, aan zijn Heemskerk beschoren te zijn, zeer ter harte ging (en wat wonder?): en dat hij tevens alles vermeed, wat

het vermoeden zou kunnen doen ontstaan dat hij onder de mededingers naar den eereprijs behoorde, blijk uit een schrijven aan zijn broeder Daniel: „Mijn inten- „tie is, in 't begin van September te retourneeren. Als „ik wist, wanneer de Algemeene Vergadering der Hol- „landsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Weten- „schappen te Leijden gehouden zal worden, zou ik het „zoo weten te schikken, dat ik dit pretje bijwoonde. „Schrijf s. v. p. zonder verwijl een brief van den vol- „genden inhoud aan den Hoogleeraar Mr. Bake te „Leijden: „„Mijn broeder, die sints eenigen tijd op „„reis is en zich thans te Parijs bevindt, is voorne- „„mens in den loop der maand September terug te „„keeren. Gaarne wenschte hij te weten, op welken „„dag de Algemeene Vergadering der Maatschappij is „„bepaald, om, zoo zulks niet te vroeg invalt, die bij „„te wonen. Mag ik Uw Hoog Gel. vriendelijk ver- „„zoeken mij wel met een enkel woord hieromtrent te „„willen inlichten?"" Deel mij s. v. p. zijn antwoord „ dadelijk mede."

Wat Bogaers te Parijs in 1836 zag en genoot is ons, behalve uit enkele brieven, ook uit een journaal gebleken, dat, met geringe tusschenpoozen bijgehouden, kennelijk alleen moest dienen om later bij het herdenken van de reis zijn geheugen te hulp te komen, en in de verte niet bestemd was, ooit onder andere oogen te komen dan de zijne. Opgetogen was hij over

de groote stad en hare kunstschatten. Een overweldigenden indruk gelijk het vorig jaar te Londen ondervond hij niet; maar in zaken die den man van fijnen smaak moesten streelen, in monumenten van kunst en wetenschap die den geleerde met bewondering vervulden, won Parijs het ongetwijfeld.

Het Théâtre Français, de groote Opera (waar de Meijerbeersche muziek met Robert le Diable en de Hugenooten haar grootste triomfen vierde); de talrijke andere schouwburgen; de musea, bibliotheken, kunst- en curiositeiten-verzamelingen werden telkens en telkens weer bezocht. Daarbij beijverden zich tal van vrienden en kennissen om hem het verblijf te veraangenamen. Het waren (om de voornaamste te noemen) de heer Schroth, dien Bogaers vroeger te Rotterdam had ontmoet; de heer en mevrouw Chambure, met wie mede reeds vroeger, terwijl zij in Holland woonden, betrekkingen waren aangeknoopt; de heer Molière, van verre aan hem verwant; de heeren Winkelman, le Bron de Vexela en Schuurman eindelijk, die evenals Bogaers eenigen tijd voor hun genoegen te Parijs vertoefden, en in wier gezelschap hij zich waagde tot in de maisons de jeu, die toen ter tijd nog in vollen bloei waren, en waarvan een der voornaamste zich bevond Rue Richelieu, bij den Boulevard des Italiens.

Politieke gebeurtenissen van belang vielen gedurende

zijn verblijf niet voor; de Juli-monarchie genoot een dier kortstondige tijdperken van rust, die tot 1840, toen de bedriegelijke periode der torpeur aanbrak, slechts zelden haar deel waren. Geen enkele straatoploop zelfs stoorde het verkeer, zoodat het Bogaers niet moeilijk viel, zijn vader, (die hem meldde: „Nieuws is hier „niet; de couranten geven ons treurige berigten over „Spanje. Nu schrijven zij weder dat het 's avonds te „Parijs niet veilig zijn zoude, neem u in acht mijn „lieve zoon.") omtrent de veiligheid der vreemdelingen volkomen gerust te stellen.

Gedurende eenige dagen van zijn verblijf te Parijs gevoelde Bogaers zich niet wel. Gevatte koude, met gal-aandoening gepaard, verpligtte hem, het huis (hij was gelogeerd in het Hôtel des Etrangers, Rue Vivienne) en grootendeels zelfs het bed te houden. Aan die — gelukkig spoedig en volkomen geweken — ongesteldheid danken wij een ontboezeming, zoo eenvoudig-schoon, zoo treffend, zoo natuurlijk, dat wij er het voorbijgaand gevoel van wee, waarin ze haar aanleiding vond, bijna voor zouden zegenen.

Op 't oogenblik, waarop de gewaarwording van onwèlzijn begint te wijken, en na dagen van malaise de krachten zich hernemen en de levenslust terugkeert, teekent Bogaers in zijn journaal het volgende op: „Ik voel mij heden veel beter. Hoe genoeglijk is dat „gevoel van beterschap na ongesteld, en door die on-

„gesteldheid droefgeestig geweest te zijn. Zoo moet de „bloem zich voelen, als zij, verschrompeld en gebogen „door 't gure weder, bij malschen regen en zachten „zonneschijn weder opluikt. Ik ben vol poëzij. Mijn „hart is vol dankbaarheid. Ik beef een weinig, waar-„schijnlijk het gevolg van mijn onthouding, thuis zitten „en ziek zijn; maar dat beven-zelf is weelde, is vol op-„gewektheid en gevoel. Mijn ziel heeft behoefte om „zich uit te storten, en tot wie zal zij zich rigten dan „tot U, Hoogste Goedheid! O, dat instinct, dat naar „U trekt, liegt niet. Gij zijt; Gij bemint uw schepsel; „hij is beter en grooter als hij aan U denkt, voor U „knielt. O God, bestendig die gevoelens in mijn hart; „versterk mijn geloof in Uwe vaderliefde, en wek mij „op om dat geloof voort te planten en aan te wakkeren „in de harten van allen die mij dierbaar zijn!"

Niet voor de menschen schreef Bogaers die regels neer. Alle toelichting is hier overbodig — zou heiligschennis zijn. Wij zijn tot het intiemste, tot het zieleleven doorgedrongen. Eerbiedig zwijgen betaamt tegenover dit heerlijkste van al de ooit door Bogaers aangeheven liederen.

Dank zij eene bijzondere vergunning (het stelsel van volharden was nog altijd niet opgegeven, en de Belgische quaestie bleef slepende) keerde Bogaers om-

streeks de helft van September door België naar het vaderland terug. De vergadering der Hollandsche Maatschappij was op handen. Wat daar voorviel; hoe de gouden eereprijs onder algemeene toejuiching aan Bogaers werd toegewezen, heeft de Hoogleeraar Beets in zijne Inleiding tot de Gezamenlijke Dichtwerken herinnerd.

De verschillende antwoorden op de uitgeschreven prijsvraag: de Togt van Heemskerk naar Gibraltar waren volgens gewoonte gesteld in handen van vijf deskundigen: Siegenbeek, van Roijen, J. van Lennep, A. Veder en H. H. Klijn. Eenstemmig luidde aller praeadvies tot bekrooning van Bogaers' arbeid; eenstemmig op dat van Siegenbeek na. Of Siegenbeek de man was, om in 't algemeen poëzij te beoordeelen en te waardeeren is een vraag die voor rekening komt van hen, die hem benoemden. Zooveel is zeker, dat hij deze poëzij niet begreep en weinig of niets toonde te gevoelen voor zoovele overschoone verzen, die weldra, gedrukt en publiek gemaakt, den onverholen en ongedwongen bijval van alle bevoegde kunstregters zouden verwerven.

Maar, zooals wij zeiden, de vier andere beoordeelaars zorgden er voor, dat aan het werk regtmatige hulde gebragt werd. Tegenover Siegenbeek's oordeel stond dat van den zes en zeventigjarigen staatsraad van Roijen, als smaakvol kenner en beoefenaar

der letteren nog voortlevend in de herinnering van menigen oudere van jaren onder ons: „Dit dichtstuk, „mild gestoffeerd, onderscheidt zich grootelijks door „vernuft, vinding, aanleg en behandeling: al hetwelk „door ongedwongen gang, vloeijende verzen, naïve zegs- „wijzen, wèl getroffen beschrijvingen; in één woord, „door rijkdom van taal en poëzij een bevallig en tref- „fend geheel aanbiedt. Het Dithyrambische; de hier „en daar uitkomende Romancetrant, die misschien wel „eens naar het burleske helt (om het Romantische zelve „als heilig huisje niet aan te roeren) mogen, in zoodanig „onderwerp, den al te klassieken lezer nu of dan den „adem wat zwaarmoediger doen ophalen; — men moge „bovendien, en niettegenstaande hetgeen in de aantee- „keningen gezegd wordt, de episode van den Israëliet „liever weggelaten; en, wat aldaar zou kunnen te pas „komen, door Dickson alleen afgehandeld wenschen; „noch dit laatste (waaraan men anders wel eenigermate „hecht) noch het even te voren opgemerkte kan den „schrijver dezes weerhouden van met volle ruimte zijne „stem uit te brengen voor het met goud bekroonen „van dit naar zijn gevoelen bekroonenswaardig dicht- „stuk.”

De drie overige beoordeelaars stemden met van Roijen, zonder in uitvoerige bijzonderheden te treden. Allen deden regt wedervaren aan — en toonden zich niet zelden opgetogen over — de menigvuldige schoon-

heden die de verschijning van dit vers maakten tot „een „blijde gebeurtenis op den Nederlandschen Zangberg."

Zoo was dan de nationale poëzij een smaakvol kleinood rijker, en werd Bogaers' gave naar waarde geschat. Over de verdiensten van het dichtstuk uit te wijden, ligt niet in het bestek van dit werk. Hoe het nog altijd bij de élite onzer letterkundigen staat aangeschreven, is bekend genoeg; hoe het in eere zal blijven, zoolang de Hollandsche taal beoefenaars vindt, staat bij vrij wat meer bevoegden dan de steller dezer regelen vast.

Waar Bogaers als dichter wordt genoemd verbindt zich daaraan terstond en als van zelf de gedachte aan Heemskerk's Togt naar Gibraltar. Het was zijn voornaamste, zijn meest schitterende arbeid. Met dien arbeid veroverde hij de eervolle plaats die hij onder onze dichters inneemt.

Aan geen werk leî Bogaers meer studie ten koste dan aan dit. Het was de vrucht, behalve van zijn dichterlijk talent, van uitgebreide raadpleging der oudere en nieuwere geschiedschrijvers; van nasporingen, met onverzettelijken ijver ingesteld bij het Rijks-archief en bij het archief van het Departement van Marine; van geografische en natuurkundige studiën over de ligging, de bevolking, het klimaat, den plantengroei van Spanje; van een taalkundig onderzoek eindelijk naar oude soldaten- en zeemans-termen die, door Siegenbeek voor

onbekookte scheppingen van eigen vinding aangezien, zonder uitzondering met een beroep op vroeger gebruik konden geregtvaardigd worden.

Met den grootsten bijval werd het vers, na de bekrooning verkregen te hebben, door Bogaers in verscheiden letterkundige kringen voorgedragen; te Amsterdam o. a. op den 16den Januarij 1837. Weer bleef bij die gelegenheid een luidruchtige welkomstgroet van Withuijs niet achterwege:

„Welkom met uw godenzangen,
„Welkom in mijn vaderstad!
„Die in lang zoo groot een schat
„In heur wal niet heeft ontvangen."

Een berigt dat Withuijs voor den 19den Januarij over Bogaers „beschikt" had, ging daarmede gepaard. „Dan zal er ter gelegenheid van uw verblijf „alhier, bij mij aan huis een gezelschapje van beoefe-„naars en liefhebbers van declamatie vereenigd zijn." Wat dit gezelschapje opleverde, is ons niet gebleken; wel rekenen wij het waarschijnlijk dat J. van Lennep's zonder omhaal gedane noodiging om nu, gelijk vroeger en later zoo menigmaal, familiaar te komen dineeren, méér in Bogaers' smaak zal gevallen zijn.

Tal van uitgevers meldden zich aan, die, ieder op zijne wijze, er voor zorgen wilden dat de Heems-

kerk, behalve in de werken der Maatschappij, ook nog afzonderlijk uitgegeven werd. Vruchteloos natuurlijk; wij kennen Bogaers' meening op dat punt. Om de eenigzins uitvoerige beschouwing en kenschetsing van zijn eigen werk deelen wij de motieven mee, die Bogaers tegenover een hunner aanvoerde tot verdediging van zijn besluit om in geen uitgaaf „in klein formaat, als schooldruk," te bewilligen.

„Voorzeker is er iets zeer vleijends voor de eigen„liefde gelegen in de gedachte, dat mijn werk dit ge„meen zoude hebben met het meesterstuk van Neerlands „geliefdsten dichter; en, gaf ik aan die eigenliefde alléén „gehoor, mijne toestemming zoude geen oogenblik „achterwege blijven; doch de koele en onbevooroordeelde „overweging doet hier een gansch andere uitspraak. Het „overschoone gedicht van onzen Tollens is een een„voudig, geregeld afloopend verhaal, in een populairen „toon, en alzoo volkomen geschikt, om door kinderen „van begin tot einde begrepen te worden: met mijn „vers is dit het geval niet. Bij den aanvang val ik al „dadelijk in medias res in. Voorts is het stuk vol „brokken, die ik vermeen dat tot de lyrische poëzij be„hooren. In den lezer wordt ondersteld kennis van de „vaderlandsche historie van dien tijd, van de mythologie „en van de geschiedenis van Spanje enz. Een geest „van afkeer tegen de dweeperijen en gruwelen van het „papismus (dat niet met een zuiver catholicismus moet

„worden verward) wordt op vele plaatsen aan den dag „gelegd. Dit alles gaat de gewone bevatting van kin„deren te boven, ja kan aanleiding tot misvatting geven. „Mijn gevoelen is dus, dat (waarheid voor alles!) mijn „vers de eer eens schooldruks behoort te missen. In „dezen echter heb ik alléén niet willen beslissen, maar „aan onzen vriend Tollens-zelven de zaak blootgelegd. „Eer hij mijn gevoelen nog kende, uitte hij reeds zijn „advies in denzelfden geest."

Algemeen gevierd en geëerd, en met een drukken winter achter zich, zocht Bogaers gedurende de maanden Juli en Augustus van het jaar 1837 verpoozing te Rosendaal bij Arnhem. En onder het genot van heerlijk weder vond hij ze ruimschoots. In gezelschap van zijn nu achtjarig dochtertje en van een zijner zusters werd hij niet moede, de bosschen te doorkruisen en de heuvelen te beklimmen. Straks voegden zijne ouders zich bij hem, en kwamen tal van geleerde vrienden en kennissen, den vacantie-tijd zich ten nutte makend, hem bezoeken.

De zaken lieten hem met rust. Eén client slechts wilde van geen uitstel weten, en kon zich dat ook moeilijk laten welgevallen. Het was de groote Baptiste, in twistgeding geraakt met zijn niet minder grooten confrère Blondin. Tijdens en staande de Rotterdamsche kermis moest het pleit tusschen die beide beslecht worden. Of het geschiedde; en met welken uit-

slag, meldt de historie niet; dat Bogaers zich het hoofd er niet mee brak, en Baptiste naar een bevriend lid der Rotterdamsche balie verwees, staat vast.

Politiek? Ook daarvoor was het de saison morte. Een enkele brochure van Groen over de Afgescheidenen, nu ja, laat zich nog lezen; zij is goed geschreven, meent Bogaers. „Of de afscheiding en „de heerschende onrust wel hoofdzakelijk voortvloeit „uit de bron, die hij aanwijst, laat ik daar. Ik geloof „het niet: maar dat de weg, dien men tegen de afge„scheidenen ingeslagen heeft, een verkeerde en gevaar„lijke is, heeft hij, dunkt mij, victorieus betoogd."

Aan de natuur en aan de poezij alléén wordt geofferd. Tollens wordt, voor het een of ander niet gebleken doel, een dichtstukje toegezegd. „Ik zal trach„ten," schrijft Bogaers, iets te fabrieken. De prullen, „die ik liggen heb, mishagen mij hoe langer hoe meer. „Zij zijn, Goddank! zeer weinig in getal, want voor een „jaar of wat heb ik in een dier moedige en heldere „buijen, welke het zonde is ongebruikt voorbij te laten „gaan, een groot aantal vodden aan de vlammen ge„offerd. Wanneer ik uwe gedichten en de meesterstukken „der buitenlanders lees, dan, ja, voel ik wel den lust om „nieuwe verzen te maken, en u en hen na te streven, „maar verreweg het grootste deel van die, welke ik „reeds gemaakt heb, vallen mij dan zoo bitter tegen, dat „ik ze mistroostig ter zijde leg, zoo niet verscheure.

„Ondertusschen is het hier een waarachtig land om „te dichten; wel te verstaan, wanneer het regent, zoo „als het nu doet; want is het droog en helder, dan „mag de drommel er aan zijn schrijftafel blijven zitten! „Neen, dan moet men (willens of onwillens) naar bui- „ten, het pad op, om door de bosschen te zwerven, „de bergen te beklimmen, van de hoogte op de heer- „lijkste vergezichten te staren, en de drooge lucht, die „van den geurigen wasem der thans bloeijende linden „doortrokken is, met volle teugen in te ademen."

Te Rosendaal ontving Bogaers zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Aan hartelijke deelneming in die hem te beurt gevallen onderscheiding ontbrak het niet. „Ik heb hier" — meldt hem zijn broeder Daniel uit Rotterdam — „vele com- „plimenten over uwe decoratie ontvangen. Waaraan „men die toeschrijft, is moeijelijk te bepalen. De een „zegt, het zijn uwe bemoeijingen voor de achtergeble- „ven schuttersvrouwen; de ander, uwe verdiensten als „nationaal dichter." [Het een zoowel als het ander zal waarschijnlijk het geval geweest zijn.] „De jonge „Hanegraaff" [waarschijnlijk de heer A. C. H., thans Betaalmeester te Amsterdam] „zegt, het is het kruis „van Loots, dat sommigen Withuijs, anderen van „der Hoop, en de best onderrigten u toedachten."

Tollens haastte zich, zijn vriend geluk te wenschen: „Aan niemand" — zoo luidde zijn brief —

„gun ik die onderscheiding liever dan u, en niemand „feliciteert u er ongeveinsder mede dan ik. Ofschoon „men de dingen niet boven hare waarde moet schatten, „zoo zou men echter wel een zeer onbeminnelijk mensch „en vooral een zeer koud poëet moeten zijn, om onge- „voelig te wezen voor onderscheiding en eer."

„Hartelijk dank" — antwoordde ,Bogaers — „voor den heuschen gelukwensch..... Hoe dit versiersel „met eere gedragen moet worden, daaromtrent heb ik „uw voorbeeld. Ik zal mijne uiterste pogingen aanwen- „den om het na te volgen."

Onder de betrekkingen, door Bogaers bekleed, behoorde bij herhaling die van kerkeraadslid der Waalsche gemeente. Ook in den winter van 1837 werd hij op nieuw tot ouderling benoemd. Die benoeming werd door hem afgewezen; dezelfde kerkeraad had onlangs een zijner naaste betrekkingen (waarschijnlijk zijn broeder) tot diaken verkozen, maar „ten gevolge van een „losse, onware vertelling" die verkiezing ingetrokken, en den benoemde uit het consistorie geweerd.

„Dit heeft mij," schreef Bogaers aan den kerkeraad, „om de zaak zelve gesmart, maar dubbel grievend „is het mij geweest, dewijl het leed veroorzaakt heeft „aan mijnen bejaarden, braven vader, omtrent wien ook „in dat geval niet op die opene, loyale en christelijk-

„liefderijke wijze gehandeld is, als waarop een man van „zijn karakter, en een eerbiedwaardig oud-ouderling der „gemeente allezins aanspraak mogt maken."

De heer D. T. Huet, predikant der Waalsche gemeente, trachtte op zijn eigenaardige wijze (die in den smaak van sommigen zijner tijdgenooten schijnt gevallen te zijn, maar een wonderlijk contrast vormt met de roeping, welke het christenleeraar-ambt oplegt) nog eenige bittere druppelen te meer in den alsem te mengen. Hoe hij dit aanleî, en hoe het kleingeestig streven voor hem zonder eenige voldoening bleef, toont het volgend biljet, door Bogaers tot hem gerigt:

„Op uwen brief van den 22sten der vorige maand, „geschreven om mij (op een tamelijk spijtigen toon) te „informeren, dat de keuze van mij tot ouderling on„langs buiten uwe voorkennis en goedkeuring was ge„schied, wil ik niet aanmerken, dat die informatie eenig„zins afwijkt van de mij in der tijd gedane uitnoodiging „van den afgevaardigden ouderling; maar alleen ant„woorden dat, daar ik bedankt heb, mij zulks onver„schillig en overbodig is; gelijk ook, indien ik geen „gewigtige reden van weigering had gehad, ik, bij de „keuze der overige Heeren, zelfs over UE• contrarie „votum zou zijn heengestapt. In dat laatste geval zoude „ik getoond hebben dat, zitting nemende in het con„sistorie, ik er mijne plaats wel wist te vervullen; zoo „zelfs, dat, indien er onverhoopt eenig prediker nalatig

„ware in het waarnemen van een gedeelte zijner herderlijke pligten, ik hem zulks op eene bescheidene en broederlijke wijze zou hebben durven te zeggen. Doch genoeg hiervan. Ik heb bedankt voor het mij aangeboden ouderlingschap, en mijne reden daarvoor duidelijk en overeenkomstig mijne overtuiging opgegeven. Dit is dus ook eene afgedane zaak. Wat nu door UE. omtrent uwe opregte gevoelens van belangstelling in mij en de mijnen wordt gezegd, zoo weet ik die bij ondervinding naar hunne waarde te schatten! Gaarne breng ik eene wederkeerige hulde aan uwe bekwaamheden; maar overigens loopen onze karakters te zeer uit elkander, dan dat er waarlijk vriendschap tusschen ons zoude kunnen geboren worden. De uiterlijke burgerlijke wellevendheid volsta dus, waarmede ik de eer heb mij te noemen" enz.

Men ziet, hoe Bogaers, de welwillendheid, de urbaniteit in eigen persoon, met waardigheid, waar het pas gaf, zijn afkeurende stem durfde te doen hooren, en aan die afkeuring klem wist bij te zetten.

Een ander, niet minder merkwaardig voorbeeld daarvan levert ons de regterlijke loopbaan, die hij in 1838, tengevolge van zijne benoeming tot lid der Arrondissementsregtbank, voor goed intrad, en waaraan hij zich wijdde met dien ijver die bij de meesten onzer buitengewoon zou heeten, maar bij hem tot gewoonte was geworden in alle zaken die hij aanpakte en ter harte nam.

In zeker geding tusschen twee firma's, die wij X. en Y. zullen noemen, was Y. in 't gelijk gesteld; overeenkomstig het advies van Bogaers, die het vonnis ook geredigeerd had; maar tegen den zin van den zeer kundigen doch niet minder heerschzuchtigen voorzitter Frets. Dat deze laatste het daarbij niet had laten berusten, blijkt uit het volgend schrijven, door Bogaers tot hem gerigt:

„Ik oordeel het niet onbelangrijk, UEd. Achtb. van „'t navolgende te informeeren. Mij is namelijk gezegd „dat na de uitspraak van het vonnis in de zaak des „heeren X. tegen Y., UEd. Achtb. niet alleen te kennen „gegeven heeft, dat dit vonnis strijdig was met uwe „opinie, volgens welke de succumberende partij had „moeten triumpheren; maar dat er zelfs door UEd. „Achtb. een afschrift van UEd. Achtb. niet aangenomen „concept vonnis, hetwelk in dien geest gesteld was, aan „de heeren X. toegezonden is. Ik ben te rondbor-„stig van aard om UEd. Achtb. van het voormelde on-„kundig te laten. Indien het niet waar is, dan zal „UEd. Achtb. mij wel willen autoriseren om het tegen „te spreken?"

Weinig afdoend was des Presidents antwoord: „Na-„dat ik als President onzer Regtbank het vonnis in na-„deel van X. had gepronuntieerd, zoo ik meen, door „UEd. opgesteld, maar zekerlijk strijdig met mijn begrip, „heb ik geene zwarigheid gemaakt, om aan mijn vroe-

„geren client, den heer X. de gronden op te geven, „die er al of niet bestonden voor een appèl. De vriend- „schap met dezen Heer doet mij gelooven, dat ZEd. „weinig inclinatie voor het appèl zal gevoelen na de „zwarigheden, die ik ZEd. heb voorgesteld. Maar de „vriendschap ook, die ik met UEd. gaarne wilde on- „derhouden, doet mij leed gevoelen over den ophef, „dien de zoons van den Heer X. schijnen te hebben „gemaakt over mijne vertrouwelijke mededeeling en op- „gave, waartoe ik mij verpligt heb gezien."

Beleefdelijk werd den Heer Frets het onvoldoende zijner verontschuldiging volgenderwijze door Bogaers onder het oog gebragt:

„Ter voorkoming van alle ongunstige veronderstel- „lingen haast ik mij, UEd. Achtb. te rescriberen, dat „mij niet bekend is, dat de Heeren X. (gelijk UEd. „Achtb. schijnt te vermoeden) publiciteit gegeven — „laat staan ophef gemaakt zouden hebben van eenige „vertrouwelijke mededeeling, van de zijde van UEd. „Achtb. geschied; maar tevens mag ik niet ontveinzen, „dat het mij leed doet, uit UEd. Achtb. geëerd ant- „woord de overtuiging te erlangen, dat UEd. Achtb. „uwe personele opinie in de zaak van X. contra Y. „buiten de raadkamer (zelfs door een afschrift van UEd. „Achtb. concept-vonnis) bekend gemaakt hebt."

Niet de regterlijke betrekking alléén was het, die omstreeks 1838 Bogaers druk te werken gaf. De

Hollandsche Maatschappij had als prijsvraag uitgeschreven: Waarin bestaat de uiterlijke welsprekendheid? Welke zijn hare voordeelen? En op welke wijze zoude derzelver beoefening in ons vaderland het best kunnen bevorderd worden? Reeds in 1837 had Bogaers daarop een antwoord ingezonden dat, met hoeveel lof ook vermeld, aan de beoordeelaars (des Amorie van der Hoeven, van Assen, Bosscha, van Roijen en Beijerman) te onvolledig, vooral wat het laatste punt betrof, voorkwam om de bekrooning met goud te kunnen verwerven. Met het oordeel dezer heeren bekend gemaakt (het kon, zonder de anonymiteit in gevaar te brengen, geschieden, omdat Bogaers' antwoord het éénig ingekomen was) zette de onvermoeide man zich op nieuw aan den arbeid, en werkte hij, vooral door uitbreiding van het derde of laatste deel, zijn stuk om tot de schoone Verhandeling over het wezen der uiterlijke welsprekendheid, hare voordeelen en de meest geschikte middelen van hare beoefening hier te lande, waaraan overeenkomstig het eenstemmig praeadvies der bovengenoemde geleerden, op den 21sten September 1839 de gouden eerepenning werd toegewezen.

Verwelkomd werd ook deze proeve van Bogaers' talent met de instemming en de toejuiching van alle smaakvolle beoefenaren en vrienden der letteren. Zoo

luide bijval als met den Heemskerk werd natuurlijk niet verworven. Zij die het lazen en bestudeerden vormden uit den aard der zaak een beperkten kring; en te meer waarde heeft daarom de lof, die in dien kring zich ondubbelzinnig deed hooren.

„Niet dan met groot leedwezen" — schreef van der Hoeven, in dezen zeker de meest bevoegde beoordeelaar van allen — „heb ik de algemeene vergade-„ring der Maatschappij gemist. Ik was uiterst benieuwd, „wie toch de schrijver was der uitmuntende verhande-„ling over de uiterlijke welsprekendheid; en toen ik „dit vernam, was ik niet weinig verrast en verheugd. „Hartelijk geluk met dezen nieuwen lauwer! Geef het „voortreffelijke stuk spoedig niet slechts aan de leden „der Maatschappij maar — waarop ik reeds in het slot „van mijn advies heb aangedrongen — aan het publiek „ter lezing!"

Aan dien wensch gaf Bogaers gaarne gehoor, en op de gewone onbekrompen wijze werd het werk door hem onder vrienden en deskundigen rondgedeeld. Van de bedankbrieven zijn geene, eener bijzondere vermelding waardig, bewaard gebleven. Een uitzondering vormt slechts de volgende geestige epistel van Geel, die wij ons niet weerhouden kunnen in haar geheel op te nemen.

„Hartelijken dank, waarde Vriend! voor uw heerlijk „geschenk, dat ik waarachtig niet verdiend heb. Waarom

„bederft gij mij toch zoo? Gij hebt mij, buiten het „genot van een vriendschapsblijk, een aangename lectuur „bezorgd. Gij zijt een nette kerel! alles even fijn en „juist! zelfs nu en dan een strik en een kwik! Nu zat „ik juist, toen uw boek kwam, een voorrede te schrijven „voor een nietigheid, die ik u zenden zal als het ding „klaar is. Uw uiterl. welsprek. viel mij daar juist in „den flank, waarvan het gevolg geweest is, dat gij een „kneep gekregen hebt, en toen een stevige aai, maar „de aai is veel sterker dan de kneep, wees dus maar „niet bang! God zegene u met uw medaille! Zij heb„ben wel eens maller dingen bekroond. Maar nu, „vriend! begint het ergste eerst voor u te komen. Ik „beveel u, een grammatica van de Uit. Welspr. „te schrijven! Gij zijt de man die ze ons leveren kunt. „Kom toe, houd ons nu niet voor den gek, of voor „gekken! Gij hebt $^3/_4$ van het werk gedaan: daarna te „zeggen: „doet nu het werk geheel, jongens" dat is „valsch. Ik heb uw boek met attentie gelezen: allemaal „pleizierige herinneringen! Niets nieuws geleerd? vraagt „gij. Man, die oude Heeren, die gij citeert, ken ik „van buiten, uitgenomen de 2de Suasoria van Isocrates. „Gij hebt mij laten zoeken, dat ik er van sufte. Ik heb „het waarschijnlijk mis; maar lessen over de uiterl. „Welspr. van Isocrates, dat klinkt vreemd. Ondertus„schen hebt gij de Ouden goed gebruikt, en uw ele„gante geleerdheid ten toon gespreid. Word nu niet al

„te trotsch: ik heb alweer een aanmerking. Omtrent „het memoriseren houdt gij u al te bepaald aan „Quintil. Het oudere memoriseren van Cicero cum „suis is zeker geen van buiten leeren geweest van geheel geschreven redevoeringen. Voorts stelt gij mij „Demosthenes et Cicero alteveel op één lijn. Man! zij „schelen hemelsbreedte! De één keek regtuit, naar de „zaak die hij voorhad, en de andere hoorde en luisterde „naar den klank van zijn eigen fraaije perioden: daar „heeft Bake het een en ander van gezegd in het Eerste „Deel van zijn Hypomnemata, waardig te lezen voor „jong en oud.

„Ik heb u lief Bogaers! omdat gij zoo krachtig „meêhelpt, om onze letteren wat op de been te helpen, „en nu gij zulk een Prijsverhandeling gemaakt hebt, „durf ik aan U niet meer te vertellen, dat ik aan de „Maatschappijen een puist heb. — Vergeef mij deze „uitdrukking, die „nagenoeg denzelfden onaangenamen „„indruk zal maken op uw kiesche gehoor, als vuil en „„verwaarloosd linnen op uw gezigt.” p. 243. Ik denk, „dat gij mij de lompe, onkiesche uitdrukking, om het „gelukkige citaat vergeven zult. Want wij hebben ieder „onze vaniteit, en worden gaarne geciteerd. Ik bijv. „had gedacht, dat gij mij onder ieder pagina citeren „zoudt. Ik heb een heel boek over de Sophisten en hunne „Rhetorica gemaakt, en dan zooveel nuttige wenken „gegeven in mijne Pligten van den Toehoorder!

„Maar dat is nu al gekheid genoeg! Ik dank U „nog eens, Bogaers! voor uw aangenaam geschenk!

Vale! Tui amans

J. Geel."

Tot op veertigjarigen leeftijd schijnt Bogaers' gezondheid weinig of niets te wenschen te hebben overgelaten. Kleine ongesteldheden hielden hem nu en dan thuis, een enkele maal te bed, maar ze hadden in de verte niets zorgwekkends, en waren even spoedig vergeten als geleden. In 1835 voor het eerst openbaarde zich een haemorrhoïden-lijden, waartegen hij, te Londen zijnde, den raad van Dr. Mackenzie, een geneesheer van grooten roep, inwon. Sedert dien tijd sluimerde de kwaal gewoonlijk, evenwel niet zonder zich met korter of langer tusschenpoozen ernstig te verheffen. Hetzij complicatie met andere verschijnselen werd gevreesd, hetzij die zich reeds werkelijk had voorgedaan, in den zomer van 1839 werd Bogaers een badkuur te Wiesbaden voorgeschreven. Naar het voorschrift van Professor Nassen te Bonn dronk hij daar eerst den Kochbrunnen, later Sodener water. Dat hij zich daarbij bijzonder wel bevond, de heerlijke omgeving, het vrij en ongedwongen verkeer in de schoone natuur bragten ruimschoots er het hunne toe bij. „Geen grooter ge„noegen bestaat er" — zoo meldt hij aan zijn doch-

tertje — „dan onder een reinen blaauwen hemel eene „schoone natuur rondom zich te aanschouwen, en daarbij „te denken aan de magt en de goedheid van Hem, die „dit alles zoo heerlijk schiep en den mensch ten beste „schonk. Dan gevoelen wij ons blijde, dankbaar en „gelukkig, en nemen wij ons voor, door een braaf „leven ons al die goedheid zooveel mogelijk waardig te „maken.”

En aan zijne schoonmoeder heet het: „Door het „schoone weder, hetwelk wij hier bestendig genieten „ben ik in staat om dagelijks te wandelen, te paard te „rijden en mij te verlustigen in de heerlijke natuur, „welke mij omringt. Wat kant uit ik mij begeve, al- „tijd zie ik de schilderachtigste tafereelen. Mijn oog, „mijn hart kan zich niet verzadigen. Nu eens voert „mijn pad mij door groene valleijen, weerzijds van be- „lommerde bergen ingesloten, en met frissche beken „doorkronkeld, dan weder bestijg ik de hoogten, waar „mij telkens de verrukkendste verschieten verrassen; „heuvelen, waarover als veelkleurige dekkleeden de wijn- „gaarden en bouwvelden uitgespreid liggen; dorpen, die „in het dal van uit trotsche kastanje- en noten-boomen „hunne torenspitsen verheffen; of in het veraf de boch- „tige Rhijn, met Bieberichs kasteel op zijn eenen oever „en het oude Maintz op den anderen..... Ten half „vijf à vijf ure begint mijn dag en ten 10 ure lig ik „te rusten. Hetgeen mij het moeijelijkste valt is, den

„lust te bedwingen om nu en dan de pen eens op het „papier te zetten en iets degelijks uit te voeren: doch „dit heeft de bekwame geneesheer, dien ik geraadpleegd „heb, mij bovenal verboden."

Ook met zijn vader werd wederom, zooals van zelf spreekt, een drukke briefwisseling onderhouden. De dagbladen hadden bij geruchte vermeld, dat keelziekte en koortsen in den omtrek van Frankfort hevig heerschten; Bogaers kan gelukkig berigten dat, wat daarvan ook zijn mogt, de gezondheidstoestand te Wiesbaden zoo bevredigend mogelijk was. „Ik gevoel mij" voegt hij er bij „bij voortduring gezond en opgeruimd, en begin „schier te vergeten wat hoofdpijn is." En later in het Fransch (waarvan vader en zoon van tijd tot tijd bij hun correspondentie zich bedienden) „Je sens que ma santé „se fortifie. La saison est si belle et l'occasion d'en „jouir se présente ici de tous côtés. Je me promène „beaucoup, souvent à pied, quelquefois à cheval. Ce „qui m' affaissait les premiers jours que je me trouvais „ici, ne me fatigue plus, la chaleur ne m' accable nul„lement et de plus en plus je me félicite d'avoir pris „la résolution d'aller aux eaux."

Maar de beterschap was niet duurzaam. Wel schijnt in het volgend jaar een herhaling der badkuur onnoodig gerekend te zijn, maar des te dringender werd die in 1841 gevorderd. Met vernieuwde kracht trad het haemorrhoïdenlijden weer op, ditmaal voor het eerst ge-

paard met oorgesuis — bourdonnement et sifflement dans les oreilles — zooals Bogaers in zijn zakboekje aanteekent. Van hoeveel gewigt en hoe dreigend deze complicatie was, daarvan waren aanvankelijk noch de lijder-zelf, noch zijn gewone medicus zich bewust. De eindbeslissing omtrent hetgeen te doen stond zou ditmaal aan Dr. Chomel te Parijs, geneesheer der Hertogin van Orleans, worden opgedragen.

Den 5den Juli 1841 vertrok Bogaers dan ook naar Parijs, zijn weg per stoomboot nemende naar Hâvre (bij welke gelegenheid de zeeziekte hem zeer plaagde); van daar per stoomboot naar Rouaan; na daar, voor zooverre aanhoudende pijn het hem toeliet, de merkwaardigheden bezigtigd te hebben eveneens per stoomboot tot St. Germain, om ten slotte per spoortrein Parijs te bereiken. De vaart, vooral tusschen Hâvre en Rouaan leverde, door schoon weder begunstigd, veel aangenaams op.

„Al dadelijk" — berigtte hij aan zijn vader — „toen wij de haven verlieten, trof mij het schoone gezigt dat aan de eene zijde de stad, welke zeer schilderachtig tegen de hoogte ligt, en aan de andere zijde „het niet minder schilderachtig gelegen Honfleur opleverde. De Seine, die zich tusschen Hâvre en Honfleur in zee stort, en naar ik gis, aldaar wel een paar „uur breed is, was bedekt met scheepjes, terwijl de „zee in 't verschiet almede een groot getal zeilen ver-

„toonde. Digt langs Honfleur heen, waar wij passagiers „innamen, begonnen wij nu (in een ruime boot) de „rivier op te stoomen, wier welige en telkens afwisse- „selende boorden de verrukkendste gezigten opleveren. „Zij zijn heuvel- of bergachtig, met groen bewassen, „en met lusthuizen, dorpen en stadjes bedekt. Ver- „toonen de Rhijnoevers, met hun steile rotsen en „vervallen burgten, een ouder, trotscher en indrukwek- „kender uiterlijk, die der Seine hebben iets bevalligers, „jeugdigers, vrolijkers. Hier en daar ziet men er ook „wel bouwvallen van kerken en kasteelen, maar zij staan „er niet zoo eenzaam en verlaten als aan den Rhijn. „Ook zijn zij er minder talrijk en overal, als het ware, „in het bewoonde en bebouwde verborgen. Op som- „mige plaatsen zag men groene eilandjes in de breede „rivier, en niet zelden staken de begraasde en met vee „bedekte landstreken van dezelve in den stroom uit..... „Het is een vruchtbaar en schoon land, dat Normandije. „Het wondert me niet, dat de Noormannen toen zij „het eens gezien hadden, er teruggekeerd zijn en er „zich gevestigd hebben."

Te Parijs werd eenige dagen rust gehouden, en nam Bogaers met bewondering de verbeteringen en verfraaijingen in oogenschouw, sints 1836 aangebragt. Beminnaar van het tooneel, schrikte de zomerwarmte hem van het bezoeken der theaters niet af. „Een keer „of drie ik heb de schouwburgen bezocht, en met veel

„genoegen. De Franschen zijn de natio comoeda. „Onder anderen heb ik in het Théâtre Français de „Tartufe zien spelen op eene wijze, die mij meer dan „ooit dit meesterstuk van Molière heeft doen bewon- „deren. In de Phèdre van Racine is hier een jonge „actrice opgetreden, die zeer veel belooft en luidruch- „tig toegejuicht is. Zij heet Mlle Maxime, en had „zeer fraaije oogenblikken in hare hoogst moeijelijke rol. „Mlle Rachel is nog in Londen, en keert pas in Oc- „tober herwaarts terug" enz.

Trouw wordt Bogaers door zijn vader op de hoogte gehouden van het Rotterdamsche nieuws: de ketel der stoomboot op Gouda is gesprongen, bij welk ongeval verscheiden personen zijn omgekomen; de badschuit, in het Haringvliet liggend (waarvan Bogaers, te Rotterdam zijnde, een bezoeker was) is afgebrand, enz. Belangstelling in den toestand van zijn zoon, verlangst om te weten hoe het hem nu gaat, voeren echter natuurlijk den boventoon: „Nu ben ik wederom nieuws- „gierig om te vernemen, wat de heer Chomel over „den staat uwer gezondheid gezegd heeft; ik hoop maar „dat gij niet te veel doen zult. Heeft de zeeongesteld- „heid niet gunstig op u gewerkt? dit had ik nog al „gehoopt; maar ik vertrouw dat rust en verstrooijing voor „u de beste medicijn zijn zal."

Chomel gaf raad en, blijkens de uitkomst, goeden raad, al verheelde hij het in de mogelijke gevolgen

bedenkelijke van het oorgesuis niet. Tweemalen sprak Bogaers hem. „Bij beide gelegenheden heeft hij mij „ten sterkste aangeraden en aanbevolen om het warme „bad te St. Sauveur (Département des Hautes Pyré-„nées) te gaan gebruiken. Hij was van oordeel, nadat „ik hem van A. tot Z. verhaald had al wat mij schortte, „dat ik dáár alleen baat vinden zou. Hij scheen te „vreezen dat het geruisch in mijne ooren, zoo ik geen „middelen gebruikte om 't te overwinnen, in doofheid „zou kunnen overgaan. Den belangloozen raad van „dezen geachten Doctor (die tevens Professor is aan de „universiteit) heb ik rijpelijk overwogen, en ten gevolge „van dien besloten naar St. Sauveur te gaan. Over-„morgen (27 Julij) vertrek ik alzoo van hier per dili-„gence naar Poitiers, vandaar naar Bordeaux, van Bor-„deaux naar Pau, en van Pau naar de plaats mijner „bestemming."

Veel beweging, en baden van het warme, eenigzins zwavelachtige water der bron van St. Sauveur — zoo luidde het voorschrift van den baddoctor aldaar. De gunstige gevolgen van dat régime lieten zich niet wachten. Al spoedig begon zich beterschap te doen gevoelen. Met het oog op die aanvankelijke resultaten en op een wenschelijk geachte nakuur te Cauterets vroeg en verkreeg Bogaers in tijds verlenging van het hem verleend buitenlandsch verlof. Nadrukkelijk deed hij uitkomen, dat alleen de zorg voor zijne

gezondheid hem langer dan zijn voornemen geweest was buitenslands zou houden. Voor zijn genoegen trouwens behoefde niemand naar St. Sauveur te gaan. 't Was in 1841 een gehucht van hoogstens veertig woningen, zonder iets wat naar uitspanning of vermakelijkheid geleek. Drie dagbladen slechts drongen tot het plaatsje door, en men kon ze in huur bekomen van den kruidenier.

Rij- en wandeltogten in de overheerlijke omstreken stelden Bogaers echter voor dat gemis meer dan schadeloos. Weer moeten wij uit de treffende beschrijvingen der vele uitstapjes, door hem te paard en te voet gedaan, een keuze doen; zij valt op die van zijn togt naar het dorp Gèdre. „Het pad er heen loopt langs de „Gave (den stortvloed, welke langs St. Sauveur rolt of „liever holt.) De natuur is er somber, trotsch en dik„werf ijzingwekkend. De doorgang is eng. Ter weder„zijde ziet men steile hemelhooge rotsen, wier wanden „overal den donkerpaarschen steen vertoonen, die veelal „loodlijnig tot in den diepen afgrond, waar de dwar„relstroom huilt en schuimt, afdaalt, en slechts hier „en daar met donker loof, dat uit de spleten opschiet, „begroeid is. De weg, dien men te paard berijdt of „bewandelt, is een paar honderd voeten boven dien „afgrond in de steile berghelling uitgehouwen. Het „geweld der wateren omlaag is als dat eener verbor„gene zee. Het is of de Gave van woede brult, dat

„hij zich door zulk een enge kloof heen moet wringen. „Het is vooral van de brug van Six, dat men zijn „wilde sprongen en zijn grimmigheid, als groote steen-„klompen hem in zijn vaart verhinderen, wel kan waar-„nemen. Het is een verheven schouwspel. Het som-„bere van dit oord en de woeste trotschheid der in de „diepte huilende watermassa vormen eene treffende „harmonie. Een niet uit te drukken gevoel, hetwelk „naar dat van schrik zweemt; een gevoel, hetwelk mis-„schien dat van eerbied is, tot zijn hoogsten trap opge-„voerd, overweldigt het hart bij dit majestueuse natuur-„tooneel. Onwillekeurig blijft men stilstaan en met „huivering bewonderen. Doch van de verbazing een „weinig bekomen, trekt men verder, men passeert den „Gave ten tweedemale over de brug van Dorognat, „en een paar honderd schreden wijder, daar stapt men „op eens uit de donkere rotsengte in eene lagchende „vallei, de vallei van Pragnères. Alsof men (even-„als de Gave) tusschen de naauwe rotswanden bekneld „geweest ware, zoo haalt men adem in de ruime, met „weiden, boomen en stulpen bedekte vlakte. De stort-„vloed is hier een dartele stroom, die wel forsch, maar „onbeklemd en onbedwongen door het landschap al „ruischende heendartelt, en regts en links de cijns ont-„vangt, die kristalklare beekjes en honderd kleine wa-„tervallen, die als zilveren slangen van de bergen naar „omlaag kronkelen, hem van alle kanten brengen.”

Den 22sten Augustus verliet Bogaers St. Sauveur om zich naar Cauterets te begeven. Hij vond er meer afleiding en verstrooijing, een behoorlijk ingerigt leeskabinet, een cercle waar men kaartspeelde en danste — maar slechter weêr. Den avond na zijne aankomst begon een dikke, kille nevel Cauterets te overwalmen. „Het was een gure, mistige Hollandsche Novemberdag. „Een goed vuur zou welkom geweest zijn. Nergens „echter werd er gestookt. Om beweging te nemen en „mij te verwarmen ging ik wandelen waar de wolken „het minst laag hingen. Treurig zag de natuur er uit. „De toppen der bergen waren geheel verborgen. Over „de donkere pijnboomwouden scheen een graauw floers „te hangen. Hier en daar kroop een dikke, duistere „wolk met akelige loomheid langs den rotswand. Daar „was iets vreemds en tegenstrijdigs in, dat bij dat trage „en doodsche, bij dien droefgeestigen stilstand in de „natuur, de stortvloed zoo driftig bleef voortjagen en „springen. — Ik heb dien dag dikwijls aan Ossian's „poezij gedacht."

Zóó ongunstig bleef de weersgesteldheid, dat Bogaers Cauterets veel vroeger verliet dan zijn plan geweest was. Over Eaux Bonnes, Eaux Chaudes en Pau, nam hij zijn weg naar Bagnères de Luchon. Verrukt stond hij ook daar over de natuur. „Bergen tot boven „toe met wouden bewassen, valleijen waarin naast het „rijzige turksche koren de boekweit bloeit of welige

„grasvelden groenen; beken, watervallen en bergstroo- „men — men kan zich niets schooners verbeelden.” Verder koos hij zijn weg over Toulouse, Carcassonne, Béziers, Mèze en Cette naar Montpellier. Daar trok de wèl voorziene stadsbibliotheek hem bijzonder aan. Na zoolang voor de behoefte aan beweging in de vrije natuur gezwicht te hebben hernam de liefde voor wetenschap en fraaije letteren haar regten. „Verschillende „boeken in patois gekocht bij den bouquiniste „Fontenel” staat dan ook in het reisjournaal opgeteekend.

Nîmes, Arles, Aix, waren zooveel stations op den weg naar Marseille, waar alle in druk verkrijgbare merkwaardige bijdragen over de Provençaalsche en Languedocsche literatuur opgekocht en, den reiziger vooruit, naar Holland doorgezonden werden.

Weer werden op den terugtogt eenige dagen aan Parijs gewijd. Tot veraangenaming van het verblijf aldaar droeg niet weinig de kennis bij, die Bogaers in 't vorig jaar had aangeknoopt met Xavier Marmier, den bekenden schrijver en lateren académicien, bij gelegenheid dat deze Holland bezocht; een kennis, die weldra in hartelijke vriendschap overging. Bij ieder bezoek, nu en later aan Parijs gebrägt, werd Marmier opgezocht, en werd met hem over letterkunde en poëzij, over landen en volken (Marmier had in de Revue des Deux Mondes ook aan Nederland een paar arti-

kelen gewijd) van gedachten gewisseld. Ditmaal — October 1841 — was Bogaers getuige ook van den huiselijken voorspoed, door zijn vriend genoten — maar genoten, helaas! voor bitter korten tijd. „Je vous „écris" — meldde Marmier hem spoedig daarna — „dans le deuil le plus désolant. Mon pauvre enfant „mort — la pauvre femme que vous avez vue si douce, „si riante, morte aussi. — Bientôt je pars, je ferme la „porte de ma demeure sur tous ces rêves de bonheur, „sur toute cette vie si heureuse, si pleine d'amour. „Adieu tout, adieu tout — hélas, que ne peut-on mourir „quand tout est fini. Que le ciel vous garde d'un tel „désespoir. Je vous serre la main de loin."

Parijs begon haar winterkleed aan te trekken; het werd er gezellig, de sommiteiten in wetenschap, kunst en politiek keerden na de vacantie terug — hoe verleidelijk lachte een langer verblijf Bogaers aan! Maar hij mogt niet toegeven; te lang reeds naar zijn wensch was hij van zijn dierbare betrekkingen, van zijn ambtsbezigheden verwijderd geweest. De tijd van terugkeeren was dáár. Van de weinige dagen, te Parijs doorgebragt, maakte hij, naar zijne gewoonte, een uitstekend vlijtig gebruik. Vooral Rachel trok hem aan. Zie hier hoe hij, uit het Théâtre Français terugkeerend, waar hij haar de Hermione in Andromaque had zien spelen, den versch verkregen indruk samenvat: „Zij is rijzig, en eer lang dan klein; une taille

„bien prise. Zij is zeer spaarzaam met gebaren der „handen, en schreeuwt nooit. De kracht harer uitdruk„king ligt in hare beweegbare gelaatstrekken en welge„kozen houdingen en in hare buigzame stem. Haar „jeu muet is bovenal opmerkenswaardig, altijd in „overeenstemming met den indruk dien men veronder„stellen moet dat de tot haar gerigte of door haar ge„hoorde woorden op haar moeten maken. De liefde, „de hoop, de jaloezij, de woede, de haat, de ironie „en de verachting, in één woord, die talrijke elkander „afwisselende hartstochten waarvan de rol van Her„mione overvloeit, drukt zij, hetzij sprekende, hetzij „door het spel harer gelaatstrekken en bewegingen, mees„terlijk uit. Ondanks de felheid harer driften wer„den hare gebaren nimmer onedel, haar stem nooit „schreeuwerig."

Bij de zijnen teruggekeerd, hernam Bogaers met vernieuwden lust zijne plaats in de maatschappij en in het letterkundig verkeer. Veel baat had hij bij zijn verblijf buitenslands gevonden. Het eigenlijk haemorrhoiden-lijden schijnt nooit met die hevigheid, waarmee het hem in de jaren 1840 en 1841 kwelde, te zijn teruggekeerd. Ook de oorsuizingen waren voor 't oogenblik althans verminderd. Dat die beterschap bedriegelijk zou zijn en allengs voor bittere teleurstelling plaats zou maken, was nog niet te voorzien. Dankbaar en opgewekt kon hij zich dus weer aan den arbeid zetten.

Voor hem zelf maakte dat een groot verschil; maar anderen bemerkten er weinig van — omdat zij ook van zijn voorafgegane ziekte genoegzaam niets bespeurd hadden. Volkomen meester van zich-zelf; zich schikkend in het onvermijdelijke; dank zij zijn aanleg en zijn beginselen eer optimist dan pessimist, dacht Bogaers — wij merkten het reeds vroeger op — er niet aan, zijn leed te klagen aan de menschen. Gezond of niet, vatte hij met die ware blijmoedigheid, die ernst niet uit- maar insluit, de levenstaak op. Wat hij te doen vond, hij deed het opgewekt, con amore, zoo goed hij kon — dat wil zeggen voortreffelijk.

Tal van bezigheden en betrekkingen droegen in de jaren 1840—1843 daarvan weer de bewijzen. Raadpleegt zijn vriend Tollens hem over een nieuwe uitgave zijner minnedichtjes — („Verpligt mij door die eens na te lezen „en mij ronduit en zonder eenige verschooning te zeggen „of er onder zijn, die het retoucheeren verdienen, en „zoo ja welke. 't Zal mij in 't geheel niet tegenvallen, „als gij antwoordt geene, en ik zal er niet zuur om „zien") — op een conscientieus, wèl doordacht antwoord kan hij rekenen. Dragen de leden van het Leesmuseum hem de betrekking van commissaris-penningmeester op — dezelfde sierlijke netheid die men in zijn gedichten bewondert, zal hij ook aan het eentoonig-drooge cijferwerk ten koste leggen. Tot de Hollandsche Maatschappij staat hij niet langer in officiëele betrekking; aan anderen is

thans de beurt om als bestuurders haar te schragen en te leiden; het Nut van 't Algemeen heeft terstond beslag gelegd op den aldus vrij gekomen tijd, en waardeert verscheidene jaren in Bogaers een volijverig bestuurslid. In de algemeene vergadering van het Schilderkunstig Genootschap „Hierdoor tot hooger, en Arti Sacrum" treedt hij met een redevoering op over het verband tusschen de dicht- en de schilderkunst; een onderwerp, den dichter waardig die èn natuurtooneelen èn gemoedsaandoeningen zoo treffend-sprekend, zoo schilderachtig in den vollen zin van 't woord wist weer te geven.

Waar het pas geeft, wil Bogaers ook wegbereider en wegwijzer zijn. Sints lang is hem het voortbestaan der slavernij in Nederlandsche Koloniën een gruwel en een ergernis. Met mr. J. Ackersdijck, van Dam van Isselt, mr. W. C. Mees en anderen gelukt het hem, een Maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij, bijzonder in de Nederlandsche Koloniën — tot stand te brengen? neen, te ontwerpen slechts en daarvoor de belangstelling zijner landgenooten te wekken. Op het verzoek tot goedkeuring der Maatschappij werd door de Regeering wel is waar niet bepaald afwijzend beschikt, maar in echten bureaustijl werd van harentwege door den Minister Baud te kennen gegeven „dat het doel, hetwelk „de onderteekenaren van het adres zich hebben voor-

„gesteld, het best zal worden bereikt, wanneer zij de „openbare bemoeijingen der voorgenomen vereeniging „afhankelijk doen blijven van het vaststellen der maat-„regelen welke thans bij de Regeering in overweging „zijn, — maatregelen die reeds in de kolonie zijn voor-„bereid en thans het onderwerp van bepaalde beraad-„slagingen bij de Regeering uitmaken, waarvan de heil-„rijke uitkomsten al spoedig kunnen worden te gemoet „gezien."

De „spoed" waarmee die „heilrijke uitkomsten" eindelijk metterdaad werden verkregen, en waarmee de vrijmaking der slaven werd uitgesproken, heeft — men herinnert het zich — wel iets te wenschen overgelaten; en de „beraadslagingen" der Regeering werkten voor 't oogenblik niet anders uit, en waren waarschijnlijk ook niet bestemd iets anders uit te werken, dan dat de vrienden der emancipatie met een kluitje in 't riet waren gestuurd, en een vraagstuk, voor de Regeering even lastig als „teeder", voorshands van de baan was geschoven.

Ten aanzien van de beoefening der poëzij waren de zooeven genoemde jaren 1840—1843 voor Bogaers een periode van betrekkelijke rust en onthouding. Niet in dien zin, dat hij niet voortging te dichten; zijn latere bundels dragen de overvloedige bewijzen zijner werkzaamheid, ook in dezen tijd; maar voor het publiek trad hij — enkele vergaderingen uitgezonderd waarin

hij met onbetwist succès het Pleegkind en enkele andere zijner kleinere verzen voordroeg — zoowel mondeling als schriftelijk slechts zelden op. Toenemende weerzin vooral bestond bij hem tegen het leveren van bijdragen in jaarboekjes. Zelfs Beets mogt het als redacteur van den Muzenalmanak niet gelukken, een bijdrage van hem te verwerven. „Wanneer men" — antwoordt Bogaers dezen na eenig verwijl — „op „een vriendelijk aanzoek niet toestemmend bescheid kan „geven, dan stelt men al van dag tot dag uit, tegen „het pijnlijke eener weigering opziende. Van daar dit „late antwoord op uw reeds oudbakken brief, die als „een zigt- en tastbaar verwijt vóór mij ligt. Ik ben „geheel en al van de verzenmakerij af, mijne gezond„heid heeft mij genoodzaakt met de poëzij te breken. „Aan alle kennissen en vrienden, die mij vereerd heb„ben met een aanzoek om bijdragen heb ik de verze„kering gegeven, dat ik arm ben en niets te schen„ken heb."

Wat er van die oogenblikkelijke armoede zijn mogt, hierover waren allen het ééns dat Bogaers veel geschonken had; en het Koninklijk Nederlandsch Instituut gaf slechts uitdrukking aan dat algemeen en wèlgegrond gevoelen, toen het in 1842 hem benoemde tot Lid der Tweede Klasse. Op den 9den Juni geschiedde die benoeming, en nog dienzelfden avond werd zij onder het zegel van geheimhouding ('s Konings goedkeuring

moest nog verkregen worden) door den waarnemenden Secretaris des Amorie van der Hoeven ter kennis van zijn vriend gebragt. Dat de benoeming met ingenomenheid door Bogaers werd aanvaard, spreekt van zelf. In het Instituut zag hij zich een kring van geletterden geopend, die juist naar zijn smaak en gading was; en de titel „Lid van het Kon. Ned. Instituut" was een, die vóór dertig jaren weinigen onverschillig liet. Hoe hij zich ook in dit opzigt evenwel voor overschatting wist te wachten, en van te groote ophemeling van de beteekenis der Instelling verre bleef, zal later uit de kalme en wèlberedeneerde berusting blijken, waarmee hij, in tegenstelling van zoovele anderen, de opheffing gadesloeg.

De jaren 1842 en 1843 gingen wederom niet voorbij, zonder dat de pelgrimsstaf opgenomen en een goed deel van Europa bereisd werd.

Het eerst werd Zwitserland bezocht. Over Spa (dat Bogaers gaarne telkens, al was 't maar voor eenige dagen, bezocht, en waar hij altijd meende dat eenige glazen Pouhon hem goed deden) en verder langs den Rhijn reisde hij er heen. Het meerdere dat hem wachtte deed hem het mindere, reeds meermalen geziene, niet minachten. Opgetogen stond hij op nieuw over al het schoon der Rhijnoevers. Naar gewoonte ontving zijn

vader de getrouwe mededeeling zijner indrukken: „Dat „de schilderachtige, telkens afwisselende Rhijngezigten „tusschen Keulen (of liever tusschen Bonn) en Coblentz „mij den overtogt niet weinig veraangenaamd hebben, „behoef ik u niet te zeggen. Geen wonder dat ze „Byron en zooveel andere poëeten hebben geïnspireerd. „Wie van bevallige verzen houdt, moet de Stanza's van „den beroemden Engelschen bard op den Drachenfels „in den 3den zang van de Childe Harold lezen. „Nooit zijn er liever, teederder, schilderachtiger couplet„ten aan een vrouw gedicht." En verder: „het was „een schoone ochtend. De daauw lag nog op het water „en dreef in vlokken den snellen stroom af, totdat de „zon ze allengs deed wegdampen en op de rivier en hare „oevers hare tooverachtige lichtstralen schoot."

Drie à vier weken reisde Bogaers in Zwitserland. Hoe vermoeid hij dikwijls mogt zijn — geen avond liet hij voorbijgaan zonder van hetgeen hem het meest getroffen had korte aanteekeningen neer te schrijven, die bij het stellen der brieven aan zijn vader hem behulpzaam waren, om zich al het ondervondene en genotene weer geleidelijk voor den geest te roepen. Daar is iets aandoenlijks, iets aantrekkelijks in, den man in de volle kracht van het leven zich te denken, die nimmer verzuimt, zijn ouden vader deelgenoot te maken van de genoegens die hij smaakt, ja voor wien die genoegens een goed deel hunner bekoring zouden verliezen, wan-

neer hij ze h e m niet kon verhalen. Wèl innig en ongekunsteld was de betrekking die tot het laatste toe tusschen dezen zoon en zijn vader bestond, en die den een voor den ander in waarheid tot den trouwsten vriend maakte, dien hij bezat.

De reis door het heerlijk land der bergen voldeed geheel aan de verwachting, en magtig was de indruk, dien de trotsche natuurtooneelen op den dichter maakten. „Hoe hooger wij kwamen, hoe prachtiger het gezicht „werd op de Alpen en op de glaciers, die als breede „zilverlakensche vorstenmantels, van hunne schouderen „af, tot over hunne voeten, in de vallei schenen neder „te hangen en na te slepen. Beschenen van de zon, „was hun glans zoo hel, dat die mij pijn deed aan de „oogen. Ik weet niet, daar is iets dubbel verhevens in „dat blikken van de hoogte op kolossale voorwerpen. „Men houdt zich niet meer op met détails, zij zijn on„zigtbaar geworden door den afstand; doch men over„ziet het grootsche geheel. Een gevoel van bewonde„ring, van ontzetting maakt zich meester van ons, ter„wijl tevens een zekere huivering, waarin een verheven „genoegen schuilt, bij het nederzien in de ontzaggelijke „diepten beneden ons het zenuwgestel aandoet, zonder „het te pijnigen."

Weinig punten troffen hem zóó, als de Faulhorn. „Ik ben op den top van den Faulhorn. Er is een „strijd tusschen de zon en de donkere nevelen. Een

„wondere fantasmagorie. De wolken omlaag zijn ver-„licht. Het is of de aarde daar beneden in brand staat, „en dikke rookkolommen opwaarts walmen. Daar komt „er een opening in de mist en door dezelve heen zie ik „de zilverwitte kruin der Jungfrau, en daarachter het „helder azuur: een schoon contrast met de graauwe „lijst van wolken, die beiden omgeeft. Ik keer mij „om. O! dat is niet minder treffend. De geheele „ruime afgrond is gevuld met een witblaauwen damp: „het is of het zwerk omgekeerd is en beneden me drijft. „De zon breekt door in het westen. Allerlei vreemde „nevelvormen rijzen er (zijlings van haar) uit de „diepte, weldra is zij weder met mist half bedekt. Een „oogenblik heeft ze het aanzien, als bij een eclips. Nu „worden de wolken voor de zon vuurkleurig, de neve-„len ijler en doorschijnender. Men krijgt het denkbeeld „van een schepping, waarbij alles allengs uit een chaos „te voorschijn komt. De geheele keten der Alpen „wordt zigtbaar; als een rei reuzen staan de kolossen „naast elkander geschaard. Nu vertoonen zich aan de „andere zijde, diep beneden me, verscheiden donkere „bergtoppen; ook het meer van Thun ontdekt zich „voor het oog.

„Blaauwe vlokkige wolken liggen gespreid onder „de zon, als ging ze ter ruste in die donzen nevelen.

„Telkens wisselt zich nog het wondertooneel af „door de gestadig van vorm veranderende wolken. Nu

„ziet men er een groote ligtgrijze, waaruit een zwarte „bergtop alléén komt uitsteken; dan stijgen er langzaam „en statig uit den diepen afgrond naar boven, hetzij „bij gansche groepen, hetzij alleen, en als een opgaande „pilaar. Ginds vormen zij als een rand om het hoogste „deel van den Eiger, wiens kroon van sneeuw blaauw „schijnt, door het blaauw der lucht; dáár kleven er „als grijze vlokken aan de hellende bergruggen; een „weinig verder schijnt het landschap door haar ijlen „waassem, als door een gazen sluijer, heen. De pen „kan de onophoudelijke vervormingen en afwisselingen „van dit fantastisch tafereel niet volgen, hetwelk zoo „wonderbaar tot de verbeelding spreekt."

Indien de reis te wenschen overliet, zoo was het dáárin, dat zij naar den zin des reizigers binnen een te kort tijdsbestek moest worden volbragt. Bogaers toch nam ditmaal eene voor hem ongewoon korte vacantie, en was reeds in 't begin van September, na een afwezigheid van omstreeks zes weken, viâ Parijs te Rotterdam teruggekeerd.

Het volgend jaar echter zou hij zijn schade inhalen. Italië lag aan de beurt. In de eerste helft van Juni vertrok hij daarheen, om eerst vier maanden later huiswaarts te keeren.

Allereerst reisde hij over Parijs en Marseille naar Rome, met haar oudheden, haar monumenten, haar ceremoniën. Dank zij een aanbevelingsbrief aan den

Nederlandschen gezant zag Bogaers zich de gelegenheid geopend om ook de voor het groote publiek minder toegankelijke merkwaardigheden van nabij te bezigtigen. Zoo woonde hij een paar diensten bij, in de Pieterskerk door den Paus-zelf geleid. Ziehier wat hij van den daardoor ontvangen indruk aan zijn vader schrijft: „Beide deze plegtigheden hebben bij mij geen „anderen indruk nagelaten dan dien van een ijdele „praalvertooning; van een blinkend schouwspel, vol vooraf „verordende en van buiten geleerde hoofd- en kniebui„gingen en priesterlijke evolutiën. Voor een denkend „wezen is er niets in, dat de ziel tot God verheft. „Het dom gemeen, dat alles met het stoffelijk oog ziet, „moge door dit zinnespel bekoord worden, — het is „leeg en koud voor den mensch die hoogere behoeften „kent. En wanneer men dan een oogenblik denkt aan „de eenvoudige leer van het Christendom, en aan de „nederigheid en eenvoud van deszelfs grondlegger, die „alle wereldsche praal van zich afwees, dan walgt men „van zooveel dwaling, bijgeloof en menschelijken hoog„moed."

De reis strekte zich tot Napels en Sicilië uit. Zij is de laatste, van welke wij uitgebreide en min of meer geordende aanteekeningen, zoo in brieven als in zakboekjes bewaard, hebben aangetroffen. En zij is de éénige, die een oogenblik bij Bogaers het plan schijnt gewekt te hebben, zijne herinneringen en indruk-

ken in wijder kring dan die zijner verwanten mee te deelen. Een geregeld, in het net geschreven, verhaal der reis van Rome naar Napels en Sicilië is voorhanden. Een reisverhaal, levendig en boeijend zooals wij er weinig in onze taal hebben aan te wijzen. Wij kunnen den lust niet weerstaan, een uitgebreid fragment hier in te lasschen, en ons te vergasten aan het verhaal door Bogaers-zelf gegeven van zijn bezoek aan den Vesuvius.

„Eerst reden wij naar Portici. De weg loopt „langs de oostkust van Napels. Hij is ruim en gelijk „de stad met groote lavazerken geplaveid. Deze weg „vangt aan bij de brug della Maddalena, ook wel „eens Ponte Guizzardo genoemd, onder welke door „het riviertje Sebeto zich naar de zee wentelt. De „beelden van twee heiligen staan op de brug, te weten „dat van St. Jan Nepomucene en dat van St. Januarius, „welke laatste daar is opgerigt ter gelegenheid, dat in „1767 de uitbarsting van den Vesuvius van dien kant „de Hoofdstad bedreigde en het gevaar week toen de „overblijfselen van den Heilige ter hoogte dezer brug „gekomen waren.

„Moestuinen en lusthuisjes (casine) boorden weder„zijds den weg. Links hebben wij het gezicht op den „vuurberg en regts op de zee, langs welke de ijzeren „spoorweg loopt, die zich nu reeds van Napels tot Torre „del Greco uitstrekt. Hij zal tot Torre dell' Annun-

„ziata doorgetrokken worden om zich van daar in twee „takken te verdeelen, waarvan de een naar Castellamare en de andere naar Nocera zal voeren. Terwijl „wij voorwaarts spoeden, snort ons op een afstand de „spoortrein voorbij.

„Bij het doorrijden van het dorp Portici trekt het Pa„leis des Konings, daar gelegen, onze aandacht. Het „moet een overheerlijk uitzigt hebben op de baai en op „de stad. Voorheen was het inwendig dubbel de be„zigtiging waard, omdat er toen al de belangrijke voor„werpen, die in Pompei en Herculanum opgedolven „waren, bewaard werden: doch het gevaar uit de nabij„heid van den Vesuvius voortspruitende, heeft gemaakt „dat men deze kostbaarheden naar het Museo Borbonico „te Napels heeft vervoerd. Had ik meer tijd gehad, ik „zou om de fraaije ligging het Paleis van Portici een „bezoek gebragt hebben.

„Aan Portici grenst het dorp Resina, oudtijds Retina „geheeten, en onder Portici en Resina ligt Herculanum „diep bedolven.

„La Favorita, een paleis van den Prins van Sa„lerno, bevindt zich in laatst genoemd dorp.

„Ten huize van Salvatore, die ons als gids zal „dienen, (te Resina) aangekomen, verlaten wij het rij„tuig, om, na eenige oogenblikken vertoevens, verder „den togt te paard voort te zetten.

„Weldra zitten wij in den zadel en rijden een tijd

„lang tusschen muren, die de wijngaarden omgeven, de „berghelling op.

„De avond valt, de duisternis neemt toe en weldra „zien wij van de hoogte de kaden van Napels met dui„zenden wemelende lichtjes, alsof er eene illuminatie „ontstoken ware.

„Ten 9 ure bereiken wij de hermitagie di San „Salvatore, een steenen huis van weinig uiterlijk voor„komen, met een fraai uitzigt op Napels en de zee. „Het behoort den koning toe, die er een kluizenaar ver„oorlooft te wonen om er de bezoekers van den vuur„berg te ontvangen en te herbergen. De oude man „die ons in voorzegde hoedanigheid ontving, had een „goed en gul gelaat. Hij heeft reeds een dertigtal jaren „op deze plek doorgebragt en met der tijd zal hij er „rusten bij zijne voorgangers, wier grafsteenen men in „de nabijheid zijner woning ziet. Een wachthuis der „Gendarmerie staat naast het huis van den hermiet.

„Ik heb nog vergeten te zeggen, dat terwijl wij „te paard den berg bestegen, het rondom ons al don„kerder en donkerder geworden was. Wij hadden geen „maan: de hemel was betrokken: van verre gromde „bij wijlen de donder en het weêrlichtte. Dan zagen „wij plotselings de zee, den berg en den omtrek: doch „dit duurde maar een stip des tijds, en dan was de „duisternis weder des te grooter: iets hetgeen niet wei„nig toebragt om te in het oogloopender te maken den

„rossen vlammengloed, welke boven den krater des „volkaans zweefde; een gloed, gelijkende naar het schijn„sel van een brand, als andere huizen ons beletten het „gebouw te zien, waarin het vuur woedt. De krater „(gelijk straks zal beschreven worden) is eene groote „kom of kuil, die meer dan 300 voet diep is en aan „zijn rand meer dan 5000 voet in omtrek beslaat. „Dientengevolge moet de vlam uit den vuurkoker of „schoorsteen, welke zich op den bodem des kraters „bevindt, meer dan 300 voet stijgen, wil haar de berg„beklimmer zien kunnen.

„Thans moeten wij den draad des verhaals weder „opvatten. Wij waren dan bij de hermitagie van onze „paarden afgestegen, die, na nog eenigen tijd in de „open lucht vertoefd te hebben, vervolgens met hunne „leiders hun intrek namen in een soort van voorhuis „van het gebouw, hetwelk met een groote houten deur „gesloten werd. Wij waren een steenen trap, die zich „in dit voorhuis bevond, opgegaan en werden boven „door den kluizenaar, welke gekleed was in een een„voudige donkerkleurige pij, met een gordel, waaraan „een paternoster hing, om het lijf gesloten, verwelkomd „en in een vertrek geleid, voorzien van een tafel, een „leuningstoel en eene sofa met harde kussens. Alle „deze meubelen droegen de sprekendste blijken van „'s kluizenaars jaren lang betoonde herbergzaamheid! „Hij vroeg ons, of wij iets gebruiken wilden en bragt

„ons op ons bevestigend antwoord eerst een paar fles-
„schen lachryma christi, die echter op lange zoo goed
„van smaak niet was, als die, welken wij gewoon waren
„in ons Hôtel de Russie te drinken. Ondertusschen
„het was wijn in de asschen van den vuurberg gegroeid
„en bevond zich dus volkomen op zijn plaats. Voorts,
„na een korte poos, bekwamen wij een grooten schotel
„met warme macaroni, waarop niets aan te merken
„viel, daarbij brood, rookworst en ten slotte een struif,
„mitsgaders eenige vruchten.

„Na ons door dit maal behoorlijk tegen verdere
„vermoeijenissen gesterkt te hebben, besloten wij tot
„één uur na middernacht te rusten en dan den krater
„te bestijgen. Daarop wees de kluizenaar mijnen twee
„reisgenooten een vertrekje aan, waarin zich een bed
„bevond, terwijl hij mij nog een paar in grove maar
„zindelijke slopen gewonden kussens bragt. Met dezen
„en met mijn reismantel maakte ik op de sofa een
„nachtleger, waarop ik mij nedervlijde en insluimerde.

„Ten één ure kwam men ons wekken. Het stof-
„regende; doch hierdoor lieten wij ons niet terughouden.
„Ons voornemen was om langs den kegel des vuurbergs
„tot den rand des kraters te klimmen, dan met onze
„gidsen in denzelven af te dalen, en, na dit merkwaar-
„dig natuurwonder wel bezigtigd te hebben, de diepte
„weder te ontstijgen om van den top des volkaans het ver-
„hevene tafereel van het opgaan der zon te aanschouwen.

„De hermitagie verlaten hebbende, konden wij nog „een eind weegs ons van onze paarden bedienen, doch „weldra waren wij (na een klein gebouw, dat den ko- „ning toebehoort, voorbij gereden te zijn) den voet des „kegels genaderd, waar het klimmen te paard niet meer „mogelijk is. De grond toch of berghelling is er bedekt „met volkanieke steenen en los opeengehoopt lavagruis, „donkergraauw of zwart van kleur. De voetganger „moet trachten langs de grootste en meest-vastliggende „steenen naar boven te klauteren en zich getroosten „om nu en dan weder even zooveel achteruit te zakken, „als hij vooruit geklauterd is. Voorwaar een afmattend „werk, wanneer het ruim een half uur duurt. Dit „neemt echter niet weg dat er lazzaroni zijn, die voor „vier piasters n. f. en eene buona mano den bergbe- „zoeker naar boven torschen in een draagstoel, dat is „in een matten leuningstoel, waaraan ter wederzijde „stokken van een voet of zes lengte vastgebonden zijn.

„Mijne krachten willende besparen voor de moeije- „lijke afdaling in den krater en de nog moeijelijker „opstijging uit denzelven; als bij ondervinding wetende, „dat, vooral in dit warme land, men bij afmatting „gansch ongeschikt is om op te merken, na te sporen „en te genieten; zoo had ik (even als een mijner reis- „gezellen) reeds te Resina mijn besluit te kennen gege- „ven om van zoodanig eenen draagstoel gebruik te „maken.

„Het oogenblik was nu daar om van dit nieuwe „middel van vervoer gebruik te gaan maken.

„Buiten en behalve onzen gids en hoofdgeleider „Salvatore bestond ons gevolg uit vier toortsdragers, „voorts vier man bij iederen draagstoel, eenigen nog „daarenboven om de vermoeiden af te wisselen en dan „nog een troepje vrijwilligers (althans daar hield ik ze „voor) die er ook nog een duit dachten uit te halen, „onder anderen een oud man, met een mandje, waarin „brood, wijn, eijeren en vruchten.

„Het was waarlijk een regt fantastisch, ik zou „haast zeggen helsch gezigt, in het holste van een don-„keren nacht bij den rossen gloed der toortsen, deze „karavaan in een woestijn van lavacindels al klauterende „in beweging te zien, terwijl nu en dan de donder „gromde en een bliksemstraal flikkerde.

„In mijn draagstoel gewiegd, die dan links, dan „regts, en dan weer voor- en dan achterover helde, als „ware ik op eene woelende zee in een klein schuitje „gezeten, — kon ik niet nalaten de taaije spieren en „forsche longen mijner dragers te bewonderen. Wel is „waar, bekroop mij een enkele keer eene huivering, „wanneer ik bij een plotseling weërlicht of het helder „opvlammen van een afgeslagene toorts den zwarten „afgrond ontdekte, waaruit ik naar boven gezeuld werd, „of de grondelooze diepte, die naast mij gaapte; doch „het zigtbare zelfvertrouwen mijner dragers bemoe-

„digde mij niet minder, dan het schouwspel dat zij op-
„leverden, mijne gedachten verstrooide. Nu eens sche-
„nen zij als groote zwarte hagedissen, viervoetig, tegen
„den steilen rug des volkaans op te klimmen; dan weder
„vaster steenen onder de voeten krijgende vertoonden
„zij zich regtstandig en deden zij mij denken aan de
„afbeeldingen der reuzen, die den hemel bestormen.
„Soms kregen zij het wel eens te kwaad en dacht ik,
„dat ik om verre ging, als bijvoorb. de een meer gleed
„en afzakte dan de ander; doch dit herstelde zich toch
„telkens spoedig. Bijwijlen verpoosde zich de geheele
„optogt en dan toonden zij met nadruk, dat zij Napo-
„litanen waren, dat is het meest babbelende, en luidst
„schreeuwende volk des aardbodems.

„Eindelijk was het oogenblik daar, dat wij de draag-
„zetels verlaten moesten. Wij bevonden ons op eenen
„geringen afstand van den krater. Op een stok steu-
„nende, wandelde ik naast onzen gids, totdat wij van
„boven in den wijden diepen kuil nederblikten. Daar
„zagen wij door lange reeten of barsten in de zwarte
„oppervlakte des bodems het nog gloeijende lava. Ook
„verhief er zich een kleiner krater of kegel van don-
„kere specie, die van boven uit een groote gloeijende
„opening met korte tusschenpoozingen en doffe ontplof-
„fingen (als kwam er een zware zeegolf op een rotsmuur
„bonzen) een vuurfontein opwierp, bestaande uit gloei-
„jende brokken, bonken en kluiten lava.

„Wij wandelden nu omhoog langs den rand des „afgronds heen tot aan de plek, door den gids voor „onze afdaling gekozen. Ik gaf aan Salvatore den „arm, terwijl hij met de regterhand een brandende toorts „gevat hield. Het nederstijgen begon. Waar wij de „voeten zetteden, vonden wij zwart gekorrelde of tot „stof gewordene lava. Soms zakten wij er tot de knieën „toe in. Zoo kwamen wij langs den vrij steilen rand „des kuils beneden op den bodem. Daar was het of de „wijde kom een meer van vloeijend vuur had bevat „waarvan de oppervlakte ongelijk gestold en eene zwarte „harde korst geworden was. Onder deze korst zagen „wij op verscheidene plaatsen, zoo aan den buitenrand „als meer midden in, de nog gloeijende zelfstandigheid, „waarvan deze korst, als het ware, het deksel uitmaakte. „Eene groote hitte kwam ons telkens te gemoet en „daarbij een stikkende sulferwalm, zoodat ik nu en dan „mijn mantel, dien ik bij mij gehouden had, bij wijze „van vuurscherm gebruikte.

„Op dezen weinig vertrouwen inboezemenden vloer „door onzen gids voorafgegaan, begonnen wij denzelven „te betreden. Van nabij bezagen wij nu de korst. Zij „bestond, als het ware, uit zwartgraauwe schilden of „onregelmatige zerken van ongelijke grootte. Als men „er op trapte, gaven zij een bros geluid. Over de „reeten, van de eene zerk op de andere stappende, „naderden wij een plek waar daags te voren brandend

„lava was ingestroomd. Onze gids daalde een paar „stappen naar beneden en nam met een stok uit den „rand der nog gloeijende massa een klomp lava; hetwelk „(daar de stok begon te vlammen) als een stuk taai lak „of gesmolten glas zich buigen en kneden liet. In dit „lava drukte hij een piaster. Bekoeld zijnde zou daar- „uit de piaster weder weggenomen worden en het lava „zou zijn afdruksel behouden. Nog met vier andere „klompen lava werd deze proef herhaald. Soms laten „reizigers hun naam op een ijzeren staaf en relief gra- „veren, om er afdruksels van te maken in het lava en „die als souvenirs van den volkaan mede te nemen.

„Toen het afdrukken der piasters was geëindigd, „begaven wij ons een pas of twintig verder naar de „met gloeijende brokken lava bedekte verhevenheid, uit „welke zich, als een volkaan in miniatuur, de open „schoorsteen of vuurfontein verheft. Onze gids had de „voorzorg genomen, om ons zoo te leiden, dat wij op „eene plaats kwamen, die afwindig was. De dikke sul- „ferwalm en de brandende uitwerpselen werden alzoo „van ons afgedreven. Dit nam echter niet weg, dat „het er geweldig heet was en een stikkende rookwolk „ons wel eens naar versche lucht deed snakken. Tegen „de hitte diende mij, gelijk ik gezegd heb, mijn man- „tel voortreffelijk, als een schut. De brandende schoor- „steen zagen wij met korte tusschenpoozingen eene zekere „hoeveelheid gloeijende zelfstandigheden bijna regtstan-

„dig, een voet of zestig hoog naar boven werpen. Het „was volkomen (naar de afbeeldingen van eruptiën „te oordeelen) eene uitbarsting van den Vesuvius in het „klein. Iedere ontploffing ging vergezeld van een dof „geluid, dat (gelijk wij reeds aanstipten) naar een zware „golfslag geleek. De brandende stoffen vielen niet ver „van den vuurmond neder.

„Eindelijk werd het sein gegeven om dit helle- „portaal weder te verlaten. Eerst sprongen wij van „lavaschors op lavaschors; zoo bereikten wij weder den „rand des bodems, en van daar begon het opstijgen „langs den steilen wand des kraters, door de stuivende „en gruizelige lavabrokken en lavakorrels. Dit was een „afmattend werk. Dikwijls als ik meende een goeden „stap opwaarts te zullen doen, zakte ik in de asch wel „drie stappen achterwaarts. Wilde ik eens stilstaan en „de hijgende borst met frisschen adem vullen, dan zwolg „ik een wolk stinkenden zwaveldamp in, die mijn lon- „gen pijn deed en mij aan het hoesten bragt. Onwil- „lekeurig mompelde ik de regels van Vergilius:

„*Facilis est descensus Averni;*
„*At revocare gradum et superas evadere ad auras,*
„*Hoc opus, hic labor est!*

„Van onze geleiders, die ons touwtjes toereikten „of poogden te ondersteunen, hadden we weinig baat,

„want op den ontrouwen grond gleden zij, als zij „zich inspanden om ons naar boven te trekken, met „ons achteruit en hadden genoeg met zichzelven te stel- „len om anderen niet met goed gevolg te kunnen helpen.

„Met geduld en onvermoeiden arbeid komt men „echter alles te boven. Eindelijk na menigvuldige pau- „zen en vernieuwde krachtsinspanningen stond ik buiten „adem en afgetobt op den gewenschten rand des kra- „ters, vanwaar wij den dageraad wenschten te ver- „welkomen.

„De hemel was nog altijd duister, hetgeen wel „bijzonder medegewerkt had om het gezicht van den „grooten vuurkuil voor ons te schooner en treffender „te maken, doch nu zulks niet meer noodig hebbende, „hadden wij wel gewenscht, dat het weder een weinig „ware opgeklaard. Er blies op deze hoogte een kille „nachtwind, die veel had van een vochtigen Holland- „schen Novemberwind. Nogtans deed hij mij, doornat „van het zweet, aanvankelijk groot genoegen, vooral „ook, omdat hij op den verstikkenden zwavelrook en „de ovenhitte van beneden volgde; maar dit deed mij „daarom weldra des te meer voor zijne te sterke en te „plotselinge verkoeling vreezen. Onze trouwe gids, ook „hierop bedacht, liet ons een weinig langs de berg- „helling naar beneden klimmen en bragt ons bij eene „uitholing of ondiepe grot, die niet alleen ons eeniger- „mate tegen den wind en den regen, die er begon te

„vallen, beschuttede; maar tevens warmte uitwaassemde, „als stonden wij tegen een ovenwand. Het was een „conduit de chaleur des volkaans.

„De oude man, die met zijn mandje met voor- „raad onze karavaan gevolgd was, daagde nu op. Hij „nam een paar eijeren en legde die op eene heete plek „in den bergwand, waar zij weldra gaar stoofden. „Voorts gaf hij ons een stuk brood en schonk hij ons „een glas brandewijn in. Een teug goeden cognac ware „ons nuttiger geweest, doch wij waren niet bedacht ge- „weest, deze hartversterking van huis mede te nemen.

„In deze uitholing of eigenlijk bij dezelve, want „zij was niets meer dan eene onregelmatige nis, die „ons maar half beschutte, bleven wij onder steeds toe- „nemenden regen en terwijl het nog nu en dan in de „verte donderde en weêrlichtte, den tragen morgen „afwachten. Eindelijk zagen wij bij het eerste dagge- „schemer, dat de wolken ons jammerlijk omgaven. „Dreef de wind er een van weg, weldra kwam er een „ander aanschuiven. Toch wachtten wij nog, totdat „onze horologiën ons de overtuiging gaven, dat de zon, „schoon onzigtbaar voor ons, reeds moest zijn opgegaan. „Nu hield alle reden om langer hier te vertoeven op. „De afdaling naar de hermitagie werd aangevangen. „Tot aan de knieën zakten wij in het zwarte losse lava- „gruis. Was men met dwergetredjes naar boven ge- „klommen, met reuzenstappen trad men naar beneden.

„Wij hadden maar werk om onze snelheid te matigen, „ten einde niet onderstboven te tuimelen.

„De krater des vuurbergs, als trachtte hij tot het „laatste toe aan zijne onbescheidene bespieders hunne „nieuwsgierigheid betaald te zetten, blies ons een tijd „lang zijn verpestende sulfersmook na, die door den wind „in de rigting, waarin wij afdaalden, nedergeslagen, „ons het ademhalen schier belette, en, ware zulks mo- „gelijk geweest, ons met nog meer spoed zoude hebben „doen vlugten.

„Gewisselijk ware het aangenamer geweest, indien „in plaats van regen en koude, een lieflijke Itali- „aansche morgenstond ons op den rand des kraters had „verrast. Het heerlijkst natuurtafereel, het schoonste „panorama der wereld had dan onze oogen verkwikt, „doch (vergis ik mij niet) de diepe indruk van het ge- „zigt des volkaans bij nacht, zoo verheven en schrikwek- „kend, als hij nu zich aan ons vertoonde, ware, althans „ten deele, verloren gegaan. Het behaaglijke, vrolijke „en schoone had dan te snel het sombere, huivering- „wekkende en schrikbarende verdrongen. Nu is me de „zwartgekleurde schilderij van den ingang der onderwe- „reld, met zijn eigenaardigen tint levendig bijgebleven, „en dit althans is, zoo al geen volkomene schadeloos- „stelling, toch eene vergoeding voor het fraaije en oog- „bekorende, dat wij hebben moeten missen.

„De regen hield aan te kletteren. Wij stegen te

„paard; reden naar de hermitagie, doch nat en koud, „hielden wij ons er niet op. Ten half zeven 's morgens „waren wij in de herberg van onzen gids Salvatore „te Resina en stapten toen in onze calèche om in een „uurtje ons in ons logement te Napels met een goed „ontbijt te verkwikken."

De reis naar Italië in 1843 — wij zeiden het reeds — was de laatste, waarvan Bogaers dagelijks bijgehouden aanteekeningen bewaarde. Ook van zijn vele later ondernomen togten stipte hij nu en dan — de eene maal meer geregeld dan de andere — het merkwaardigste aan, maar met de eigenlijk gezegde reisjournalen, die op hunne beurt de stof leverden voor zooveel belangrijke brieven, was het voor goed gedaan. Twee redenen verklaren het. Vooreerst reisde hij van nu af aan zelden alléén. Op zijn latere reizen strekte meestal zijn geliefde dochter of eene zijner zusters hem tot gezellin, en de indrukken werden meer in gesprekken dan in geschrifte getoetst en geresumeerd. De andere reden was van droeviger aard. Zijn getrouwe correspondent; zijn vader, wien hij al zijn wedervaren verhaalde; wien, naar hem luisterend en kaarten en plaatwerken bestudeerend zoo menige lange winteravond omvloog; zijn vader ging hem ontvallen. Nog in het voorjaar van 1844 vierde Frans Bogaers de gedachtenis van zijn vijftigjarige echtverbindtenis, maar reeds den 28sten Augustus daaraanvolgende bezweek hij aan een verval van

krachten. Naar volle waarheid mogt zijne bedroefde weduwe van hem getuigen, dat hare kinderen met haar treurden „om het gemis eens dierbaren vaders, welke „van hunne eerste jeugd af tot in zijnen hooggeklom-„men ouderdom toe, hun altoos een liefderijke zorg, „een wijze raadsman, een treffend voorbeeld van echte „pligtvervulling was.”

De uitgestrekte reizen van 1842 en 1843 had Bogaers volbragt zonder eenige schade, ja tot voordeel zelfs van zijne gezondheid. Geen vermoeienis was hem te veel geweest; uren lange bergtoeren had hij te voet gemaakt, twee en drie nachten soms had hij in diligences doorgebragt, zonder dat hij er eenig slecht gevolg van had ondervonden. Krachtig voelde hij zich, als in zijn beste dagen, en met vernieuwden lust hervatte hij telkens na zijn terugkeer zijne werkzaamheden.

Die werkzaamheden werden er niet minder op. Eerst als regter-commissaris, daarna als vice-president, moest hij een groot deel van zijn tijd aan de waarneming zijner betrekking bij de Regtbank ten koste leggen. Hoe wèl hij zich van zijne roeping als zoodanig bewust was, en hoe hoog het regterlijk ambt bij hem stond aangeschreven, getuigde hij in schoone taal bij zijne installatie als vice-president (Maart 1847): „Voorwaar, het is eene „edele, eene verhevene roeping, op het regterlijk ge-

„stoelte de Regtvaardigheid-zelve te vertegenwoordigen, „en zonder aanzien des persoons over de dierbaarste be- „langen van rijk en arm, van groot en klein naar de „voorschriften der wet uitspraak te doen. Het is iets „groots, het is iets heiligs, terwijl andere dienaren van „den Staat rekenschap hunner ambtsverrigtingen schuldig „zijn aan de boven hen gestelde magten en herroepelijke „betrekkingen bekleeden, — als Regter alléén aan God „rekenschap schuldig te wezen, en op eenen zetel plaats „te nemen, die evenzeer boven de hartstogten van het „volk, als boven de ongenade van het hoogste staatsgezag „verheven is."

Voorts stelden zijne medeleden in 't Instituut niet slechts op zijne tegenwoordigheid ter vergadering, maar ook op zijne eigenlijk gezegde medewerking prijs. Adam's Eerstgeborene werd in hun midden voorgedragen.

Op praktisch terrein; op het terrein des dagelijkschen levens — wij zijn in 't bezit van een merkwaardige proeve, hoe Bogaers zich ook dáár thuis bevond en wat helder inzigt en fijnen tact hij ook dáár wist ten toon te spreiden. De Vereeniging: Hulpbetoon aan eerlijke en vlijtige armoede, die zich inzonderheid gepaste werkverschaffing ten doel stelde, had haar eerste jaarvergadering te houden. Aan Bogaers werd de leiding daarvan opgedragen. Zie hier hoe hij in uitnemend schoone taal den zegen van den arbeid roemt: „Het brood, dat de mensch in het zweet zijns

„aanschijns eet, sterkt ziel en ligchaam beiden. Met „een geheel ander oog ziet de behoeftige op hetgeen hij „werkende heeft verdiend en op hetgeen hem om niet, „als bloote gift, is uitgereikt. Verheft het eerste hem „in zijne eigene schatting; spoort het hem aan tot be-„drijvigheid; stelt hij er prijs op, daar het hem moeite „kostte; — het andere integendeel herinnert hem zijn „vernederden toestand, stijft hem in zijn vertrouwen op „de deernis van anderen, en wordt niet zelden even „ligtzinnig verbrast, als het gemakkelijk was verkregen. „Daarom is inderdaad die aalmoes de beste en doel-„treffendste, die, in de hand der liefde als het ware eene „herschepping ondergaande, ophoudt aalmoes te schijnen, „om verdiend loon te worden."

Een even schoone uiteenzetting van de roeping der vrouw tegenover armoede en armen volgde. Vele vrouwen, de redenaar erkende het gaarne, ontbreekt het werkelijk aan tijd en gelegenheid, om zich metterdaad het lot der behoeftigen aan te trekken, en tot leniging van nood en smart handelend op te treden: „Doch men „vindt vrouwen, wie toch nog eenige oogenblikken be-„schikbaar blijven. Er zijn er, wier gezin klein is, terwijl „haar tijdelijke middelen groot zijn. Er zijn er ook, „wie de huwelijksband niet bindt, of wier echt niet „met kroost gezegend — of wier kroost de jaren der „eerste zorgen ontwassen is. Welk reiner, waardiger, „Gode behaaglijker gebruik kunnen deze alle van den

„tijd maken, die haar ter harer beschikking overschiet, „dan wanneer zij (als weldoende Engelen) dáár raad, „teregtwijzing, vrome toespraak en vertroosting brengen, „waar armoe, verlatenheid en hopeloosheid de zielen „nederdrukt en ten verderve voert."

Praktischen zin — niet minder legde Bogaers dien aan den dag, toen hij in vereeniging met de heeren H. T. Löhnis, W. C. Mees, J. J. Reuchlin, G. Obreen en D. Burger in 1844 eene Commissie vormde, die zich ten doel stelde, meer heldere begrippen te verspreiden omtrent de welbekende toen uitgeschreven vrijwillige leening. „Opgemerkt hebbende" — zoo luidde de aankondiging der Commissie — „dat er onder de „middenklasse der burgerij niet weinigen zijn, die alleen „door ongenoegzame bekendheid met den aard en de „bepalingen der thans geopende vrijwillige leening zich „laten terughouden van daarin deel te nemen, en alzoo „het algemeene welzijn met en benevens hun welbegre-„pen eigenbelang te behartigen, — zoo zijn de onder-„geteekenden te rade geworden zich te vereenigen met „het doel om alle zoodanige personen, die zich daartoe „bij hen zouden willen aanmelden, naar hun beste ver-„mogen behulpzaam te zijn in het verkrijgen der noo-„dige inlichtingen en in het doen bewerkstelligen van „inschrijvingen ten hunnen behoeve op den minst be-„zwarenden voet."

Praktisch ook — bij uitnemendheid was Bogaers

het, waar het gold, letterkundigen met raad en daad te helpen. Zet de hoogleeraar J. van Hall het plan op touw, den heer C. G. Cobet door eene geldelijke bijdrage tot voortzetting zijner studiën in het buitenland in staat te stellen — terstond sluit Bogaers zich daarbij aan, en ondersteunt hij de zaak met een aanzienlijke som. Is er een tegenspoed te bezweren, een smart te leenigen, een indommelende energie wakker te schudden — altijd is Bogaers gereed. Te vergeefs klopt niemand bij hem aan die, eerlijk en te goeder trouw, zijn hulp inroept. Dezen opent hij zijn beurs, genen zijn huis; zijn invloed, zijn voorspraak bij anderen geeft hij ten beste. Niet als van een lastige schare van indringers maakt hij zich van zijne beschermelingen af; hun lot, hun welslagen gaat hem ter harte, en hun zaak behartigt en bevordert hij als zijne eigene.

Aanzienlijk was dan ook het getal van hen, die aan Bogaers in dit opzigt verpligting hadden. Wat was hij goedhartig en smaakvol leidsman te gelijk! De meestertoon was hem vreemd, en nimmer liet hij zich op bewezen weldaden voorstaan of bragt hij betoonde welwillendheid in rekening. De beschaving die in den regel het deel was van hen, voor wie zijn bescherming werd ingeroepen, bragt te weeg dat zeldzamer dan 's werelds loop heet mede te brengen ondank zijn loon scheen. Toch bleef die ook hem niet bespaard. In later jaren zou hij het ondervinden ten opzigte van den

man, dien Geel in 1843 met het volgend geestig briefje bij hem binnenleidde:

„Brenger dezes is een mensch: humani nihil „a se alienum putat: dus ook u niet. Hij is zelfs „nieuwsgierig, of, decenter, begeerig om uwe kennis, „dat is, kennis met u te maken. Dit is mij een bewijs „dat hij verstand heeft. De ondervinding zal u moeten „leeren of die kennismaking voor u geen tijdverlies in „haar nasleep heeft. Ik zal hem niet aanbevelen met „een lijst van al zijne deugden en hoedanigheden: die „moet gij zelf ontdekken. Indien hij onwaardig was „door u gekend te worden, zou ik..... maak zelf deze „periode maar af! Ik begin die methode in practijk te „brengen, om tijd te sparen, en mijn lezers gelegenheid „te geven, om wat te denken. A propos, mijn vriend „heet van Vloten, geplaatst bij uw Gymnasium."

Welk gul onthaal de aanbeveling van Geel waarborgde, laat zich denken. Tot het jonger, tot het opkomend geslacht gevoelde Bogaers zich altijd bijzonder aangetrokken. Hem was het meer dan een ijdele betuiging wanneer hij het met een spes patriae! begroette. Van de ouderen begon reeds de een en ander hem te ontvallen — hij zelf begon reeds onder de ouderen mee te tellen.

Ook Rotterdam was voor hem niet meer hetgeen het geweest was. Hij miste er zijn vader en Tollens; zijn vader was heengegaan voor goed; Tollens had,

het sloven in de verwwaren moede, in 1846 zijne woonplaats naar Rijswijk overgebragt. „Wat zitten wij" — schreef hij in December van dat jaar — „te midden „van den barren winter! En toch bevalt het mij op „het besneeuwde land beter dan in de gladde straten „der stad. Is het maar eenigzins wandelens weer, dan „zwerf ik door het dorre geboomte, dat, op sommige „plekken althans, in zijn wintermantel zoo verbazend „schoon en indrukmakend is. Komt gij op een frisschen, „helderen dag niet eens herwaarts? Ik zal met u wan„delen en praten. Een plaats aan mijn frugale tafel, „en, wilt gij, een kamer en een bed, zijn altijd ter „uwer beschikking. Verras mij eens als gij durft; en „wees zeker, dat geen bezoek mij welkomer zal zijn „dan het uwe."

Bogaers gaf — nu gelijk zoo menigmalen later — aan de gulle uitnoodiging gehoor, en bragt zijn juist gedrukte Romancen en Balladen mede. Een paar dagen later schreef Tollens hem zijn oordeel daarover. „Inhoud, uitvoering en inkleeding zijn even fraai, en „vormen een allerbevalligst geheel. Het is een fijn ge„recht in een kostbaren schotel. Hoezeer mij alle de „gedichten bekend waren, heb ik ze echter met nieuwe „belangstelling en nieuw genoegen gelezen. Gij zult „eer met dat bundeltje inleggen en er pleizier van „hebben."

Zoo was het werkelijk. Met algemeenen bijval

werd het ontvangen. „Voor de honderdste maal" — zoo drukte W. H. Warnsinck Bzn. zijne ingenomenheid uit — „vond ik de waarheid bevestigd van een „honderdwerf herhaald gezegde van iemand, die wel „wist waar Abraham den mosterd plagt te halen: Rien „n'est beau que le vrai, le vrai seul est aima„ble. Begeert ge nog iets meer?" — „Ik dank" — schreef de kieschkeurige van Assen — „uwe be„gaafde Muze, dat zij weder in zuivere taal en wellui„dende toonen gezongen heeft ter eere van vaderland, „zedelijkheid en godsdienst." — „De lezing en herle„zing" — getuigde ten Kate — „van dien keurigen „bundel heeft mij een herhaald zielsgenot doen smaken; „en ik kan u niet zeggen, hoezeer ik uwe harmonische „conceptiën, uwe schilderachtige voorstelling bewonder. „Uwe vaerzen zijn muziek; velen hebben zich onwille„keurig in mijn geheugen gegriffeld."

Van al de gedichten, in den bundel opgenomen, viel het Pleegkind het meest in den smaak. Reeds vroeger had de dichter het met groot succès zoowel in het Instituut als in eenige afdeelingen der Hollandsche Maatschappij voorgedragen. Siegenbeek — geen onvoorwaardelijk bewonderaar, wij weten het, van Bogaers' poëzij — noemde het Pleegkind en het Leidsche wonder „kunstjuweelen van het echte water"; en hij drukte daarmee het algemeen gevoelen uit. De wijze waarop de geheele bundel ont-

vangen werd, deed voorzeker aan Bogaers' wenschen en verwachtingen niet te kort. De inhoud werd, ondanks het beperkt getal exemplaren, dat ook ditmaal werd uitgedeeld, ras genoeg in wijder kring bekend. Naast velen, die de gedichten ter leen ontvingen, en zich met een meer of minder gezette lezing vergenoegden, waren er, zooals ons gebleken is, die, ten einde ze altijd voor den geest en bij de hand te hebben, ze van buiten leerden of van het begin tot het einde afschreven. Bogaers hield met de Romancen en Balladen den reeds vroeger verkregen dichterroem ruimschoots op; en niets dan de waarheid sprak op zijn gewone schertsende manier zijn vriend Geel, toen hij hem toeriep: „Gij zijt een bol in dat genre, man! daarvan moet gij „vooral nog veel leveren: er is overvloed van stof voor„handen; en zoo zij lens is, lieg dan maar gerust! de „poëtische leugen staat u goed, en gij kleedt ze in een „allerfraaist gewaad."

Met de Romancen en Balladen sluit een gelukkig tijdperk uit Bogaers' leven. Jaren, in meer dan één opzigt somberder, stonden voor de deur.

De politieke gebeurtenissen van 1848 die zoo menig hoofd op hol en in allerlei rigting van streek bragten, droegen tot die verandering betrekkelijk weinig bij; in dien zin althans, dat zij Bogaers geen schrik aanjoe-

gen en hem wèl vurige belangstelling, maar geen afkeer inboezemden. Zijne opvatting der zaken blijkt duilijk uit het schrijven, waarmee hij zijn ouden vriend Donker Curtius verwelkomt als Minister van Justitie: „Men moet met blindheid geslagen zijn, als men tegen-„woordig niet inziet, hoe roekeloos en gewaagd het is, „uit bekrompene zucht tot rust of vermeend eigenbelang „steeds bij het oude te willen blijven, en de volksinstel-„lingen niet gelijken tred te laten houden met de voor-„uitgaande volksverlichting. Overal immers waar de „Regeringen, de aristocratiën, die zich aan de Regerin-„gen aansluiten, de noodige hervormingen in spijt der „publieke opinie met hardnekkigheid tegenhielden, springt „thans de veer met dubbel geweld los, en veel wordt „omvergeworpen en vernield, dat men naderhand weder „met moeite zal moeten opbouwen."

Aan de rustige beoefening der letteren om haarzelver wil waren echter zeker de tijden niet gunstig. Niet de dichters, allereerst de staatslieden waren aan het woord. Zelfs het stille boekenvertrek werd tegen de invasie van extra-, laatste-, allerlaatste tijdingen al minder en minder veilig. Geen wonder dat een man als Bogaers het stuk wereldgeschiedenis dat in onze nabijheid werd afgespeeld, met de uiterste belangstelling gadesloeg. Trouw en nauwkeurig las hij (ook in kalmer dagen) de beste Nederlandsche en vreemde dagbladen. Een reeks aanteekeningen en citaten, tot het jaar 1848

betrekking hebbende, geeft aanleiding tot het vermoeden, dat Bogaers een oogenblik het plan had opgevat zijne indrukken daarover te verzamelen en op grooter of kleiner schaal aan anderen mede te deelen. Wat daarvan zijn moge, tot uitvoering kwam het niet.

Duchtiger storing dan van de gebeurtenissen van den dag bedreigde Bogaers thans van den kant zijner gezondheid. Hand over hand nam zijn doofheid toe. Een badkuur in 1847 te Kreuznach beproefd, bleef zonder gevolg. In den daaropvolgenden winter tastte hem een hardnekkige geelzucht aan, die de doofheid zoodanig ontwikkelde, dat, toen hij in Mei beproefde het voorzitterschap van de correctioneele Kamer der Regtbank weder te aanvaarden, hem zulks niet doenlijk bleek te zijn. In die omstandigheden werd tot een koudwaterkuur besloten. In Mariënberg bij Boppard bragt hij niet slechts een groot deel van den nazomer en den herfst van 1848 door, ook gedurende den winter van 1848 op 1849 bleef hij er zich aan de vooral in dat saizoen weinig aanlokkelijke kuur onderwerpen. Op wat wijze en in welke stemming, blijkt uit het omstandig schrijven, dat hij in Januari 1849 uit Mariënberg aan zijn vriend Tollens rigtte:

„De Koning heeft mij een verlof van één jaar toe-„gestaan en van mijne ambtgenooten in de Regtbank heb „ik niets dan inschikkelijkheid, hulpvaardigheid en vriend-„schap ondervonden.

„Ondertusschen, waarde Tollens! hoort er waarlijk „vastheid van wil toe om zóó lang en bij vriezend weder „een leven te leiden, als ik leid. Oordeel zelf Dag aan „dag word ik 's morgens ten vijf ure in een koud nat „uitgewrongen laken gerold, voorts in wollen dekens „gewonden en onder dekbedden, als het ware begraven. „Wanneer ik dan, na een anderhalf uur liggens, weder „door en door warm geworden ben, vervoert men mij, „ingewikkeld als een mummie, naar het zoogenaamde „volbad. Dit is een ruime kom, waarin aanhoudend „koud welwater in- en uitstroomt. Van mijne omwind„selen ontdaan, dompel ik mij eenige keeren daarin „kopjen onder. Op die wijze frisch verkoeld, word ik „afgedroogd en een tijd lang krachtig gewreven. Een „breede linnen gordel, waarvan het gedeelte dat het „ligchaam raakt, vochtig gemaakt is en dien men dag „en nacht draagt, wordt mij omgedaan. Spoedig kleed „ik mij aan, en, in de open lucht, terwijl het nog „donker is, doe ik de verpligte morgenwandeling, bij „tusschenpoozen drie glazen bronwater drinkende. Als „ik dan na een anderhalf uur stappens, weder goed „warm ben, ga ik ontbijten met geraspt bruin brood „en zure melk. Ziedaar het eerste bedrijf. Het tweede „begint te half elf. Dan loop ik een half uur, ten „einde mij voor het zoogenaamde Wellenbad voor te „bereiden. Warm moet men toch altoos zijn, alvorens „te baden, wil men er nut van hebben. In het Wel-

„lenbad wordt men gedurende een minuut vier of vijf „van alle kanten overstort en overspoeld door eene „breede golf, die schuimend en bruisend uit een hori-„zontale sleuf komt schieten. Wandelen en waterdrinken „vervangen weder het Wellenbad, en ten één ure noo-„digt het kloosterklokje de gasten aan den disch, die „tamelijk schraal is en geen anderen drank dan water „toelaat. Ten vier ure vangt het laatste bedrijf aan. „Men maakt op nieuw een uitstapje in de open lucht „om ten vijf ure voor het zitbad gereed te zijn. Dit „laatste bestaat daarin, dat men gedurende 15 à 20 „minuten in een tobbe van zink gaat zitten, die met „koud water gevuld is. Daarbij wrijft men zich het „onderlijf. Op die wijze verfrischt neemt men weder „beweging om de reactie te bevorderen; tevens een glas „of drie koud water drinkende. Zoo is het dan weldra „zeven uur geworden en men begeeft zich naar den avond-„maaltijd, die, of uit zure melk met bruin brood, of „uit gestoofde pruimen en dergelijke ligte kost bestaat. „Thee, koffij, chocolaat, bier, wijn ..... het zijn alle-„maal verboden waren in ons waterpaleis. Zuiver bron-„nat drinkt men en anders niet; maar ik moet er bij-„voegen, dit bronnat is kristalklaar en smaakt opper-„best. Na dus den dag ten einde gebragt te hebben, „maakt men ten half tien zijn gordel nog eens vochtig „en begeeft men zich te bed om van Ondinen, Nixen „en Watergeesten te droomen.

„Dat er bij zulk een leventje weinig tijds overschiet „voor gezette werkzaamheid, behoef ik niet te zeggen. „Trouwens al wat den geest te veel zou inspannen is „bij de kuur streng verboden: hoogstens kan men in „de tusschenuren een weinig lezen of een brief schrijven.

„De conversatie beduidt hier thans niet veel; het „getal der badgasten is in dit saizoen zeer gering — niet „meer dan anderhalf dozijn — en dit zijn of zieken of „onbeschaafde lieden, althans geen menschen die wij „zouden noemen congenial to our soul. Maar ik „heb U nu de mingunstige zijde van de Mariënberg„sche koudwaterkuur vertoond, de billijkheid vordert, „dat ik het meer behaaglijk gedeelte U niet verzwijge. „Voor hen, die, gelijk wij, mijn Vriend! de schoone „natuur met een zeker gevoel van aanbidding liefheb„ben, leveren, zelfs in den winter, die besneeuwde „bergen met hun bosschen en bouwvallen, die bevroren „beken met haar glinsterende ijsstalactiten, die trotsche „Rhijn met zijn witgekuifde schotsen hoogst genoege„lijke oogenblikken op. Daarbij is het badhuis een „schoon, kolossaal, fraai gelegen gebouw. Voordat de „Franschen de geestelijke goederen nationaal eigendom „verklaard hadden, was het een adellijk nonnenklooster. „De meeste cellen (zoo groote als kleine zijn zij bij de „twee honderd in getal) zijn nette gemakkelijke ver„trekken. Ik bewoon er een paar der beste van met „een klein terras er achter, waar 's morgens al de vin-

„ken, pimpelmeezen en roodborstjes uit den omtrek op „de kruimels van mijn ontbijt onthaald worden. Op het „Zuiden en Oosten uitziende, gaat er voor mij geen „enkel lachje der zon verloren. Door drie ramen heb „ik het gezigt op het dal, waarin onze tuin ligt, op de „Cecilia Höhe, langs welke de rijweg naar Trier opkron- „kelt, op den Kreuzberg met een schilderachtig kapel- „letje op zijn top en wijders op al de overige bergen „van den omtrek. Een zijraam toont mij in het ver- „schiet den Rijn met het dorpje Camp aan den over- „kant. Voorts is alles, wat het badwerk aanbelangt, „hier uitmuntend ingerigt. Eene zeer milde wel, die „op een 500 passen afstands van het gebouw aan de „glooijende berghelling ontspringt en door onderaard- „sche pijpen geleid wordt, voorziet al de fonteinen bui- „ten- en al de baden binnenshuis rijkelijk van altijd „helder en vloeijend water. Ook de badbediening laat „niets te wenschen over. Op een minuut of vijf af- „stands hebben wij (beneden ons) de oude Rijksstad „Boppard, die aan de rivier grenst. Deerlijk is zij door „den tijd gehavend..... doch genoeg van Mariënberg „en Boppard!

„Nu (waarmede ik had moeten beginnen) nog een „enkel woord over u, mijn waarde Tollens. Met deel- „nemende blijdschap heb ik van Rochussen verno- „men, dat gij regt tevreden zijt van uw verblijf te „Rijswijk en dat uwe gezondheid zich best bevindt bij

„het buitenleven. Dat het dichtwerk u nog fiksch van „de hand gaat, dit getuigt uw Bundel luid. Met uwe „beste verzen mag hij in gezelschap wandelen. Hij ver„schaft mij hier menig oogenblik van waar kunstgenot. „Gij hebt goed kunnen vinden hem Laatste Ge„dichten te titelen en afscheid van het publiek te „nemen, doch, het is bekend, dit verbindt tot niets. „De Goden lagchen om zulke hypocondrische voorne„mens. Gij zult (daar Gij u nog in uwe volle kracht „moet gevoelen) nog veel dichten, hetwelk Gij niet de „onbarmhartigheid zult hebben om naar uwe Oeuvres „posthumes te verwijzen: anders toch zult Gij maar „den last hebben om het aan uwe oude vrienden, die „Gij welligt allen overleven zult op uw gezond buitentje, „in manuscript te moeten mededeelen.

„Vaarwel ondertusschen, Beste Vriend!" enz.

Van het koude water ondervond inderdaad Bogaers' gestel de heilrijkste gevolgen. Maar tegen de doofheid baatte het, helaas! niet. De beroemdste Duitsche specialiteiten, door hem geraadpleegd op een reis die hij in den zomer van 1849 door Pruissen en de Rhijnlanden ondernam, wisten evenmin herstel aan te brengen. Nog gingen een paar jaar met vruchtelooze pogingen om het gebruik van het juist voor Bogaers, naar het scheen, zoo onmisbaar zintuig te herkrijgen, voorbij; en toen achtte hij, van het onherstelbare der kwaal volkomen overtuigd, het oogenblik gekomen om zich

los te maken van de betrekking die hij met zooveel eer en zooveel genoegen had vervuld, maar wier behoorlijke waarneming voortaan voor hem onmogelijk was. In 't begin van 1853 werd hij op zijn verzoek eervol als lid en vice-president der Regtbank ontslagen.

Te moeten breken met het openbare leven, waarvoor men, naar anderer getuigenis en eigen bewustzijn, zoo volkomen geschikt en berekend is; vaarwel te moeten zeggen aan de genoegens van een verkeer, waarin men tot de leiders en toongevers behoorde; de volle accoorden en zuivere harmonieëen van het leven in meer dan éénen zin te voelen wegsterven; zich bewust te zijn dat de verstrooijingen niet alleen, maar ook de onmiskenbare, altijd gewaardeerde maar bij het klimmen der jaren dubbel op prijs gestelde zegeningen van het gezellig samenzijn voortaan, en voor goed, zijn ontzegd; dichter te zijn, en geen klank meer op te vangen; te gloeijen van liefde voor al wat wèl luidt, en nimmermeer welluidende stemmen en toonen te vernemen — schrikkelijk, diep beklagenswaardig lot!

Hoe welberaden, hoe edel, hoe echt christelijk Bogaers dat lot wist te dragen; hoe blijmoedig hij den last van het leven bleef torschen en hoe dankbaar hij waardeerde wat van den lust van het leven voor hem restte — niet wij zullen 't uiteenzetten; — Bogaers-zelf zal het ons zeggen. Nu zijn omgang met anderen bijkans uitsluitend schriftelijk moest plaats hebben,

hield hij meer geregeld nog dan vroeger in één daartoe bestemd brievenboek aanteekening van het door hem geschrevene. Kostbare bijdragen voor de geschiedenis zijner laatste levensjaren zijn ons zoodoende bewaard gebleven; te welkomer, naar mate de rijen van die correspondenten, wier brieven op hunne beurt de bewaring en verzameling waardig waren, aanmerkelijk begonnen te dunnen.

Aanvankelijk, zoolang Tollens leefde, liet zich dat nog minder gevoelen. Gezetter dan ooit werd de correspondentie tusschen de beide vrienden gevoerd; tal van gemeenschappelijke herinneringen; de gebeurtenissen van den dag; de lotgevallen van vrienden en bekenden; bovenal de gedichten, door Tollens en door Bogaers ter perse te leggen, leverden stof in overvloed.

Een oogenblik, maar ook niet langer dan een oogenblik stonden beiden stil bij de opheffing van het Instituut. Sints 1847 was Bogaers, door ziekte teruggehouden, daar slechts zelden verschenen. Een spreekbeurt had hij er in zeer geruimen tijd niet vervuld; éénmaal was zijn vriend des Amorie van der Hoeven er voor hem, met de voordragt van de Duiker opgetreden. Dit alles nam niet weg, dat de belangen van het Instituut ook Bogaers zeer ter harte gingen en dat hij den strijd, over het zijn of niet-zijn der inrigting gevoerd, met belangstelling gadesloeg. Maar bij opregte, welgemeende belangstelling liet zoowel hij als

zijn vriend Tollens het dan ook blijven. Gekrenkte eigenliefde; lust om het den staatsman, wien de val van het Instituut in de eerste plaats geweten werd, betaald te zetten, was beiden even vreemd. Integendeel; overtuigd, dat de een den ander niet verklappen en aan de verontwaardiging hunner collegaas prijs geven zal, glimlachen zij te samen over de woede, waarin sommigen ontstoken zijn: „Ziedaar" — had des Amorie van der Hoeven in een brief aan Bogaers uitgeroepen — „de vrijzinnige regering, waaronder wij thans „in Nederland leven! In Frankrijk wordt alles door „militair despotisme, hier door ministeriëele willekeur „beheerscht." En de Hoogleeraar Mulder had aan zijn liefde voor het Instituut en aan zijn haat tegen den Minister van Binnenlandsche zaken in een opzettelijk daartoe geschreven brochure den vrijen teugel gelaten. „Hebt gij" — vraagt naar aanleiding daarvan Bogaers aan Tollens — „de brochure van Prof. Mul„der gelezen? Hij zou van het Instituut iets meer „dan een Raad van State hebben willen maken. Des„kundigen zullen over dit geschriftje de schouders op„halen. De man is uitmuntend in zijn vak en meent „het best, maar zulke verdedigers doen meer kwaad „dan goed. — Zoo het Instituut zich nuttig of noodig „achtte, had het (mijns inziens) bij de tijdelijke be„krompenheid van 's Rijks middelen haar teering naar „de neering moeten zetten, althans voor het tegenwoor-

„dige zich bekrimpen. Bezuiniging toch is eene drin-
„gende behoefte voor onzen Staat, en de Minister die
„ze voorstaat zal steeds de publieke opinie op zijne hand
„hebben. Nu intusschen het Instituut-zelf het alterna-
„tief gesteld heeft geld of opheffing, moet het,
„dunkt mij, opgeheven, geen kinderachtigen spijt toonen,
„maar waardiglijk zich in zijn mantel wikkelen — en
„sterven."

Sloten de poorten van het Instituut zich voor goed en voor al zijn leden — straks zou Bogaers in een anderen tempel der wetenschap in triomf worden binnengeleid. De Belgische Academie bekroonde zijn Lierzang op den dood van Koningin Louise, gemalin van Leopold I, met goud. Hoe vleijend het onthaal was, dat ook van de zijde van het publiek in Zuid- en Noord-Nederland aan het gedicht ten deel viel, staat velen onzer nog duidelijk voor den geest. En dat dit onthaal verdiend was, getuigde in de eerste plaats de gulle lofspraak van Tollens: „Ik heb uw vers met uitstekend genoe-
„gen gelezen. Het is vol van gevoel en gloed. De
„versificatie is los en gespierd; de dictie correct en
„duidelijk. Er is niet één couplet te veel, en dat is
„vooral ook een groot verdienste. Er is mij onder het
„lezen geen enkele variante ter verbetering ingevallen.
„Op een eventueele drukproef zal ik misschien wel weer
„een paar onverschillige woorden met andere, die niet
„beter zijn, ter verwisseling op te geven hebben. Het

„geheel is boven alle vitterij verheven. Gij zijt de „poëtische taal meester, en de conceptie is onverbe- „terlijk.”

Weldra viel soortgelijke en niet minder wèlverdiende lof te beurt aan die keurige overzettingen, die Bogaers onder den titel: Dichtbloemen uit den vreemde het licht deed zien. Wie stemt niet in met den lof, wederom door Tollens het eerst er aan gegeven? „De stukjes zijn los en bevallig naverteld, en „laten niets gevoelen van de moeite, die dat gekost „heeft. Het verheugt mij telkens als ik uwe verzen lees, „dat ik overtuigd worde, dat gij, even als ik, de poëzij „voor een fijn geregt houdt, 't geen vooral niet slordig „wil opgezet of voorgediend zijn.” Evenmin als zijne vroegere werken stelde Bogaers ook dezen nieuwen bundel voor het publiek verkrijgbaar. In het belang van des dichters roem en van de schatting der poëzij in 't algemeen beklaagden verscheiden zijner vrienden — Siegenbeek en A. de Vries voorop — zich daarover met meer aandrang dan ooit. Aan de beperkte wijze, waarop de Dichtbloemen werden rondgedeeld, danken wij echter weer eenige merkwaardige brieven, waarin zij, die ze ten geschenke hadden ontvangen, hun dank daarvoor uitspreken. Om der verscheidenheid wille vermelden wij er ditmaal twee van staatslieden, zeer verschillend in politieke rigting, maar eenstemmig in liefde voor de Nederlandsche taal en letterkunde. De Minister

Nedermeijer van Rosenthal verklaart, bij de ontvangst zich een der aangenaamste oogenblikken herinnerd te hebben, „zoo niet van mijn geheele leven, althans „van mijne laatst verloopen levensjaren, die overigens „zoo weinig opbeurends voor mij opleverden." Hij bedoelt de viering van Tollens' zeventigsten verjaardag, bij welke gelegenheid hij namens den Koning het Kommandeurskruis van den Nederlandschen Leeuw in bijzijn van Bogaers den grijzen volksdichter op de borst gehecht had. Hij ziet in Bogaers de evenknie, den waardigen opvolger van den „bard, in wien al wat edel „denkt niet slechts den geestvollen dichter huldigt, maar „ook den braven man eerbiedigt, die de snaren nimmer „heeft gespannen dan om de reinste en den mensch „meest verheffende gevoelens op te wekken."

En de oud-Minister de Jonge van Campens Nieuwland verklaart: „Ofschoon de jaren een pro- „saischen tint geven, is bij mij gevoel en smaak voor „dichtkunst gelukkig niet geweken en ik stel mij voor „ons uit uw nieuwen bundel bij de thé een aangenaam „genot te bezorgen, wanneer wij, als de visites ons niet „hinderen, altijd het een of ander product van smaak „te zamen lezen. Thans tot den rang van fainéant „bevorderd, bekommeren mij daarbij als in vorige jaren „de bezigheden niet.

„Tot mijn genoegen doet deze bundel mij voor- „onderstellen dat uwe gezondheid verbeterd zal zijn, en

„lust tot litteratuur en werken behouden zal zijn geble-
„ven. Het is lang geleden dat ik u eens heb mogen
„ontmoeten en bij een bezoek in de residentie houde
„ik mij zeer aanbevolen. Ik heb het geluk van met de
„mijnen het voorregt eener goede gezondheid te genie-
„ten. In het ambteloos leven troost ik mij zeer, en
„wijde menig uur op mijne wijze aan studie en letter-
„oefening. Mijne plaats zou thans niet te vinden zijn.
„Na een rust van bijna 25 jaren heb ik dezen winter
„weder eens in onze maatschappij Diligentia gesproken!
„Hoe dikwijls herinner ik mij nog aan den ouden tijd,
„en de zamenkomsten bij onzen goeden en zoo ijverigen
„vriend R. [Romenij?] Wat is al zedert veranderd!!
„Regt gevoelig aan uwe vriendelijke attentie teeken ik
„mij gaarne met bijzondere hoogachting," enz.

Dichtbloemen uit den vreemde had Bogaers gegeven. In den vreemde bleef hij, zijn klimmende jaren en toenemende doofheid ten trots, gaarne verkeeren, en nieuwe inspiratiën zoeken. Engeland en Frankrijk werden wederom, ditmaal in gezelschap zijner dochter, bezocht. In 1852 strekte hij zijn togt tot het nog niet bezocht oostelijk deel van Europa uit. „Op
„mijne reis" — teekent hij aan — „heb ik Z. Duitsch-
„land, Tirol en Oostenrijk bezocht. Ik had een zeer
„aangenamen reisgezel in mijn vriend Dr. van Teu-
„tem. In Weenen echter heeft hij, door zijn bezig-
„heden naar Rotterdam teruggeroepen, mij moeten

„vaarwel zeggen, en ik ben toen Hongarije ingegaan, „een land dat mij zeer aantrok zoowel om zijne oude „geschiedenis, als wegens zijn jongste lotgevallen.

„Te Pesth zag ik uit mijn kamer op de trotsche „Donau de stoomboot, waarin ik wel had willen zitten, „naar Constantinopel varen en aan de overzijde tegen „het gebergte aan, het oude Buda, zoolang de buit der „Turken en dat in het revolutiejaar 1848 eene nieuwe „vermaardheid gekregen heeft door de gevechten van „Gorgei en Hentzi.

„Het is een merkwaardig volk die Magyaren. Ze „spreken een taal die geen verwantschap heeft met „eenige andere Europesche taal, die der Finnen uitge„zonderd. Waar wij voornaamwoorden of voorzetsels „bezigen, gebruiken zij achterzetsels. Kés (spreek uit „Kees) beteekent bij hen een mes. Kést, dat mes, „Késben, in het mes en zoo zou ik er hier wel een „honderd of drie verschillende voorbeelden bij kunnen „voegen. Hunne letterkunde is sinds de laatste 50 jaar „zeer toegenomen. Zij bezitten verscheiden dichters en „prozaschrijvers, met welke zij zeer hoog loopen.

„Door Moravië, Bohemen, Saxen en Pruissen ben „ik teruggekeerd, veel ziende dat mij nog nieuw was „en veel ouds met genoegen hèrziende.

„Van een schat belangrijke herinneringen beladen „heb ik thans de winterkwartieren betrokken."

Inderdaad bepaalde hetgeen Bogaers van de reis

meebragt zich niet tot een schat van belangrijke herinneringen. Aan zijne gewoonte getrouw, had hij zich zijn verblijf in Hongarije ten nutte gemaakt om niet slechts van de plaatsen die hij bezocht een blijvenden indruk te bekomen, maar om tevens zooveel mogelijk door te dringen in de geschiedenis, de letterkunde, de zeden van het volk, in welks midden hij zich bevond. Het beste dat over dat een en ander in de nationale taal verschenen was schafte hij zich aan en nam hij mee naar huis; en de rust der winterkwartieren werd dienstbaar gemaakt aan het aanleeren der Magyaarsche taal en van een paar harer voornaamste dialecten.

Daar was nog een geheel andere arbeid, die hem in den winter van 1852 op 1853 wachtte. Tollens had tot de uitgaaf van een Tweede Deel zijner Laatste Gedichten besloten, en riep de medewerking van zijn vriend in dezer voege in: „Ik heb na lang „hinken op twee gedachten dan toch maar besloten om „nog een tweede deel Laatste Gedichten uit te „geven. De gekke houding, die ik aannemen zal, door „mij op nieuw te vertoonen, na ik afscheid genomen „heb, zal ik met een paar inleidende woorden dienen „goed te maken. Doch een voorrede is mij daartoe te „pedant; ik wilde dat in een brief doen, en wel in een „brief aan U. Maar daartoe moet een aanleiding zijn, „en, op een logen zinnende, is mij ingevallen, dat ik „den schijn moest aannemen, alsof ik het meest en het

„dringendst door U was aangezocht tot de uitgave van „dien bundel. Dat denkbeeld hou ik sedert vast. Wilt „ge, om mij van de helft dier zonde te ontlasten, en „de wederhelft op U te nemen, mij nu nog zulk een „dringende aansporing doen toekomen, 't zal des te „beter zijn.

„Maar raillerie à part! Ik wilde gaarne, dat „gij mij vergundet, U een drukproef van ieder blad toe „te zenden, in de eerste plaats om de mij ontsnapte „drukfeilen aan te wijzen of te verbeteren, dewijl men, „zijn eigen werk lezende, dikwijls niet ziet wat er staat, „maar wat er staan moest; — doch vooral, om mij „hier en daar met uwe opmerkingen en aanmerkingen „dienst te doen. Vier oogen zien meer dan twee, of „liever drie oogen zien meer dan één, want ik heb er „maar één tot mijn wil. — 't Is niet, mijn beste Bo- „gaers! om nu en dan een knik van goedkeuring of „een woord van lof uit te lokken (ik hoop dat ge mij „daartoe beter kent) maar alleen om mijn voordeel te „doen met wat gij aan te merken zult hebben. Laat „mij uwe toestemming op mijn aanzoek toekomen, en „mogt ik die nog niet ontvangen hebben als ik een „eerste proef krijg, dat al spoedig gebeuren kan, — „dan zend ik U die, niettemin, al dadelijk toe."

Bogaers' toestemming liet zich natuurlijk niet wachten, en een correspondentie, voor de kritiek van Tollens' gedichten, voor de kennis van den fijnen smaak

der beide mannen, voor de waardeering van beider groote talenten van eigenaardig belang, ontspon zich. Hier — het spreekt van zelf — kan die correspondentie, over verzen en versregels loopend, niet worden opgenomen, en kan de vermelding volstaan dat zij volkomen aan het doel beantwoordde en ook op zich-zelve reeds een bron van nieuwe genoegens voor de beide vrienden opende. „Gij weet niet" — schreef Tollens — „hoeveel dienst „ge mij doet, niet door mij nu en dan te zeggen: dat „is naïf, of daar is gevoel in, maar door uwe zoo juiste „aanmerkingen, waarvan ik meestal partij trek. Ook „hebt ge, mijn hardhoorige vriend! een uitmuntend ge„hoor, en meer dan eens heb ik toestemmend geknikt, „als ge mij op een wanklank attent maaktet." — En een andermaal: „Zeer zeldzaam heb ik de juistheid „uwer opmerkingen niet gevoeld en toegestemd, en ten „slotte is mijn werk aan uwe scherpzinnigheid en aan „uw zangerig gehoor vrij wat verpligt."

Ook nadat de tweede bundel der Laatste Gedichten verschenen en met ongeveinsden bijval ontvangen was, werd, tot weinige dagen vóór Tollens' dood toe, de briefwisseling voortgezet. De werken der jongere dichters werden gelezen en beoordeeld; de Génestet en van Beers waren de twee, die naar beider oordeel het meest beloofden. Over de anderen, aan Tollens zoowel als aan Bogaers sinds lang bekend en voor het meerendeel met hen bevriend, bestond uit

den aard der zaak minder aanleiding, een gevoelen te uiten. In de poëzij van da Costa voelde geen van beiden zich thuis; en nu en dan gaven zij daarover hun hart lucht. „De Hesperiden van da Costa" — berigtte Tollens — „heb ik reeds in huis, maar nog „niet gelezen. 't Is poëzij, die mij meer inspanning „kost, dan genoegen aanbrengt. Ik heb mij nooit kun„nen begrijpen, waarom men da Costa een waardig „plaatsvervanger van Bilderdijk genoemd heeft. Bil„derdijk is in vorm en dictie onverbeterlijk; aan da „Costa hapert in beide opzigten veel. Niettemin is „da Costa een beste vent, van wien ik sedert eenigen „tijd veel meer houde dan vroeger toen ik hem minder „kende." Het oordeel van Bogaers luidde nog ongunstiger: „De Hesperiden van da Costa ben ik be„gonnen te lezen. Tot nog toe blijf ik er zeer koud „bij. De verzen zijner jeugd, in twee deelen versche„nen, zijn (dunkt me) de beste, die hij gemaakt heeft... „Nooit ben ik veel in aanraking met hem geweest, „maar heb hem altoos gehouden voor iemand die, door „den invloed van Bilderdijk's mystiekerij, in zijne „jeugd geworden is wat hij thans nog is. Aan zijne „goede trouw twijfel ik niet, maar ik hou het er echter „voor, dat de bekrompen orthodoxie zijns meesters, „overal door hem met drift en zucht tot proselietenma„kerij rondgebazuind en rondgevent, (want het brengt „geld op!) in staat, kerk en huisgezin veel zotheid,

„tweespalt en dweeperij veroorzaakt. Gij weet, mijn „waarde Tollens, hoe openhartig wij altijd met elkan- „der gesproken hebben, weêrzijds overtuigd, dat het „ons steeds om waarheid te doen was. Zoo openhartig „ben ik nog en daarom wil ik U gaarne zeggen, dat „ik bij al de geestesbeweging van onzen tijd, niet stilge- „zeten heb en nog niet stilzit met onderzoeken, ja zelfs, „dit nu nog meer doen kan en ook doe dan vroeger, „toen beroepsbezigheden en gezellige omgang veel van „den tijd namen, dien ik thans geheel aan mij zel- „ven heb. En wat is het resultaat hiervan? — Dit; „dat ik mij hoe langer hoe meer overtuigd houde, dat „er eene oneindige, zelfbewuste hoofdoorzaak is van al „het bestaande; dat het religieus gevoel behoort tot „het wezen van den mensch; dat, naar mate de mensch „tot een hooger trap van ontwikkeling geraakt, hij „zich ook een verhevener en zuiverder denkbeeld van „het hoogste wezen begint te vormen; dat al wat wij „ons als volmaakt voorstellen kunnen, zich in dat wezen „moet vereenigen; dat het ons te denken (gelijk Chris- „tus het ons voorstelt) als de hoogste wijsheid en de „hoogste liefde, als den Schepper, Vader en Weldoe- „ner van al wat leeft, in volkomen harmonie is met „ons verstand, met ons zedelijk gevoel en met die hoop „op voortduring, welke tot den adel onzer natuur be- „hoort.

„Maar, wanneer men nu beweert, dat, om zalig

„te worden, ik gelooven moet, dat dit hoogste Wezen „bestaat uit God den Vader, God den Zoon en God „den H. Geest, en dat deze drie personen te zamen „toch maar éénen God uitmaken, en wanneer men dan „daarbij voegt, dat die God, ja, de volmaakte liefde „en de volmaakte regtvaardigheid is, maar toch bepaald „heeft, dat het meerendeel der door Hem geschapen „menschen eeuwig en eindeloos gefolterd zal worden in „de Hel, en zulks, niettegenstaande ze feilbaar door „Hem gevormd zijn, hun natuur door hunne stamvaders, „en niet door hen zelven is verdorven, en hunne ergste „misdrijven (steeds de gevolgen hunner feilbaarheid) slechts „één stip des tijds geduurd hebben; — en als men „daarenboven nog voorgeeft, dat die Algoede God niet „anders dan door bloed verzoend kon worden, en der-„gelijke dingen meer, — dan antwoord ik daarop, dat „dit hoogste Wezen mij geen anderen toetssteen, voor „waar en onwaar gegeven heeft dan mijn gezond ver-„stand en dat ik dat gezond verstand (die edele gift, „waardoor ik mensch ben!) geheel zou moeten verloo-„chenen of vernietigen, indien ik zulke tastbare tegen-„strijdigheden en ongerijmdheden, als waarheid, wilde „aannemen. Dat nu God me geen proefsteen gegeven „heeft om dien niet te gebruiken, en dat zoo ik mijn „verstand vaarwel zeg, ik mij onbekwaam verklaar om „over iets meer te redeneren, — loopt te duidelijk in „het oog, dan dat het bewijs zou behoeven.

„Vestigen wij onze gedachten eens op de Chr. „Godsdienst in verband met de geschiedenis. Wat „zien wij? Aan de eene zijde vertoont zich die Gods- „dienst als de aanleidende oorzaak van haat, strijd, „dweeperij, domme vervolgzucht, bloedstorting en moord; „en aan de andere zijde als het middel tot volksbescha- „ving, volksverzedelijking, bevrediging van den mensch „met zijn lot, verheffing der ziel tot hoogere uitzigten, „in één woord, reiniging en veredeling der menschelijke „natuur.

„Er zijn dus twee elementen, die verschillend ge- „werkt hebben; welke ze zijn, leert weder de historie. „De bron van al het kwaad is steeds geweest de dog- „matiekerij, met hare orthodoxie en kettermakerij, — „en de bron van al het goede, dat deel der Christelijke „leer, waarmede het gezond verstand gewillig instemt, „en hetwelk zich als van zelf, door reinheid, schoon- „heid en verhevenheid aanbeveelt.

„De dogmatiekerij wil, dat de geheele Bijbel worde „aangenomen, alsof hij schier letterlijk door God ware „gedicteerd — en van daar hare dwalingen en slechte „gevolgen voor een groot gedeelte.

„Het verstandig vooruitgaand Protestantismus onzer „dagen verwerpt deze onhoudbare en schadelijke bewe- „ring, en, terwijl het met kritisch oordeel onderscheidt, „wat Oostersche beeldspraak of overdrijving, of ver- „keerde opvatting der Joodsche schrijvers, of transactie

„met bestaande vooroordeelen, of legendarisch bijvoegsel „eener vrome verbeelding mag geacht worden, neemt „het alleen datgene als waar en van God afkomstig „aan, wat wezenlijk Godewaardig te noemen, en in „schoone harmonie is met de meerdere verstandsontwik- „keling onzer eeuw.

„Ziedaar, mijn waarde Vriend! waarom ik de „Dordtsche orthodoxie van da Costa verwerp, terwijl „ik zijn persoon houde voor iemand van goede trouw „en van veel talent, die, als Bilderdijk hem niet van „kindsbeen af zijne gevoelens en vooroordeelen inge- „stampt had, waarschijnlijk geheel anders, dan nu, ge- „dacht zou hebben. Dat zulke menschen, zelfs met „hunne dwalingen nuttig kunnen zijn om leven te wek- „ken en reactie in eene wijze en wenschelijke rigting „te doen ontstaan, geef ik gaarne toe, maar dit is voor „mij geene reden om hunne dwalingen te beâmen."

't Was niet de éénige maal, dat het gewigtig onderwerp, hier behandeld, tusschen Tollens en Bogaers ter sprake kwam. Tollens bevond zich nagenoeg op hetzelfde standpunt. „Meer en meer" — verklaarde hij — „hindert mij die godgeleerde mythologie, „en acht ik het practisch Christendom het éénig nuttige „en noodige." En bij eene andere gelegenheid: „'t Zijn „alles raadselen en geheimen die ons omringen. Ons „verschijnen en verdwijnen is geen der minst duistere. „Of wij van belang genoeg zijn, om ons dat alles eens

„opgehelderd te zien? ik weet het niet, maar ik benij „meermalen den kinderlijk geloovige; — daarentegen „heb ik een afschuw van den vrome, die met een blik „van minachting op den eerlijken twijfelaar neerziet, „alsof men voor zijn vermaak of genoegen twijfelen zou!"

Twijfelaars als Tollens en Bogaers — Christendom, kerk en maatschappij zouden er bij winnen, indien hun aantal grooter was. Twijfelaars tegenover leerstukken; geloovig-onderworpen kinderen tegenover den God dien hart en geweten hun hebben geopenbaard. „De dortijd, „niet meer de bloeitijd is voor mij aanwezig. Gods wille „geschiede!" roept drie maanden vóór zijn dood Tollens uit; en Bogaers resumeert alles wat zij zoo vaak te samen hebben overdacht en besproken, eenige weken later in de volgende schoone regelen: „Het deed mij „innig leed, mijn dierbare Vriend! u zoo zwak en lijdend „te zien, u, dien ik zoolang forsch en vlug ter been „gekend heb! Wat hebben we wel niet zamen gewan- „deld — en gepraat, toen ik ook nog goed hoorde! „Gelukkig, waarde Tollens, dat uw hoofd nog zoo „helder en gij al uw zintuigen ter uwer beschikking „hebt. Hoe velen zijn er niet, die, verzwakt van geest, „zich-zelven overleven. Dit is wel het droevigst. Dat „het oogenblik eens komt, waarop we der Natuur den „tol betalen, dit weten we lang vooraf, en, hoewel ons „de zucht tot zelfbehoud er tegen op doet zien, onze „rede weet die te overwinnen. Maar, na zoolang als

„denkend wezen te hebben geleefd, tot de laagte van „plant of dier of te dalen, dat is om van te huiveren. „Vast staat bij mij, dat ons aanzijn niet hier ten einde „loopt. Er is (we voelen 't immers?) nog zooveel in „ons, dat tot ontwikkeling moet komen, zulke verhevene „instinkten, die hier niet — of slechts gedeeltelijk te „bevredigen zijn. Doch al die menschelijke voorstellin„gen, welke van 't hier namaals geklad of geschilderd „worden..... het is om er de schouders bij op te „halen. Omtrent hetgeen niet onder onze zintuigen valt, „kunnen wij ons geen gedachten vormen en onze zinne„lijke taal heeft er geen woorden voor. Aan een blind„geborene gevraagd zijnde, wat hij wel dacht van het „licht, antwoordde hij te meenen, dat het veel van ro„zengeur had. Zoo gaat het ook, als we willen praten „over hetgeen zich achter het ondoorzienbaar voorhangsel „bevindt. Maar rondom ons en in ons toont de Natuur „ons zooveel orde, zooveel doelmatigheid, zulk eene „trouwe vervulling van elke stoffelijke behoefte, dat ik „in mijne onwetendheid volkomen gerust ben. — Wat „ons te wachten staat, zal altijd wijs en goed zijn. In„dien uwe gedachten nog steeds zijn hetgeen ze vroeger „waren, als we nu en dan over dit onderwerp zamen „spraken, dan zult Gij dit vertrouwen wel met mij „deelen. Laat dan de natuur haren loop met ons volgen; „wat zouden we vreezen? De Magt, die haar bestuurt, „doet niets verkeerd of ten halve. Gaf zij ons dorst

„naar kennis, geluk, volmaking, die hier bij elken teug „maar heviger wierd; gewis, het was niet om ons te „bedriegen, maar om ons ruimer laafnis te doen hopen „en voorgevoelen.”

Aandoenlijk is het te zien, hoe Bogaers tot het laatste toe zijn ouden en welhaast stervenden vriend tracht op te beuren, en met wat fijnen, teederen tact hij de bewijzen zijner vriendschap vermenigvuldigt. Roept Tollens in een mismoedige bui uit: „Wat zijn er „ons binnen een jaar tijds vele confrères ontvallen! „Spandaw, Klijn, Boxman! en die acht-en-tachtig „jarige Nestor [M. C. van Hall] gaat nog maar met „verzen fabriceeren voort! Ik kan het niet meer.” — Bogaers moedigt hem aan dat goede voorbeeld te volgen en te trachten, zelfs den Engelschen dichter Rogers te overtreffen, die eerst op zijn negentigste jaar afscheid nam van de poëzij. Is Tollens knorrig op zijn uitgever Suringar, die met zijn verzen te koop loopt en ze aanprijst „alsof het” — zegt hij — „Hol„lowaypillen waren” — met een enkel schertsend woord weet Bogaers de ergernis, door die kleine auteursmisères veroorzaakt, weg te lagchen. Op het nieuws, dat in letterkunde en poëzij uitkomt, vestigt Bogaers trouw, voor zooveel het noodig was, Tollens’ aandacht. De jaarboekjes leveren stof tot schertsende kritiek, die Tollens nog eens, als van ouds, duchtig de lever doet schudden; zoo leest hij in een daarvan:

„De wallen drinken 't burgerbloed,
„De straten zien het nederkomen,
„De pleinen zwelgen 't in hun schoot,
„De grachten mengen 't in hun stroomen,
„En kleuren 's Maasvloeds golven rood."

„Zie" — merkt Tollens op — „dat is dunkt „mij aanschouwelijke poëzie; 't is om een neusbloeding „van te krijgen."

De dagen, waarop Bogaers, alléén of door een zijner zusters vergezeld, Tollens komt bezoeken, en beiden, zij 't dan ook met behulp van een lei, met elkander praten als van ouds, zijn ware feestdagen. Nooit verlaat Bogaers zijn vriend, zonder hem, naar diens gul getuigenis, opgebeurd en gesterkt te hebben. Die dagen, ook zij, helaas! waren geteld. Kort na zijn zes en zeventigsten verjaardag bezweek Tollens. Welk een roerende hulde Bogaers hem spoedig daarop bragt, welke schoone woorden van troost hij tot de dochter, die den overledene verpleegd had, rigtte, weet het gansche land.

Niet minder bekend en gewaardeerd is het deel, dat Bogaers had in het feest, vier jaren later te Rotterdam, ter eere van den geliefden volksdichter, bij de oprigting van zijn standbeeld gevierd. Door het Rotterdamsch gemeente-bestuur belast met het samenstellen der cantate, op muziek van Verhulst bij die gelegen-

heid gezongen, wijdde Bogaers aan dien arbeid al de piëteit — en dat zeide niet weinig — waarvan hij jegens Tollens was vervuld. De correspondentie, die Bogaers over de toebereidselen tot de plegtigheid voerde met den componist, met hooger en lager autoriteiten, met Tollens' familie, met de dagbladpers, zou alléén een boekdeel beslaan.

Hij had reden van voldoening over zijn werk; en op de hulde, van 's Konings wege den dichter gebragt door zijne benoeming tot Kommandeur der Eikenkroon en door Prins Frederik hem betoond in een zeer gewaardeerden eigenhandigen brief, zette 's volks goedkeuring haar zegel. Zie hier hoe de beminnelijke de Génestet zich tot den tolk dier goedkeuring maakte: „Schoon ik de Feestcantate, ter gelegenheid der ont-„hulling van Tollens' standbeeld, naar ik meen, niet „van U, maar van het Rotterdamsch gemeente-bestuur „ten geschenke ontving — zoo dringt mij nogthans mijn „hart den edelen Dichter van dat wáár en treffelijk „kunstwerk allermeest te danken voor zijne uitnemende „gave ons geschonken. Ik mocht op het Tollensfeest „niet tegenwoordig zijn. Die vaderlandsche feestdag van „24 Sept. was voor mij door eigen herinneringen tot „zulk een treurigen gedenkdag gewijd dat ik begeerde „dien in stilte te doorleven en niet besluiten kon op te „gaan met de feestvierende schare. Maar onder het „lezen van uwe vaerzen, zoo waar en zoo schoon —

„heb ik in den geest wellicht een betere hulde gebracht „aan de nagedachtenis van den „Nederlandschen" Dich- „ter bij uitnemendheid,

„(Wat Nederland gevoelde in 't harte
„Bij weelde of smarte,
„'t Herklonk in zijnen citertoon
„Veredeld door het zangrig schoon,)"

„eene betere hulde, zeg ik — dan ik had vermogen te „doen op den dag der onthulling van 's mans standbeeld.

„Het is U misschien niet ontgaan dat ik spreken- „de van uw schoon Dichtstuk, herhaaldelijk het woord „wáar gebruikte. Vergeef mij, zoo ik het nog eens „herhaal, en laat mij U mogen zeggen, dat uwe hulde „aan Tollens mij juist daarom zoo zeer getroffen heeft, „omdat ik ze zóó wáár en zoo warm en zoo waardig „vinde! Gij hebt niet overdreven — wat al zoo licht „gebeurt bij dergelijke vaerzen, niet waar? — Gij hebt „niet te weinig en niet te veel gezegd; gij hebt de „„Grootheid" van Tollens als Dichter in hare eigen- „aardigheid geschilderd zoo eenvoudig schoon! Het „geheél is een model — waarvoor wij U recht hartelijk „danken — al zijn er ook Gedichten in uw Bundels, „waarvoor ik U vaak niets minder dankte — al schreef „ik het U niet!

„Indien deze regelen, na de lezing van uwe Feest- „cantate gansch ongedwongen op het papier gevloeid U

„een klein bewijs mogen zijn mijner oprechte hoogach-
„ting, zoo zal dit een groot genoegen wezen voor mij."

Eenzamer was door Tollens' dood op nieuw Bogaers' levensweg geworden. Een paar jaren vroeger reeds had hij zijne moeder verloren; de moeder, tot het laatste toe door hem vereerd, en geliefd met al de teederheid, die in Jochébed's opdragt was neergelegd. Eenzamer ja, maar niet somberder werd, trots velerlei gemis en verlies, zijn levensweg. Want naauwer en naauwer sloten zijne dochter en zijne overige betrekkingen zich om hem heen, en met zijn lei of zijn papier naast zich bleef hij het middenpunt van een kring, dien hij tot in zijn allerlaatste dagen toe verhief en bezielde.

Hoe kon het anders, bij eene gemoedsstemming als die, waarvan de beide volgende brief-fragmenten getuigen.

„Wat mij en mijne gezondheid betreft: ik ben
„thans weder op de been, en, ofschoon zwaar verkouden,
„vrij wel: alleen gevoel ik mij nog wat zwak, terwijl
„mijne doofheid dermate toegenomen is, dat er met mij
„bijna niet meer te spreken valt. Dit is alles behalve
„genoegelijk; doch ik troost mij maar met het denkbeeld,
„dat ik lang goed gehoord heb en men het in de wereld
„niet volkomen naar zijn zin kan hebben. Mijne opge-
„ruimdheid is dus nog altoos dezelfde. Mis ik de ge-
„noegens van het oor, ik tracht die, zooveel mogelijk,
„door die van het oog en door lectuur en studie aan
„te vullen, waarin ik erkennen moet zeer naar wensch

„te slagen. Ik geloof alzoo, dat er vrij wat menschen „zijn, met veel meer gehoor, maar met veel minder te- „vredenheid, met wie ik, wierd het mij aangeboden, „volstrekt niet zou willen ruilen"; — en bij eene andere gelegenheid: „In de Engelsche dagbladen heb ik gelezen, „dat, aan Rogers gevraagd zijnde, wat wel het beste „middel was om zoo oud te worden, hij geantwoord „zou hebben: zich over niets te bekommeren of te kwel- „len: not to fret. Dit is een goed recept. 't Moge, „wel is waar, niet altijd gemakkelijk zijn, het zich klaar „te maken; men kan er toch veel toe bijbrengen om „zich de noodige ingrediënten te verzamelen. Voor mij „zelven doe ik er trouw mijn best toe en ik ben, op „één punt, reeds zoover gevorderd, dat ik soms denk: „ware ik maar wat eerder doof geworden, zoo zou ik „vrij wat meer opgedaan en uitgevoerd hebben, dan „thans het geval geweest is. Ondertusschen maak ik „van den tijd, die mij nog overblijft, braaf gebruik om „vele dingen, die ik niet wist, te weten te komen en „eenigzins op de hoogte te geraken van hetgeen er in „onzen belangrijken tijd in verschillende vakken omgaat. „Die dorst naar kennis, dien men hier nooit volkomen „stillen kan, doet wel denken, dat er elders een groote „bron is, waaraan wij ons hart eens ophalen zullen. „Inmiddels doen de droppelen, die er hier op ons afsij- „pelen, genoegen aan het gehemelte en houden de hoop „levendig. Wie zou daar niet mede tevreden zijn!"

Het herzien zijner vroegere en latere gedichten; het maken van nieuwe; het onderhouden van briefwisseling met de vrienden, die hem nog niet hadden verlaten; het reizen in bekende of nu voor 't eerst bezochte landen; het lezen van al wat er op letterkundig, politiek, wijsgeerig gebied merkwaardigs verscheen; het bestudeeren bovenal van de Nederlandsche taal in haar geschiedenis, in al hare schakeeringen en afwijkingen leverde hem bezigheid te over. Zijne klagt daarbij was, dat de dag te weinig uren telde; ongezocht protest tegen de bewering dat in sommige omstandigheden de verveling onweerstaanbaar zou zijn. Verveling! Bij naam slechts kende Bogaers de kwaal. Hoe beklaagde hij haar lijders, en hoe naïef verbond zich daaraan zijne verbazing over het feit, dat voor denkende wezens zoodanig lijden kon bestaan!

Waar aan de verdiensten van Bogaers als dichter en als taalvorscher openbare hulde is gebragt door mannen als de hoogleeraren Beets en Brill, kan daarover in dit levensberigt worden gezwegen. Tot nadere kenschetsing van de plaats die Bogaers gedurende een reeks van jaren in onze letterkunde en in de rijen van haar beoefenaars en vereerders innam, zijn in de voorafgegane bladen, met een beroep veelal op de getuigenissen van bevoegde tijdgenooten, bijdragen geleverd

die, naar wij ons vleijen, niet geheel van belang ontbloot zullen schijnen; van een schatting van Bogaers' verdiensten heeft de leek zich te onthouden, waar de priesters der wetenschap gesproken hebben. Een onthouding die des te gemakkelijker valt omdat aan den lof, door die priesters gebragt, niets zou zijn toe te voegen; en omdat ook de piëteit, die den steller dezer regelen jegens den vaderlijken vriend bezielde, zich wèl voldaan en gaarne kan nederleggen bij de vleijende uitspraak, met koel beraad door hen geveld.

Ook uit de laatste levensjaren dus slechts eenige herinneringen en mededeelingen, tot dusverre niet algemeen bekend en voor de kennis van den mensch en den dichter Bogaers niet zonder belang.

Onder de letterkundigen, in wier loopbaan Bogaers een levendig belang stelde, behoorde Dr. J. van Vloten. Niet gering waren de bewijzen, die de heer van Vloten daarvan ontvangen had. Eerst mondeling, later schriftelijk onderhield Bogaers zich gaarne met hem, en aan zijn scherp vernuft en helder oordeel hechtte hij groote waarde. Ieder weet, dat een verschil over taalkwestiën, van de zijde van van Vloten op groven toon bepleit, aanleiding gaf tot het afbreken der vriendschapsbetrekking, en dat Bogaers voortaan zijn deel kreeg in „den gewonen drek, dien de Professor

„uit den mesthoop van onhebbelijkheden grabbelt, welke „naast zijn schrijftafel ligt.” Het voorspel tot de breuk dagteekende echter reeds van eenige jaren vroeger, en deed het verschillend karakter der beide mannen op het helderst uitkomen.

In 1860 had van Vloten bij het bestrijden zijner wederpartij op wetenschappelijk gebied een aanvang gemaakt met die methode van schelden, die hij, tot droefheid en ergernis van de vereerders zijner onmiskenbare talenten, tot op den huidigen dag in toepassing brengt. Zie hier wat Bogaers van de eerste voorboden dier manie zegt: „Uw stukjes uit de Dageraad waren mij „reeds bekend, daar ik, ten einde op de hoogte te zijn „van hetgeen er op dit gebied voorvalt, op dit geschrift „heb ingeteekend. Dat ieder zijn gevoelens openlegt „en verweert, kan niet anders dan de waarheid bevor„derlijk zijn. Ten dien opzigte, al stem ik niet altoos „met u in, waardeer ik uw streven: doch wat me be„vreemd heeft is uw uitschelden van Prof. Scholten „voor een knoeijer en van Prof. Hoekstra voor een „warhoofd. Zulke uitdrukkingen moeten u bij hen, die „u zoo goed niet kennen als ik, voor verwaand en lomp „doen aanzien. Als men met slijk werpt maakt men „zich zelven vuil. Ik zeg u dit alleen uit vriendschap„pelijke belangstelling. Gij benadeelt uw eigen roem „door zoo te schrijven, want kunde en bekwaamheden „bezitten geen schooner versiersel dan echte humaniteit.”

Het antwoord van van Vloten is niet bewaard gebleven. Dat het niet bevredigend luidde, blijkt uit Bogaers' wederwoord: „Geachte Vriend! Indien ik „zweeg op uwen geëerde van 28 April ll zoudt ge „kunnen denken, dat ik de daarin voorgestelde ziens- „wijze beaamde. Dit te kunnen doen ware mij regt „aangenaam. Rondborstig zou ik het u dan zeggen en „wegens mijne verkeerde beschouwing excuses maken. „Maar tot mijn leedwezen is zulks niet het geval. In- „dien, wel is waar, het woord uitschelden eigenlijk be- „teekent iemand regtstreeks en luidkeels beleedigende „woorden toesmijten, zoo schuilt toch het meestonvoeg- „zame niet in dat regtstreeksche en overluide, maar in „het beleedigende; en, gewis, openlijk van een hoog- „leeraar te schrijven, dat hij een knoeijer of warhoofd „is, kan niet anders dan als een eerkwetsende persona- „liteit gelden. Wie een knoeijer of warhoofd is, ver- „dient geen professorale toga te dragen. Zulke bena- „mingen zijn geschikt om den persoon te grieven en bij „anderen in minachting te brengen. Inderdaad zijn zij „erger dan los uitgestoten scheldwoorden. Een fatsoenlijk „man mag zulke injurieuse qualificatiën niet gebruiken „en wel het minst van ambtsbroeders. Door plompaards „mogen ze toegegrinnikt worden, ieder welopgevoede en „regtschapene heeft er een afkeer van. In den strijd „om de waarheid doen ze niets af, maar wekken slechts „haat en tegenzin, ja, meestentijds, (dewijl zij, wier ar-

„gumenten niet deugen, tot grofheden overslaan) geven „zij het vermoeden, dat hij, die er zich toe verlaagt, „ongelijk heeft. Daarenboven voelt ieder, die niet mis- „deeld is van eergevoel, zich als van zelf genoopt om „zich aan de zijde te plaatsen van den man, wiens naam „en persoon op eene onbeschofte wijze aangerand wordt, „vermits, al moge de aanrander au fond gelijk hebben, „hij toch in den vorm ongelijk heeft, en die wetten der „welvoegelijkheid schendt, die het belang der beschaving „wil, dat in eere gehouden worden. Dat men stellin- „gen, die men ongegrond acht, om der waarheid wille „met solide redeneringen tracht te bestrijden — niets „beter; maar in dien strijd moet men de heuschheid, de „courtoisie nooit uit het oog verliezen en ook daarin too- „nen, dat het Ingenuas didicisse fideliter artes „niet zonder vrucht gebleven is. Ik ga verder: de edelden- „kende en welmeenende man zal zelfs, wanneer hij zaken „meent te moeten aantasten, die nog bij vele braven „en voortreffelijken in eerbied gehouden worden, in „zijne uitdrukkingen de kieschheid en gematigdheid be- „streven. Op deze wijze geeft men blijk, die beschaafde „zeden te koesteren, welke zooveel toebrengen tot de „rust en de onderlinge welwillendheid in de zamenle- „ving. Ook te dien opzigte geldt het adagium: Le stile „c'est l'homme. Ik schrijf U dit, geachte Vriend! „omdat ik weet, dat gij een welopgevoed man zijt, wien „kiesch gevoel en liefde tot hetgeen welluidt niet ont-

„breken. Een stalknecht zou ik niet beproeven hoflijke „manieren te leeren: maar iemand als gij, die eene „eervolle betrekking in de maatschappij bekleedt en „daarin het voorbeeld van edele bescheidenheid en ware „wellevendheid aan de jeugd moet geven, — iemand, „die begaafd is met schoonheidszin en welvoegelijkheids- „gevoel, en daarbij buitengewone gaven en veelzijdige „kundigheden bezit, — zoo iemand doet iets, dat zijner „onwaardig is en zijne reputatie schaadt, wanneer hij „openlijk van collegaas schrijft, dat ze knoeijers of war- „hoofden zijn. Ik herhaal het: dat zijn personaliteiten die „alles behalve de waarheid nut doen en door echte hu- „maniteit billijk gewraakt worden. Zie, geachte Vriend, „in mijn vertrouwelijke poging om er u opmerkzaam op „te maken, niet dan een bewijs van mijne belanglooze „liefde voor uw goeden naam en van de opregte vriend- „schap waarmede ik mij steeds gaarne onderschrijf" enz.

Lessen in humaniteit — en wie was er grooter meester in dan Bogaers? — waren echter aan van Vloten verspild. Bogaers zag het spoedig in.

Daar waren nog genoeg anderen, met wie Bogaers zich kon blijven onderhouden, en die zijn omgang meer waardig waren. Wij denken o. a. aan den volijverigen bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, den heer Dr. M. F. A. G. Campbell, aan wiens kennis en hulpvaardigheid Bogaers voor de opsporing der bronnen, die hem bij zijne taalstudiën moesten die-

nen, veel verpligt was. Dikwijls — hij erkende het zelf — stelde hij de langmoedigheid van den heer Campbell en van diens voorganger Holtrop op een zware proef. Geheele paketten met boeken ontving hij geregeld van de Bibliotheek ter leen en..... de terugzending vond niet altijd even geregeld plaats. Schertsend moest hij er van tijd tot tijd aan worden herinnerd; schertsend beleed en herstelde hij zijne schuld — en nam hij tevens de gelegenheid waar, een nieuwe bezending boeken te vragen. Was hij in 't najaar van zijne reizen teruggekeerd, hij haastte zich om zijn vriend Campbell te gaan vertellen, welke bibliotheeken hij in 't buitenland bezocht en doorsnuffeld, welke curiosa hij er ontdekt had. Daarbij groeide zijn eigen bibliotheek, die later, dank zij het nobel besluit zijner dochter, voor een aanzienlijk deel der Koninklijke Bibliotheek ten goede zou komen, door aankoop van oude en nieuwe werken steeds aan. Geen auctie van eenig belang ontsnapte hem. Van hetgeen er op dat terrein in Nederland omging, stelde hij-zelf, trouw lezer der dagbladen gelijk hij was, zich genoeg op de hoogte. Voor België, en meer bepaald voor al wat met het Vlaamsch in betrekking stond, had hij zijn vriend Dr. F. A. Snellaert te Gend in den arm genomen. Van de hartelijke vriendschap die dezen, nu ook reeds overleden, letterkundige aan Bogaers verbond, legt het levensberigt in de Verslagen der Nederlandsche Maat-

schappij van Letterkunde getuigenis af. Nooit bezocht Bogaers in zijn laatsten levenstijd België — en het geschiedde bijna jaarlijks — of hij maakte een uitstapje naar Gend, waar Snellaert's huis en tafel voor hem openstonden. Wanneer Snellaert veler Vlamingen droom — hereeniging met Noord-Nederland — wel eens mededroomde, en voor een wijl van letterkundig op politiek gebied overstapte, openbaarde zich natuurlijk verschil van gevoelen: zonder uw priesters, gaarne; mét uw priesters, nooit! antwoordde Bogaers. En kort en krachtig maakte hij zich van verdere politieke bespiegelingen af: „Orthodoxen, antirevolutionairen, conservatieven, ultra-„montanen, liberalen enz. harrewarren dat het een pret „is. — De vlag, waar ik me steeds bij blijf scharen, „houdt zich goed, en de magten der helle zullen ze „niet overrompelen!"

Op wijsgeerig-godsdienstig gebied gevoelde Bogaers in zijne latere jaren zich tot weinigen zoo zeer aangetrokken als tot den hoogleeraar Opzoomer. Gaarne legde hij jegens den voortreffelijken geleerde getuigenis af van de instemming, waarmee hij zijne geschriften las. In zijne levens- en wereldbeschouwing vond Bogaers zich geheel thuis. „De helderheid uwer redeneringen" — zoo schreef hij hem, na de verhandeling over de Godsdienst gelezen te hebben — „het kernachtige „uwer beschouwingen en het onmiskenbaar heilrijke uwer „bedoelingen — dit alles houdt gelijken tred met den

„toon van edele bescheidenheid, welwillendheid en waar-„heidsliefde, die op iedere bladzijde of 't ware, wellui-„dend klinkt. Gewis, in den tegenwoordigen staat der „beschaving kunnen pogingen om het menschdom afstand „te laten doen van het gezond oordeel, en het tot blind „gelooven op gezag terug te voeren, geen blijvende „resultaten meer opleveren. De Toekomst zal niet zon-„der godsdienst zijn, maar de nieuwe vorm der gods-„dienst (ofschoon zeker ook niet absoluut volkomen) zal „zoo wezen, dat over 't algemeen het verstand van „onzen tijd er niet tegen rebelleert, maar er zich bij „kan nederleggen. Door schriften als de uwe wordt „deze betere vorm al meer en meer voorbereid en tot „stand gebragt. Er valt natuurlijk nog altijd veel in „den mensch te delven en op te sporen. Veel (ik „houde mij er overtuigd van) zal er bij dien arbeid nog „ontdekt, gewogen, verzameld, en in verband gebragt „worden, dat aan onze hoogere aspiratiën tot steun „strekken — duistere vermoedens verklaren — en ons „van de verhevenheid onzer natuur, op redelijke gron-„den, al meer en meer vergewissen zal."

Niet minder kenschetsend voor het standpunt, dat Bogaers tegenover de religie-beweging van zijn tijd innam, zijn de volgende woorden, die van 1860 dagteekenen: „Wat in vroegeren tijd, bij eene geringere „mate van algemeene kennis en te midden van vele, „uit de middeneeuwen nog achtergebleven, vooroordee-

„len, onze voorouders konde bevredigen, is na den voor-
„uitgang aller wetenschappen en het al meer en meer
„wegsterven van een groot aantal verkeerde opvattingen,
„voor de kern van het tegenwoordige geslacht niet meer
„bruikbaar. Er heeft dan ook (aan den opmerkzamen
„beschouwer valt het in het oog) eene stille omwenteling
„op het religieuse terrein plaats. Maar, gelijk bij alle
„revolutiën het geval is, zoo zijn er ook thans èn
„heethoofden, die te onbesuisd of te ver gaan, èn
„angstvalligen, die uit vrees stil zouden willen blijven
„staan, èn onverstandige ijveraars, die in dolle opge-
„wondenheid gaarne de geheele wereld dwongen om
„terug te loopen. Allen zijn ze (mijns inziens) noo-
„dig voor het evenwigt, en die zienswijze is
„een groote spoorslag tot verdraagzaamheid."

Breed is de rij der letterkundigen met wie Bogaers tot weinige dagen vóór zijn dood briefwisseling onderhield. Voor Noord-Nederland omvat zij bijna alle oudere schrijvers van eenigen naam. Dikwijls bepaalt zij zich tot een groet, tot een woord van dank voor ten geschenke ontvangen boekwerken; dikwijls ook (en dit is vooral het geval waar zij zich tot de Zuid-Nederlandsche broeders uitstrekt, Nolet de Brauwere van Steeland, Emm. Hiel, Dautzenberg, Serrure, Frans de Cort, Heremans en anderen) beweegt zij zich op Bogaers' lievelingsterrein: dichtkunst en taalstudie, en dringt zij, met een schat van grondige

beschouwingen en vernuftige opmerkingen tot in beider binnenste tempelhoven door. Talrijk zijn de bijdragen, door Bogaers in de Taalgids, later in de Taal- en Letterbode geleverd, en de brieven, met de Redacteuren dier tijdschriften gewisseld. Evenveel zorg als vroeger aan zijne gedichten legde hij thans aan die keurige opstellen ten koste. Doorwerkt, afgewerkt zijn ze in den vollen zin des woords. Geen mogt afgedrukt worden, alvorens de proeven met de eigen keurige hand van den steller waren gecorrigeerd en van zijn imprimatur waren voorzien.

Zeven en zestig jaren telde Bogaers toen hij met een wakkerheid, een lust en een energie die in den regel slechts het deel der jeugd zijn, zich aan het bestudeeren der Deensche en Scandinavische talen zette. Aanleiding daartoe had de reis gegeven, die hij in den zomer van 1862 met zijne zuster, Mevrouw de Wed^e^. Guicherit, naar het Noorden had ondernomen. Gedurende drie maanden reisde hij met het grootste genoegen door Denemarken, Zweden en Noorwegen, naar oude gewoonte zich niet verzadigend aan al het natuurschoon, dat daar te bewonderen valt en tegelijkertijd zoo naauwkeurig mogelijk zich op de hoogte stellend van de eigenaardigheden van land en volk. Wat spreekt er een opgewektheid in het verhaal van den zeetogt naar Kopenhagen, dat hij aan zijn dochter zond: „Niets „hoegenaamd, dat naar zeeziekte zweemde, bespeurde

„ik en viel dan ook onder het wiegen (dat ik in zoo „langen tijd niet meer gedaan was) zoo rustig als voor „vijf en zestig jaar in slaap. Mijn doofheid kwam mij „ook hier wel te pas, want het leven op dek, het slaan „der golven, het geweld van het stoommachine (allen „geluiden, die anderen het slapen belet hadden) hadden „mij in 't geheel niet gehinderd. Het is, zou ik haast „denken, een kleine distractie van de natuur geweest, „toen zij onze ooren beraamde, dat zij ze niet zoo ge„maakt heeft, dat wij die dicht kunnen sluiten voor „het geluid, gelijk wij onze oogen luiken voor het licht. „Hoe dit wezen moge, mijne hardhoorendheid bewees mij „thans weder eene dienst, waarvoor ik deze anders min „aangename gezellin regt dankbaar was."

Later uit Trondjhem, heet het: „Wilde ik u en „détail melden al het bevallige, trotsche, heerlijk af„wisselende natuurschoon, dat ons gedurig verrukt en „betooverd heeft, mijn brief zou tot een boekdeeltje uit„dijen. Ik behoud mij voor, u er veel van te vertellen, „en dan zult gij u toch nog maar een flaauw denk„beeld maken van die welige valleijen met haar brui„sende bergstroomen en watervallen, van die hemel„hooge bergen, met pijnboomwoud bewassen, waartus„schen groene terrassen met weidend vee, boerderijen „met haar roodgeverfde woningen, of hier en daar op „de hoogte verspreide hutten (châlets) of houten dorps„kerkjes met haar spitse torentjes. Ook van de inwoners

„van dit schilderachtig land valt veel te zeggen. Ze zijn „bijna allen blond met blaauwe oogen, vriendelijk, zeer „gesteld op hunne vrijheid, en hebben niet zelden in „een goud lijstjen de Grondwet van hun land in een „hunner vertrekken hangen."

Een der verrukkelijkste plekken was het Romsdal: „Te half twee ure 's namiddags bevonden wij ons bij „schoon en helder weder, in het majestueuse Romsdal, „dat door hooge bergen ter wederzijde begrensd, en „van een wilden bergstroom doorkronkeld wordt. Ter „plaatse waar deze zich tusschen groote zwarte rots-„massaas heenwringt, en met donderend geweld van eene „ontzettende hoogte nederstortende, den waterval vormt, „die Slettenfos heet, lieten we stilhouden en stapten „uit het rijtuig om hem van nabij te zien. Het was „een huiveringwekkend schouwspel. Op een brug van „balken staande, zagen wij hem uit de hoogte komen „aanhollen, in zware schuimende golven zich wentelen „en naar omlaag werpen, om, als in een diepen, don-„keren kelder neer te storten, zich te verbrijzelen en „uitéén te spatten. In deze grootsche vallei namen wij „ons middagmaal te Ormen, waar we uit de herberg „het gezigt op een anderen waterval hadden, de Wer-„mefos geheeten. Deze kwam vlak over ons van een „hoogen berg storten, verscheiden cascaden makend, „tot hij zich omlaag met den stroom vereenigde. Het „is onbeschrijfelijk, welk eene afwisselende schoonheid

„de watervallen en bergrivieren aan het landschap bij-„zetten. Het is of ze leven. Ik kan me ligt verbeel-„den dat de dichterlijke oudheid er Elfen en Feeën van „gemaakt heeft."

En de fjorden — „ze zijn de luister van Noor-„wegen. Ze kronkelen zich in bogten, zijn dan eens „enger, dan weer breeder, vertoonen bij wijlen beval-„lige oeverplekken met ruime weiden en boerensteden, „zacht opgaande tegen de met geboomte bewassen ber-„gen; en een poos daarna hemelhooge rotsen met naakte „wanden, die loodregt tot het meir afdalen. Soms ziet „men in een harer zijtakken een wonderschoon water-„verschiet, soms tusschen twee rotsen door, andere rot-„sen, die in den afstand blaauwen, of sneeuwplekken „doen glinsteren."

Met aanbevelingsbrieven van zijn vriend Mazel, den toenmaligen Secretaris-Generaal bij het Departement van Binnenlandsche Zaken voorzien, vond hij in de voornaamste plaatsen, die hij bezocht, bij de Nederlandsche consuls een voorkomend en gul onthaal; bij niemand echter meer, dan bij den heer Stibolt, onzen consul te Christiania. Te Rotterdam teruggekeerd, wijdde hij dezen een woord van hartelijken dank voor de ondervonden welwillendheid, dat zoowel van zijne ingenomenheid met het geziene als van zijne liefde voor eigen land en haard een welsprekend getuigenis aflegt:

...... „Ik heb onzen vriend Mazel een bezoek

„gebragt, wien uwe vriendschapsgroeten hartelijk welkom „waren, en die zich met veel belangstelling naar u in- „formeerde. Veel heb ik hem van uwe bergen, fjorden, „watervallen en valleijen moeten verhalen. Die buiten- „landsche zaken zijn wat schilderachtiger, dichterlijker „en opwekkender dan de buitenlandsche zaken van het „Haagsche Buitenhof, waar hij zijn leven slijt. Desniet- „temin was hij welgemoed en opgeruimd: de gewoonte „toch wordt een tweede natuur, en nuttige arbeid ver- „schaft altoos genoegdoening. Te Rotterdam heb ik met „blijdschap al de drokte van den vooruitstrevenden „handel weergezien. Ons Maas-fjord, waarop mijn stu- „deerkamer (achter aan den Haringvliet) het uitzigt „heeft, wemelt vroeg en laat van stoombooten, zeilsche- „pen, marktschuiten en sloepjes. Het eenige dat ik „wel wenschen zou, is dat de begraasde en belommerde „overkant van den stroom een dozijn uwer rotsen in „het verschiet vertoonde. Die reuzen, met hun mantels „van dennengroen en hun zilveren watersjerpen, zou ik „u bijna een beetje benijden. Gelukkig intusschen, dat „vrijheid en volksheil onze lage beemden niet verachten. „Waar die zijn, is het altoos goed te leven!"

Nog ééne uitgebreide reis maakte Bogaers. Den winter van 1864 op 1865 bragt hij in zijn geliefd Italië door. „Mijn Aesculaap" — schreef hij vóór zijn vertrek — „dringt er op aan, dat ik den winter in het „zuiden ga doorbrengen. Duizendmaal liever bleef ik

„thuis. Er zijn allerlei redenen, die mij zulks zouden „doen verkiezen, maar als het leven er mede gemoeid „schijnt, mag men niet stijfhoofdig zijn." De uitkomst wettigde het genomen besluit, en met voldoening mogt hij de resultaten en de genoegens van de reis later voor zijn vriend Snellaert aldus resumeeren: „Ik ben met „mijne zuster, de weduwe van den Generaal Guiche„rit, een flinke vrouw, met welke ik vroeger Scandi„navië doorreisd had, naar Marseille vertrokken en van„daar regelregt naar Napels gevaren, eene stad, mij „door vroeger verblijf bekend. Terwijl het in Holland „vroor, dat het kraakte, heb ik op den oever van haar „schoone baai, met den Vesuvius in 't verschiet, tot „den 22sten Februarij toe eene aangename lentezoelte ge„noten. Toen evenwel begon het wat schraler te wor„den. De thermometer daalde er wel niet tot het vries„punt, maar de toppen der Apennijnen lagen vol sneeuw „en de wind, die er over heen woei, voerde een kou„den luchtstroom aan. Ik besloot daarom te beproeven „of Palermo, mede een oude kennis van mij, geen „zachter temperatuur zou aanbieden. We scheepten „ons in, en, na een stormige overvaart, landden we „aan den voet van den trotschen Monte Pellegrino. De „luchtgesteldheid vond ik er niet veel zachter dan te „Napels en het verblijf minder vrolijk. Daarenboven „maakten de roovers de omstreken onveilig, zoodat er „aan geen aangename uitstapjes te denken was. Zonder

„dat het afscheid me hard viel, keerde ik dan ook den „11den April naar Napels terug, waar ik tot den 6den „Mei ben gebleven. Toen heb ik de terugreis op mijn „gemak aanvaard. Uit Holland had ik een zeer ge- „schikt reisbediende, welke Italië meer bezocht had, „meegenomen, zoodat ik me met al die verdrietelijke „kleinigheden, die anders wel eens het aangename van „een buitenlandschen togt verminderen, niet te bemoeijen „had. In Noordelijk Italië hebben Genua, Turijn, Mi- „laan, Venetië enz. ons nog een weinig opgehouden. „In 't begin van Junij zag ik, geheel hersteld, Rotter- „dam weder. Sinds dien tijd ben ik niet van honk ge- „weest, en neem ik mij in acht, gedachtig aan het „Hollandsche spreekwoord, dat het op oud ijs ligt vriest. „Veel lust gevoel ik echter om den Belgischen broeders „weer eens een bezoek te brengen. Door mijne doof- „heid, die thans bijna volslagen is, mis ik wel veel van „het gezellig verkeer, maar een hartelijken handdruk „kan ik nog geven, en dien hoop ik U te brengen."

Die handdruk — meer dan éénmaal nog zou hij Snellaert geboden worden. In 1866 bezocht Bogaers eerst Ems, daarna België. Te Ems verklaarde hij „met best gevolg eenige emmers warm water, maar „toch ook een daaraan geëvenredigde hoeveelheid koelen „Rhijnwijn gedronken te hebben;" met moed wachtte hij daarop den winter af: „Ik heb me over de Emser „bronnimf niet te beklagen, en zal den guren Sinjeur,

„dien ik voor twee jaar met de kous op den kop ont-„vlugtte, thans stoutmoedig, maar toch uit voorzorg goed „geharnast, hier afwachten. Vroeger, ik beken het, „mogt ik hem wel lijden, toen hij mij opmonterde en „de schaatsen aan de voeten bond; maar sinds de jaren „gekomen zijn is onze vriendschap aanmerkelijk verkoeld, „en zou ik hem wel altoos niet thuis willen geven.”

Het volgend jaar werden nevens België ook Baden-Baden en Parijs bezocht: „Ik heb te Baden-Baden een „week of vier het bad gebruikt, om mij vervolgens „(na een klein toertje in het Schwarzwald en vooraan „in Zwitserland) naar Parijs te begeven, ten einde daar „de tentoonstelling in oogenschouw te nemen. Verstan-„diger ware het geweest, mijne reis anders-om in te „rigten, want voor eene schoone en grootsche natuur „doet toch alle menschelijke kunst onder. Intusschen „heb ik van mijne uitlandigheid de beste vruchten ge-„plukt, en zie met zooveel krachtgevoel en opgeruimd-„heid den winter in de oogen dat, liet ik het niet uit „pligtmatige voorzichtigheid, ik bij toewater en goed ijs „de schaatsen nog aan zou binden; iets waar ik in „vroeger tijd een dolle liefhebber van was.”

Ook in 1868 en 1869 werd België niet onbezocht gelaten. In laatstgemeld jaar was een reisje naar Wolfenbüttel voorafgegaan. De daar aanwezige rijke boekerij was ditmaal *the great attraction*. Zoowel dáár als later te Brussel ondervond hij van het bestuur

der bibliotheeken „zooveel humaniteit en welwillend- „heid" — schrijft hij den Haagschen bibliothecaris Campbell, „dat ze bijna die evenaarden (en dit is veel „gezeid) welke mij reeds zoolang te 's Gravenhage zijn „tebeurt gevallen."

Zullen wij de eereblijken opsommen, die Bogaers ook in zijn latere levensjaren bleven toevloeijen? Bepalen wij ons tot de vermelding, dat nevens de orde van den Nederlandschen Leeuw en die der Eikenkroon de Koningen van België en van Beijeren hem de versierselen der Leopolds- en der Michaels-orde schonken; dat de Belgische Akademie hem onder haar leden telde, en dat het gewoon of het eere-lidmaatschap van alle Nederlandsche letterkundige maatschappijen en vereenigingen van eenige beteekenis hem was opgedragen. Wij merkten het reeds vroeger op: al deze onderscheidingen werden door Bogaers op haar juiste waarde geschat. Hij minachtte en versmaadde ze niet, maar evenmin overdreef hij haar beteekenis. Zoo iemand, hij wist dat er — zooals hij eenmaal aan den steller dezer regelen in een ander zinverband schreef — „in eigen „boezem een loon te vinden is, waarbij alle andere be- „looningen achterstaan."

Dat wist en ondervond hij en daarbij vond hij rust.

Benijdbaar de ouderdom, in het bezit van een rust als die, welke Bogaers' deel was; een rust, waarvan elk oogenblik rekenschap kan gegeven worden; een rust,

aan ledigheid en traagheid zóó weinig verwant, dat blijvende oefening en inspanning juist hoofdvoorwaarde is van haar behoud.

„Wat mij betreft” — getuigde Bogaers in een zijner laatste levensjaren aan een vriend zijner jeugd — „wat mij betreft, zachtkens stroomt mijn leven voort, „veraangenaamd door de teedere zorgen eener geliefde „dochter, die steeds bij mij is, en door studie, die ik „nog altoos trouw bemin. — Mijn schat van leerrijke en „schoone herinneringen is door mijn laatste reizen alweder „aangegroeid. Zóó hoop ik, dat het zal mogen blijven „gaan, totdat het klokje luidt voor de groote reis, waar„van men niet meer terugkeert.”

Zóó bleef het inderdaad gaan totdat hij den 11[den] Augustus 1870 te Spa, waar hij zich sedert eenige dagen bevond, tot die allerlaatste groote reis werd op geroepen.

Al het bovenstaande zou te vergeefs geschreven zijn, indien het ten slotte noodig ware het geschetste beeld te retoucheeren.

Getuigenissen van tijdgenooten en van zoodanige vrienden, voor wie men niets pleegt, niets ook vermag te verbergen; eigen overleggingen en gedachten van den

intiemsten aard, neergeschreven onder de gewaarwordingen en naar den aandrang van het oogenblik, onversierd, onverbloemd; ziedaar de bronnen die ons Bogaers' leven en karakter hebben leeren kennen.

Weldadig en verheffend was de indruk, dien wij bij het bestudeeren ontvingen. Aan ons de schuld, indien wij anderen in dien indruk niet wisten te doen deelen.

3 2044 038 419 230

